

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027

Koszalin 19.01.2024

Rzeczpospolita
Polska

Obszar Wycieczek
Zachodnie

Spis treści

ROZDZIAŁ I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO	3
ROZDZIAŁ II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR	10
ROZDZIAŁ III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR	14
ROZDZIAŁ IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR	20
ROZDZIAŁ V. SPÓJNOŚĆ KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA	36
ROZDZIAŁ VI. CELE I WSKAŹNIKI	44
ROZDZIAŁ VII. SPOSOB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSOB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU	50
ROZDZIAŁ VIII. PLAN DZIAŁANIA	52
ROZDZIAŁ IX. PLAN FINANSOWY LSR	53
ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA	54
WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY	57
ZAŁĄCZNIK NR 1 DO LSR – CELE I PRZEDSIĘWZIĘCIA	59
ZAŁĄCZNIK NR 2 DO LSR – PLAN DZIAŁANIA	60
ZAŁĄCZNIK NR 3 DO LSR – BUDŻET LSR	62
ZAŁĄCZNIK NR 4 DO LSR – PLAN WYKORZYSTANIA BUDŻETU LSR	63

WICEPREZES ZARZĄDU

Monika *[Signature]*

PREZES ZARZĄDU

[Signature]
Piotr Górnica

STOWARZYSZENIE
ŚRODKOWOPOMORSKA GRUPA DZIAŁANIA
ul. Partyzantów 17, 75-411 Koszalin
NIP 6692524796, REGON 361957872

GŁÓWNY SPECJALISTA
w Wydziale Programów Rozwoju
Obszar Wycieczek

[Signature]
Kamilla Jędrzej

ROZDZIAŁ I. CHARAKTERYSTYKA PARTNERSTWA LOKALNEGO

Lokalna Grupa Działania pod nazwą Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania (SSGD) jest dobrowolnym, samorządnym i trwałym partnerstwem trójsektorowym osób fizycznych i osób prawnych, w tym jednostek samorządu terytorialnego i posiada osobowość prawną. SSGD działa na podstawie przepisów prawa europejskiego i krajowego dotyczących stowarzyszeń, Lokalnych Grup Działania oraz Statutu. Siedzibą SSGD jest miasto Koszalin. Nadzór nad SSGD sprawuje Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego.

Proces powstawania partnerstwa rozpoczął się 17 lutego, 01.06.2006 r., kiedy została zarejestrowana Fundacja „Środkowopomorska Grupa Działania” z inicjatywy Politechniki Koszalińskiej i Stowarzyszenia Gmin i Powiatów Pomorza Środkowego. Do tej pory za pośrednictwem LGD w ramach inicjatywy LEADER wdrożono projekty za łączną kwotę niespełną 47 000 000 zł.

Fundacja SGGD uczestniczyła w procesie rozwoju obszarów wiejskich już od I schematu pilotażowego programu Leader+, kiedy otrzymała pierwszą dotację w wysokości 150 tys. zł. W ramach projektu przy aktywnym zaangażowaniu potencjału naukowego Politechniki Koszalińskiej zostały przygotowane analizy diagnozujące środowisko społeczno-gospodarcze z terenu działania SGGD. W ramach II schematu pilotażowego programu Leader+ Fundacja SGGD uzyskała kolejną dotację w wysokości 750 tys. zł., która została wykorzystana między innymi na warsztaty dla młodzieży, w których udział wzięło ponad 250 osób, szkolenia dla lokalnych liderów i osób pracujących w świetlicach wiejskich, w których udział wzięło ponad 500 osób, odbyły się festyny kulturalne w 10 gminach, funkcjonowały punkty informacyjno-doradcze promujące ideę programu LEADER. Przedsięwzięcia te bardzo mocno zintegrowały środowisko Lokalnej Grupy Działania i stały się przyczynkiem rozwoju partnerstwa publiczno-prywatnego.

SGGD w kolejnej perspektywie finansowej w ramach programu Leader objętego PROW 2007-2013 zrealizowała Lokalną Strategię Rozwoju z finalnym budżetem prawie 18 000 000 zł. Pierwotnie podpisana umowa o sposobie i warunkach realizacji lokalnej strategii rozwoju z Samorządem Województwa Zachodniopomorskiego opiewała na kwotę 12 289 032,00 zł., jednak w roku 2013 w trybie dodatkowego konkursu SGGD pozyskało 5,5 mln zł na realizację kolejnych zadań. Dzięki temu oraz dzięki wspólnej trójsektorowej współpracy powstało m.in. 25 obiektów infrastruktury turystycznej, zrealizowano 5 projektów polegających na poprawie estetyki miejscowości, zagospodarowaniu przestrzeni publicznej, wydano 5 publikacji promocyjno-informacyjnych o obszarze LGD, powstał 1 obiekt eksponujący dziedzictwo historyczne, zrealizowano 5 operacji polegających na rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia pozarolniczych miejsc pracy, na terenie 11 gmin objętych LSR Fundacji SGGD zrealizowano 60 operacji polegających na rozbudowie i poprawie stanu infrastruktury kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej, na obszarze LSR wybudowano, utworzono, przebudowano, zmodernizowano, wyremontowano, doposażono 10 miejsc wypoczynku dla najmłodszych, zrealizowano 16 przedsięwzięć edukacyjnych, kulturowych, rekreacyjnych i sportowych mających na celu aktywizację mieszkańców. Fundacja „Środkowopomorska Grupa Działania” wniosła wkład w doświadczenie LGD również w zakresie projektów partnerskich, realizowanych w ramach działania 4.21 „Wdrażanie projektów współpracy” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Łącznie zrealizowała trzy projekty współpracy. Celem pierwszego z projektów partnerskich o charakterze międzynarodowym pt.: „Polska i szwedzka młodzież szansą na rozwój turystyki” było **propagowanie turystyki wiejskiej wśród dzieci i młodzieży** na terenie LGD SGGD i LGD Leader Söderstätt (partner z terenu Szwecji) poprzez organizację wyjazdu studyjnego i warsztatów projektowych. Kolejny projekt współpracy, tym razem międzyterytorialnej pn. **Nordic Walking Park Pomorza Środkowego**, zrealizowany został we współpracy ze Stowarzyszeniem Lokalnej Grupy Działania „Siła w Grupie” dwuetapowo. W pierwszej kolejności została opracowana dokumentacja techniczna w wyniku przygotowania projektu współpracy, a następnie odbyła się realizacja na podstawie kolejnej umowy o dofinansowanie. Projekt miał na celu wykorzystanie zasobów przyrodniczych, kulturowych i naturalnych do rozwoju turystyki zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju poprzez utworzenie certyfikowanych tras Nordic Walking na terenie 19 gmin. W ramach prac projektowych

zostało oznakowanych 342 km tras Nordic Walking za pomocą tablic opisowo-poglądowych z mapami tras i ćwiczeniami i znaków kierunkowych. Fundacja SGGD pełniła w tym projekcie rolę grupy koordynującej. Fundacja „Środkowopomorska Grupa Działania” zdobyła ponadto duże doświadczenie w działaniach aktywizacyjnych, animacyjnych, szkoleniowych i doradczych. Fundacja zawarła łącznie 3 umowy (na rok 2009, 2010 i 2011 – 2015) z Samorządem Województwa Zachodniopomorskiego w ramach działania 4.31 „Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja” objętego PROW 2007-2013, które zostały z sukcesem rozliczone. Na podstawie tych umów Fundacja zrealizowała m.in. 4 zadania dotyczące badań nad obszarem objętym LSR, 56 zadań w zakresie informowania o obszarze działania LGD oraz o LSR, zadania szkoleniowe zespołu biorącego udział we wdrażaniu LSR, 44 wydarzenia o charakterze promocyjnym oraz 10 szkoleń lokalnych liderów. Całkowita kwota pomocy została przyznana w granicach limitu wskazanego w umowie ramowej na poziomie 2 907 986,90 zł. Fundacja SGGD z sukcesem ubiegała się również o dodatkowe środki w ramach realizacji celów statutowych. Pozyskała w ramach PO FIO 2009 dotację w wysokości 249 050,00 zł na realizację projektu pt.: „Środkowopomorska Szkołka Liderów Ekologii”, polegającego na organizacji szkoleń z zakresu edukacji ekologicznej dla 400 gimnazjalistów z terenu 11 gmin Pomorza Środkowego. Dodatkowo Fundacja SGGD pozyskała dotację na kwotę 34 500,00 zł z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie na wydanie publikacji promocyjnej do tego projektu. Fundacja uczestniczyła także w projektach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich biorąc czynny udział w targach, konferencjach, warsztatach i szkoleniach, była partnerem merytorycznym projektu „Partnerstwo Samorządów Koszalińskiego Obszaru Funkcjonalnego szansą na wzmożenie potencjału rozwojowego regionu”.

Przepisy prawa obowiązujące w perspektywie finansowej na lata 2014-2020 zobligowały LGD do prowadzenia działalności w jedynej dopuszczalnej formie prawnej – jako stowarzyszenia specjalne. Zatem ówczesny Zarząd Fundacji SGGD i 15 samorządów terytorialnych: Polanów, Sianów, Manowo, Świsłowo, Będzino, Biesiekierz, Mielno, Tychowo, Bobolice, Miałecხოვო, Dartowo – miasto, Dartowo – gmina, Sławno – miasto, Sławno – gmina oraz Postomino zainicjowało proces powstania Stowarzyszenia Środkowopomorska Grupa Działania, które zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym 8 lipca 2015 r. pod numerem 0000566246. Wtedy też lokalna grupa działania powiększyła swój obszar o 5 nowych jednostek samorządu terytorialnego, a Fundacja SGGD wniosła know-how i doświadczenie stając się członkiem SSGD i jednym z członków założycieli.

Obecnie LGD SSGD pod względem liczby gmin członkowskich jest największą lokalną grupą działania w województwie zachodniopomorskim i jedną z największych w Polsce, w jej skład wchodzi przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych reprezentujących interesy sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, przynajmniej po jednym przedstawicielu z każdej gminy członkowskiej. LGD zgodnie z obowiązującymi przepisami w swoim składzie nie ma członka będącego województwem. Działalność SSGD określona w celach statutowych jest ukierunkowana na stymulowanie wielokierunkowego rozwoju lokalnego obszaru LSR poprzez m.in. podejmowanie i wspieranie inicjatyw na rzecz rozwoju gospodarczego obszaru LGD z poszanowaniem warunków przyrodniczych, ochrony środowiska i klimatu, innowacyjności, cyfryzacji, budowy i rozwoju infrastruktury na obszarze LSR, przeciwdziałania zmianom demograficznym jak również wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji.

SSGD korzystając ze wsparcia przygotowawczego w ramach inicjatywy LEADER PROW 2014-2020 opracowała LSR na lata 2014-2020 z uwzględnieniem metod partycypacyjnych opisanych w planie włączenia społeczności lokalnej. Przeprowadzona w konkursie strategia na lata 2014-2020 została wysoko oceniona w województwie zachodniopomorskim, zajmując 1 miejsce ex aequo z Darłowską Lokalną Grupą Rybacką. Finalnie kwota blisko 28 milionów złotych została skierowana na wsparcie rozwoju gospodarczego i konkurencyjności obszaru, budowę i przebudowę infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz aktywizację mieszkańców obszaru. W trakcie trwania umowy budżet był kilkakrotnie powiększany na skutek otrzymania dodatkowych środków i nagród za efektywne

wdrażanie LSR i realizację zaplanowanych wskaźników. Środki te zostały przeznaczone na lokalne inicjatywy, nowe miejsca pracy, rozwój gospodarzy, inwestycje w infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną. W ramach przyznanych funduszy SSGD prowadziło nabory wniosków o przyznanie pomocy w ramach następujących przedsięwzięć: Zakładanie działalności gospodarczej, Rozwój przedsiębiorstw, Infrastruktura turystyczna i rekreacyjna, Działania informacyjne i promocyjne oraz Wydarzenia aktywizacyjne i integracyjne. Dzięki dotacjom przyznaniem w latach 2014-2022 za pośrednictwem SSGD powstały 54 nowe firmy, a 37 funkcjonujących na tym terenie uzyskało wsparcie na rozwój. W wyniku wsparcia przedsiębiorczości powstało aż 125 nowych miejsc pracy. Przeprowadzono również 100 ogólnodostępnych dla mieszkańców obszaru inwestycji infrastrukturalnych (74 nowo wybudowane obiekty, 26 obiektów zmodernizowanych i przebudowanych) o funkcji rekreacyjno-turystycznej. Inwestycje te obejmowały budowę lub przebudowę placów zabaw, boisk sportowych, wiat i altan rekreacyjnych z elementami małej architektury, stref rekreacji wraz ze ścieżkami edukacyjnymi, skateparków, rewitalizacji rynku miejskiego, rewitalizacji skwerów i parków miejskich, zagospodarowanie zbiorników wodnych. Z tych środków wsparto ponadto 16 działań w zakresie promocji obszaru LGD (foldery i mapy, wystawa plenerowa, wirtualny spacer, gadżety promocyjne).

SSGD posiada znaczne doświadczenie w realizacji projektów w partnerstwie, zarówno takie, które wniosła Fundacja ŚGD, ale również zdobyte w latach 2015-2022 we współpracy z partnerami krajowymi jak i zagranicznymi. **We współpracy z portugalskim LGD Athaca oraz w partnerstwie z fińskim LGD AISAPARI** na podstawie umowy nr 00007-6936-UJM1620009/18 z dn. 22.02.2019 r. SSGD zrealizowała międzynarodowy projekt współpracy pt.: **Innowacje w zarządzaniu rozwojem wspólnot, wartość projektu 124 600 zł.** Celem projektu była aktywizacja mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego oraz promocja i wzmocnienie atrakcyjności obszaru poprzez transfer wiedzy i dobrych praktyk. **We współpracy z portugalską LGD ADREPES z siedzibą w Palmelli SSGD realizuje projekt pt.: „Eko i etno turystyka na obszarach wiejskich – pobudzenie sektora usług turystycznych poprzez wymianę rozwiązań stosowanych w Polsce i Portugalii”** na podstawie umowy nr 00014-6936-UJM1620017/22 z dn. 07.10.2022 r., wartość projektu 337 294,95 zł. Projekt jest ukierunkowany na aktywizację mieszkańców, wzmocnienie kapitału społecznego oraz promocję i wzmocnienie atrakcyjności obszaru poprzez transfer wiedzy i dobrych praktyk. Zadania zaplanowane w ramach tej międzynarodowej współpracy obejmują przeprowadzenie wizyty studyjnej przy współudziale Lokalnej Organizacji Turystycznej w Mielnie oraz Darłowskiej Organizacji Turystycznej DARLOT. Elementem projektu jest ponadto wydanie Katalogu obszaru SSGD, który będzie stanowił identyfikację zasobów lokalnych jako warunków rozwoju społeczno-gospodarczego przez co wzmocni politykę rozwoju lokalnego dzięki pełniejszemu wykorzystaniu potencjałów rozwojowych obszaru. Projekt obejmuje również stworzenie innowacyjnej aplikacji multimedialnej, która będzie m.in. prezentowała projekty i inwestycje w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020(23) wykonane lub rozpoczęte i kontynuowane po tym okresie na obszarze gmin członkowskich. Dzięki temu powstanie nowoczesne, cyfrowe, w pełni interaktywne narzędzie wspierania procesów inwestycyjnych, pobudzania lokalnej przedsiębiorczości i aktywizacji mieszkańców. W ramach współpracy międzyregionalnej SSGD zrealizowała na podstawie umowy nr 00006-6936-UJM1620007/18 z dn. 10.07.2018 r. we współpracy ze Stowarzyszeniem Lokalnej Grupy Działania „Siła w grupie”, Centrum Inicjatyw Wiejskich, LGD „Powiatu Świdwińskiego”, LGD „Partnerstwo w Rozwoju”, LGD Pojezierze Razem, LGD „Gryflandia” projekt pn.: **Strefy Aktywności Społecznej, całkowita wartość projektu 642 600 zł.** Projekt miał na celu utworzenie stref aktywności społecznej, stworzenie warunków do integracji i aktywizacji mieszkańców poprzez zorganizowanie imprez animacyjnych przez przeszkolonych animatorów. Na obszarze SSGD powstało 15 mobilnych stref aktywności zarządzanych przez instytucje kultury wyposażone w namioty plenerowe 3x3m, mobilne nagłośnienie, tablety, aparaty cyfrowe oraz akcesoria animacyjne. Kolejnym przykładem współpracy międzyterytorialnej jest realizacja na podstawie umowy nr 00013-UM1620016/22 z dn. 03.08.2022 r. we współpracy z LGD „Siła w grupie” i LGD „Gryflandia” projektu pn.: **Miejsca Aktywności Koedukacyjnej, wartość operacji 3 357 063,00 zł.** Na obszarze SSGD powstało łącznie 18 miejsc aktywności - po jednym w każdej gminie członkowskiej, dwa ponadgminne zarządzane przez instytucje wyznaczone przez Starostę

Slawieńskiego i Starostę Koszalińskiego oraz jedna o zasięgu całego obszaru zarządzana przez SSGD. Każda ze stref gminnych została wyposażona w 2 namioty plenerowe o wymiarach 8x20m, zestaw 24 stołów i 48 ław, modułowy podest sceniczny o wym. 4x3 m z przeznaczeniem do organizacji, inicjowania i obsługi lokalnych wydarzeń społeczno – kulturalnych. Celem projektu było promowanie obszaru LSR partnerów projektu oraz stworzenie warunków do integracji i aktywizacji mieszkańców.

SSGD korzystało również z dodatkowych środków, realizując zadania publiczne finansowane ze środków Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego tj.: „Program Społecznik 2018” pn. „Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej i promocja powiatu koszalińskiego, sławieńskiego i biłogardzkiego” poprzez organizację konkursu na hasło promujące obszar oraz „Program Społecznik na lata 2019 – 2021” pn. „Budowanie tożsamości mieszkańców Pomorza Zachodniego poprzez organizację konkursu plastycznego - Moja Gmina, moja mała ojczyzna, moje ulubione miejsce”. Projekt realizowany był w partnerstwie z przedstawicielami samorządów lokalnych oraz przy współpracy z nauczycielami szkół podstawowych.

Partnerzy publiczni, społeczni oraz gospodarzy, których skłupa SSGD również posiadają wieloletnie doświadczenia w realizacji projektów finansowanych ze środków zewnętrznych, które zdobyli jeszcze przy wdrażaniu projektów w ramach pierwszych programów SPO-ROL - Odnowy Wsi, ZPORR, Interreg IIIa i innych. **Ogromną wiedzę i kapitał doświadczenia wnoszą przedstawiciele sektora publicznego, którzy są wyspecjalizowani w realizacji dużych projektów infrastrukturalnych dofinansowywanych ze środków UE, dotyczących głównie poprawy jakości i dostępności obiektów infrastruktury publicznej, infrastruktury rekreacyjno-sportowej, budowy zbiorczej sieci kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej, sieci światłowodowych, termomodernizacji budynków użyteczności publicznej, montażu pomp ciepła, budowy dróg i oświetlenia ulicznych, modernizacji świetlic wiejskich.** Samorządy członkowskie pozyskują środki finansowe na tego typu inwestycje m.in. z Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, PROW 2014-2020, Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg, Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, Rządowego Funduszu Polski Ład, w ramach strategii ZIT, programów RPC 2014-2020. **Aktywnie pozyskują środki na działalność związaną z ochroną środowiska i ekologią - m.in. środki z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, środki z działania 2.40 Zwiększanie wykorzystania odnawialnych źródeł energii, 3.5 Wsparcie rozwoju sieci wodociągowych, 3.6 Wsparcie rozwoju systemu oczyszczania ścieków, edukacja - m.in. działanie 8.1 Upowszechnianie edukacji przedszkolnej, 8.4 Upowszechnianie edukacji przedszkolnej oraz wsparcie szkół i placówek prowadzących kształcenie ogólne.** Ponadto jednostki sektora finansów publicznych realizują szereg projektów z dziedziny ekonomii społecznej, programów na rzecz integracji osób i rodzin zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, ukierunkowanych na aktywizację społeczno-zawodową. W ramach tego doświadczenia można wymienić projekty dotyczące m.in.: utworzenia i funkcjonowania CIS, utworzenia i funkcjonowania Klubów dzielących i rehabilitacyjnego dla osób niepełnosprawnych, program rządowy oraz bezpłatnego dostępu do sprzętu pielęgniacznego i rehabilitacyjnego dla osób niepełnosprawnych, program rządowy dotyczące Opieki Wychwienkowej i Asystent Osoby Niepełnosprawnej, program rządowy Mieszkanier, kompleksowych programów ukierunkowanych na eliminowanie zdrowotnych czynników ryzyka w miejscu pracy, w tym z zakresu ergonomii pracy, utworzenia i funkcjonowania świetlic środowiskowych (prace remontowo-adaptacyjne, wyposażenie w sprzęt elektroniczny z dedykowanym oprogramowaniem do realizacji zadań edukacyjnych, organizacja pozaszkolnych zajęć komputerowych, językowych oraz z zajęcia wyćwieczek edukacyjnych), zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zajęcia rozwijające uzdolnienia oraz zajęcia specjalistyczne logopedyczne, wyposażenie szkół w nowoczesne urządzenia technologiczne i specjalistyczne, organizację zajęć dodatkowych z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnych, języków obcych i nauk matematyczno-przyrodniczych, organizację naukowych warsztatów wyjazdowych, nabycie przez nauczycieli dodatkowych kompetencji i kwalifikacji, poprzez udział w studiach podyplomowych z doradztwa zawodowego oraz w szkoleniach z zakresu technologii informacyjno-komunikacyjnej i nauczania metodą eksperymentu, wyrownianiem szans edukacyjnych dzieci z ubogich terenów wiejskich oraz stworzenie warunków do aktywizacji

zawodowej rodziców dzieci z obszaru rewitalizowanego poprzez stworzenie oferty wychowania przedszkolnego dla dzieci w wieku 2,5-6 lat.

Fundacja Nauka Dla Środowiska, partner **SPOŁECZNY** i członek **LGD ŚSGD** jest liderem w województwie zachodniopomorskim w dziedzinie realizacji projektów ekologicznych i społecznych. Jest operatorem m.in. programu **DZIAŁAJ LOKALNIE**, Mikrodotaacji, Lokalnych przedsięwzięć FIO w województwie zachodniopomorskim 2021-2023. Fundacja ma ogromne, wieloletnie doświadczenie w realizacji kilkunastu projektów ekologicznych i społecznych, w tym również międzyrodzowych, finansowanych ze środków m.in. NFOŚiGW, WFOŚiGW, FIO, POiŚ, POKL, RPO WZP, PROW, PO RYBY. Realizator projektów w partnerstwie dotyczących m.in. rewitalizacji na terenie gmin województwa zachodniopomorskiego znajdujących się w Specjalnej Strefie Włączeniowej, Sieci Zachodniopomorskiej Ośrodków Wsparcia Ekonomicznej – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej dla regionu szczecińskiego, SZOWES - OWES w regionie koszalińskim, szczecińskim i stargardzkim. Fundacja Nauka dla Środowiska była liderem projektu pn. „Dobre Wsparcie – system lokalnych usług społecznych” realizowanym ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego 2014-2020 w partnerstwie z Caritas Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, Caritas Archidiecezji Szczecińsko-Kamieńskiej i Województwem Zachodniopomorskim. Celem projektu było zwiększenie dostępności usług społecznych, w szczególności usług opiekuńczych w 21 punktach na terenie województwa zachodniopomorskiego oraz wsparcie 300 osób zagrożonych ubóstwem i/lub wykluczeniem społecznym z obszaru województwa zachodniopomorskiego. Wkład Europejskiego Funduszu Społecznego w wartość projektu wyniósł ponad 8,5 mln zł. Kolejną inicjatywą realizowaną przez Fundację Nauka dla Środowiska w partnerstwie z Powiatem Koszalińskim i wybranymi gminami wchodzącymi w ich skład jest projekt pn. „Pomoc na wyciągnięcie ręki”. Projekt współfinansowany z RPOWZ 2014-2020 ma na celu zapewnienie dostępności wysokiej jakości usług opiekuńczych i sąsiedzkich usług opiekuńczych dla 86 os. potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu na terenie 8 gmin powiatu koszalińskiego w woj. zachodniopomorskim do 31.10.2023 r. W ramach projektu świadczone jest m.in. poradnictwo i szkolenia dla osób pełniących funkcje opiekunów faktycznych, kandydatów na opiekunów i/lub opiekunów sąsiedzkich. Wkład EFS w wartość projektu wyniósł ok. 3,5 mln zł. Kolejnym przykładem działań Fundacji jest realizowany w ramach RPOWZ 2014-2020, współfinansowany ze środków EFS (ponad 2,5 mln zł) projekt pn. „Wybierz przyszłość dla rodziny”. Celem projektu jest kompleksowy rozwój usług wsparcia rodziny i systemu rodzinnej pieczy zastępczej poprzez odejście od opieki instytucjonalnej (dostosowanie placówki opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego do 14 osób) oraz podjęcie woj. zachodniopomorskiego kompleksowych działań na rzecz rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej, wsparcia procesu usamodzielnienia, a także wzmocnienia kompetencji rodzicielskich i wychowawczych rodzin w kryzysie. Kolejnym przykładem działań w obszarze społecznym Fundacji jest realizacja projektu pn. „Centrum Wsparcia Migrantów” ramach projektu dofinansowanego z rezerwy Funduszu Pracy, wybranego w konkursie ofert pn. „Razem Możemy Więcej – Pierwsza Edycja Programu Aktywizacyjnego dla Cudzoziemców na lata 2022-2023”, ogłoszonego w ramach Resortowego Programu Aktywizacyjnego dla Cudzoziemców na lata 2022-2025. W ramach Centrum cudzoziemcy otrzymują kompleksową i wielowymiarową pomoc w zakresie aktywizacji zawodowej oraz integracji i aktywności społecznej. Dodatkowo Fundacja Nauka dla Środowiska obecnie prowadzi Transgraniczne Centrum Edukacji Ekologicznej w Sarbinowie, które powstało w ramach projektu pod nazwą: „Transgraniczna sieć na rzecz polsko-niemieckich działań informacyjnych, doradczych i edukacyjnych w zakresie powozdowego, zrównoważonego wykorzystania odnawialnych źródeł energii w Euroregionie Pomerania”. Partnerem Powiatu Koszalińskiego w tym projekcie było niemieckie stowarzyszenie E.I.C.H.E. e.V., które utworzyło w Eberswalde Centrum Odnawialnych Źródeł Energii im. Hermann Scheera. Obie placówki w Sarbinowie i Eberswalde tworzą wspólnie transgraniczny ośrodek informacyjno-doradczy w Euroregionie Pomerania.

Na tej podstawie można stwierdzić, że zarówno ŚSGD jak i osoby i podmioty wchodzące w skład stowarzyszenia posiadają wysokie doświadczenie we wdrażaniu podejścia RLKS/Leader oraz innych funduszy UE i krajowych, w szczególności w ramach realizacji projektu podobnym do zakresu wsparcia przewidzianego w LSR.

LGD ŚSGD jest inkluzywnym partnerstwem trójsektorowym. Inkluzywność rozumiana jest jako gotowość na poszerzenie partnerstwa (przyjmowanie nowych członków do LGD), kadencyjność organów LGD oraz otwartość na szeroko pojętą współpracę.

Skład grupy jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i uwzględnia przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, a także grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR – organizacje pozarządowe, w tym związane z ochroną środowiska i klimatu, uczniowskie kluby sportowe, kluby młodzieżowe, organizacje turystyczne i związane z promocją obszaru LSR, koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straż pożarne, przedsiębiorcy oraz mieszkańcy. Skład ŚSGD obejmuje łącznie 77 członków, w tym: 17 członków – sektor publiczny, 40 członków – sektor społeczny, 20 członków – sektor gospodarczy. LGD Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania zapewnia swobodny i niedyskryminujący dostęp do członkostwa w LGD wszystkim podmiotom. ŚSGD stale dąży do budowania partnerstwa oraz włączania nowych grup interesów, środowisk społecznych i zawodowych, naukowych oraz poszerzania reprezentacji partnerstwa o przedstawicieli tych grup i środowisk (proces ten ma charakter ciągły i uzależniony jest od specyfiki lokalnej, czyli zmian zachodzących w sferze społeczno-gospodarczej obszaru).

W składzie LGD znajduje się osoby i podmioty reprezentujące grupy w niekorzystnej sytuacji, określone w rozdziale IV Analiza potrzeb i potencjału LSR. ŚSGD na poziomie wyboru projektów do realizacji w ramach LSR uwzględnia m.in. kryteria, w których premiuje projekty dedykowane osobom z grup w niekorzystnej sytuacji. Ponadto LGD określiło adekwatne metody komunikacji z tymi grupami (w Planie Komunikacji).

Organem decyzyjnym ŚSGD jest Rada Oceniająca wybierana i odwoływana przez Walne Zgromadzenie Członków LGD spośród członków LGD. Do wyjącej wrażliwości Rady Oceniającej należy wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia. Rada Oceniająca dokonuje wyboru operacji z zachowaniem wymogu, zgodnie z którym ani władza publiczna ani żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji w sprawie wyboru.

Rada składa się z przedstawicieli grup interesów: sektora publicznego - 6 członków (40 %), sektora gospodarczego - 4 członków (27%), sektora społecznego - 5 członków (33%). Rozkład grup interesów i ich identyfikacja jest weryfikowana w LGD w trakcie procesu wdrażania LSR. W oparciu o zaprojektowane ukierunkowanie LSR nie definiuje się innych grup interesu niż wynika to z sektoralności.

W skład Rady znajdują się przedstawiciele zdiagnozowanych na obszarze LGD grup w niekorzystnej sytuacji, przedstawiciele seniorów, KGW, OSP, Żaden z członków Rady Oceniającej nie jest jednocześnie członkiem Zarządu, Komisji Rewizyjnej ani pracownikiem biura LGD.

Obsługę LGD i jego organów zapewnia Biuro LGD. Biuro LGD jest jednostką administracyjną LGD, kieruje pracami organizacyjnymi i przygotowawczymi. LGD ŚSGD posiada odpowiednie zasoby do wykonywania swoich zadań w postaci wysoko wykwalifikowanej kadry, zatrudnionej na podstawie umów o pracę oraz w pełni wyposażonego biura.

Mechanizmy zarządzania ŚSGD są oparte na siedmiu zasadach podejścia Leader – oddolność, terytorialność, partnerstwo, wielosektorowość, sieciowanie, innowacyjność i współpraca. Wszystkie decyzje podejmowane są kolegiatnie, demokratycznie, a każdy członek LGD ma wpływ na działalność całego partnerstwa. Decyzje podejmowane przez LGD lub jej organy są wypracowywane w drodze konsensusu, bez wskazywania roli decydującej jakiegokolwiek z grup interesu. Relacje między członkami na etapie planowania i wdrażania LSR są oparte na pogłębianym partnerstwie i skutecznej komunikacji. LGD stosuje różnorodne formy komunikacji (w tym również nieformalne – komunikacja bezpośrednia z użyciem społecznościowych form spotkań online, telekonferencji, mailingu, newslettera), kolegialny sposób podejmowania decyzji (możliwe częste korzystanie z formuły pośredniej pomiędzy decyzją Zarządu a Walnym Zebraniem Członków – otwarte konsultacje przy okazji zmiany LSR lub w

związku z tworzeniem procedur i kryteriów wyboru operacji). Walne Zebranie Członków może być zwoływane na wniosek wąskiej grupy członków LGD – 20% liczby członków.

W LSR przewidziano działania integracyjno – aktywizujące kierowane do społeczności lokalnej, które potwierdzają inkluzywny charakter działalności LGD.

SSGD w trakcie realizacji LSR będzie poszerzać i pogłębiać zaangażowanie lokalnej społeczności i zachęcać do udziału we wdrażaniu LSR, jak również pogłębiać współpracę i zaangażowanie członków LGD w realizację LSR, m.in. poprzez:

- przygotowanie i wdrożenie planu komunikacji z lokalną społecznością z zastosowaniem przyjaznych form dla odbiorców (na podstawie przeprowadzonej analizy potrzeb),
- stosowanie zasad i narzędzi umożliwiających zgłaszanie pomysłów na realizację nowych projektów przez LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach LSR lub wykraczających poza LSR – za pomocą formularzy online udostępnionych na stronie www oraz w formie tradycyjnej – papierowej w biurze LGD,
- stosowanie form i narzędzi do poszukiwania i kojarzenia partnerów w ramach operacji realizowanych w partnerstwie (m.in. za pomocą formularzy online udostępnionych na stronie www oraz w formie tradycyjnej),
- animowanie podmiotów z obszaru LSR do współpracy z innymi podmiotami.
- animowanie do współpracy zarówno między członkami LGD jak i podmiotami zewnętrznymi w tym instytucjami publicznymi, osobami prawnymi i prywatnymi oraz organizacjami pozarządowymi działającymi w zakresie objętym celami LGD na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym.
- informowanie Walnego Zebrania Członków o wyniku weryfikacji zgłoszonych pomysłów na realizację nowych projektów przez LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach LSR lub wykraczających poza LSR, wniosków złożonych przez członków LGD dotyczących działalności LGD i wdrażania LSR wraz z uzasadnieniem tego wyniku.

W procesie przygotowania oraz na etapie wdrażania LSR SSGD uwzględni w szczególności:

- zapewnienie poszanowania praw podstawowych oraz przestrzegania Karty praw podstawowych Unii Europejskiej,
- zapewnienie by równość mężczyzn i kobiet oraz uwzględnianie aspektu i perspektywy płci brano pod uwagę i propagowano w całym procesie przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji LSR.
- podejmowanie odpowiednich kroków w celu zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji LSR. W procesie przygotowywania i wdrażania LSR LGD w szczególności bierze pod uwagę zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- Cele LSR są realizowane zgodnie z celem wspierania zrównoważonego rozwoju, określonym w art. 11 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyni poważnych szkód”.

Decyzje kluczowe dotyczące kierunków działania LGD zapadają podczas Walnych Zebrań Członków, gromadzących wszystkie osoby i podmioty zrzeszone w LGD, co SSGD uważa za priorytet we wzmacnianiu trafności, adekwatności, odpowiedzialności i efektywności wdrażania LSR i oczekiwanych wyników.

Bieżącą działalnością Stowarzyszenia kieruje trzyosobowy Zarząd wskazany przez podmioty będące przedstawicielami publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych. Zarząd SSGD na bieżąco kontroluje posiadane zasoby i potencjał instytucjonalny SSGD oraz organizuje działalność w taki sposób aby stale rozwijać odpowiednie kwalifikacje ekonomiczne oraz administracyjne niezbędne do gospodarowania środkami publicznymi (m.in. poprzez uczestnictwo kadry LGD oraz członków Rady Oceniającej w specjalistycznych

szkoleniach, kursach, ale również prenumeraty czasopism branżowych, stały monitoring aktualnej legislacji krajowej i unijnej).

Organem kontroli wewnętrznej jest trzyosobowa Komisja Rewizyjna, do której kompetencji należy m.in. kontrola bieżącej pracy LGD i kontrola organów LGD. W strukturach stowarzyszenia przewidziano kadencyjność władz, uregulowaną w zapisach statutowych.

Szczegółowe zasady funkcjonowania SSGD regulują dokumenty wewnętrzne:

1. Statut SSGD uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków, reguluje m.in. kwestie: cele i sposoby działania LGD, zasady nabywania i utraty członkostwa w LGD oraz jej organach, zasady podejmowania decyzji przez poszczególne organy i podział kompetencji.
2. Regulamin Walnego Zebrania Członków uchwalany i zmieniany przez Walne Zebranie Członków, reguluje m.in. kwestie: zasady zwoływania i organizacji, a także dokumentowania posiedzeń organu, zasady podejmowania decyzji w sprawie powołania członków organów.
3. Regulamin Zarządu uchwalany i zmieniany przez Zarząd: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, kompetencje i podział zadań pomiędzy członkami Zarządu, zasady protokołowania posiedzeń.
4. Regulamin Rady Oceniającej uchwalany i zmieniany przez Radę Oceniającą, który reguluje m.in. kwestie: zasady powoływania i odwoływania członków, szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego (sposób informowania członków organu o posiedzeniach, zasady dostarczania dokumentów dotyczących spraw podejmowanych na posiedzeniach, zasady określania kworum itp.), szczegółowe rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), szczegółowe zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (ocena wniosków, zasady dokumentowania oceny) o ile nie zostały określone w Statucie lub odpowiednich procedurach, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego.
5. Regulamin Komisji Rewizyjnej uchwalany i zmieniany przez Komisję Rewizyjną, reguluje m.in. kwestie: szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń, zasady prowadzenia działań kontrolnych, zasady protokołowania posiedzeń.
6. Regulamin Pracy Biura, uchwalany i zmieniany przez Zarząd, który reguluje m.in. kwestie: strukturę i zadania Biura, zasady zatrudniania i wynagradzania pracowników, uprawnienia Dyrektora Biura, zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD uwzględniające zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych.

ROZDZIAŁ II. CHARAKTERYSTYKA OBSZARU I LUDNOŚCI OBJĘTEJ WDRAŻANIEM LSR.

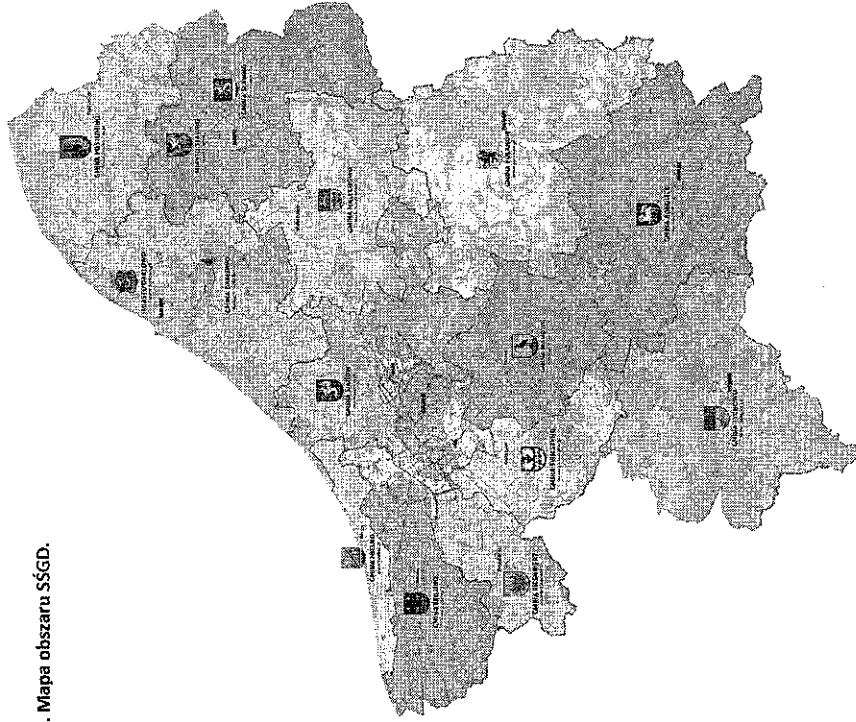
Obszar objęty działaniem SSGD obejmuje północno-wschodni fragment województwa zachodniopomorskiego o łącznej powierzchni 3.046 km². W skład SSGD wchodzi 15 gmin zamieszkałych przez 127 149 osoby (wg stanu na 31.12.2020 r.).

Obszar SSGD obejmuje jednorodne, spójne społecznie i funkcjonalne terytorium, które charakteryzuje się wspólnymi tradycjami i lokalną tożsamością. Obszar SSGD wyznaczają:

- wszystkie gminy (6) wchodzące w skład powiatu sławieńskiego (Darłowo – miasto, Darłowo – gmina, Maleszowo, Sławno – miasto, Sławno – gmina oraz Postomino),
- wszystkie gminy (8) wchodzące w skład powiatu koszalińskiego (Będzino, Biesiekierz, Bobolice, Manowo, Mielno, Polanów, Sianów oraz Świeżyno),
- jedna gmina z powiatu białogardzkiego (Tychowo).

Cechą charakterystyczną sieci osadnictwa jest lokalizacja nie objętego LSR miasta Koszalin (106 152 mieszkańców wg stanu na 31.12.2020 r.) na obszarze LSR i stosunkowo równorzędna rola małych miast (od 5 do 20 tys. mieszkańców) – bez jednego dominującego ośrodka. W przestrzni podmiejskiej Koszalina systematycznie następuje przyłączenie terenów podmiejskich do miasta (brak terenów do inwestowania).

Grafika 1. Mapa obszaru SŚGD.

Źródło: SŚGD – opracowanie mapy ROKART SYSTEM.

Pod względem przynależności do krain geograficznych Polski obszar SŚGD zaklasyfikowany został jako pas pobraży (północna część) i pas pojezierzy (południowa część), zlokalizowano tu 6 mezoregionów:

- Wybrzeże Słowińskie (gm. Będzino, Mielno, Darłowo i Postomino oraz miasto Darłowo),
- Równina Białogardzka (gm. Będzino, Blesiekierz i Świeszyno, gm. Tychowo, gm. Manowo),
- Pojezierze Drawskie (gm. Bobolice, gm. Tychowo),
- Pojezierze Bytowskie (gm. Polanów),
- Wysoczyzna Polanowska (gm. Polanów),
- Równina Słupska (gm. Postomino, Darłowo, Sławno, Malechowo, Sianów, Manowo, miasto Sławno).

Pod względem hydrologicznym obszar SŚGD dzieli się na zlewnie trzech rzek (Parsęta, Wieprza i Gwda) oraz dwa obszary zlewni przymorskiej (od Parsęty do Wieprzy oraz od Wieprzy do Słupi). Głównymi rzekami na terenie SŚGD są Wieprza (wraz z dopływami: Bożanka, Broczyńska Doszenica, Bystrzenica, Grabowa, Moszczenica,

Moszczeniczka, Pokrzywna, Reknica, Studnica, Ściegnica) oraz Radew (wraz z dopływami: Blefica, Chociel, Chotla i Czarna).

Najważniejszym wyróżnikiem obszaru SŚGD jest dostęp do linii brzegowej Morza Bałtyckiego przez gminy Będzino, Mielno, Sianów¹, Darłowo – gmina wiejska, miasto Darłowo i gminę Postomino. Znajdują się tutaj: dobrze rozwinięta noclegowa baza (391 obiektów), liczne kąpieliska nadmorskie, ośrodki wypoczynkowe oraz rehabilitacyjne, pensjonaty, zespoły domków letniskowych.

Na obszarze SŚGD zlokalizowany jest ponadto Port Morski w Darłowie, który stanowi unikalny lokalny zasób turystyczny. Jest jednym z morskich przejść granicznych wyposażonym w nowoczesny terminal obsługi pasażerskiej. Port jest zarówno portem handlowym, rybackim, jak i turystycznym. Rocznie przeładowuje się tu od kilku do kilkunastu tysięcy ton ładunków głównie masowych. Darłowo posiada stałe, letnie połączenie turystyczne z duńskim Bornholmem. Wszystkie te cechy czynią obszar SŚGD atrakcyjnym dla ruchu turystycznego zarówno dla gości z Polski jak i zagranicy.

Na całym obszarze występują też cenne obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000 (ptasie i siedliskowe) oraz rezerwy przyrody wraz z otulinami, rozległe lasy czy znane zabytki i atrakcje turystyczne.

Pod względem gospodarczym dostęp do linii brzegowej Morza Bałtyckiego istotnie wpływa na udział turystyki w lokalnej gospodarce i rynku pracy na terenie nadmorskich gmin (Darłowo, miasto Darłowo, Będzino, Mielno i Postomino). Jednak poszczególne gminy członkowskie są zróżnicowane pod względem specyfiki lokalnej – od typowo rolniczej gminy Tychowo, przez podmiejską gminę Świeszyno i przemysłową gminę wiejską Sławno. Obszar SŚGD wyróżnia sąsiedztwo z miastem średniej wielkości – Koszalinem (106 152 mieszkańców wg stanu na 31.12.2020 r.), który w skali województwa zachodniopomorskiego pełni rolę ośrodka regionalnego. Wielu mieszkańców SŚGD pracuje w zlokalizowanych tu instytucjach i firmach, korzysta z usług medycznych, uczeszcza do szkół i uczelni wyższych, korzysta z oferty kulturalnej i sportowej czy robi zakupy w centrach handlowych. Koszalin jest ośrodkiem podregionalnym z niektórymi usługami regionalnymi (czyli typowymi dla miasta wojewódzkiego). Należą do nich: filharmonia, teatr dramatyczny, szpital wielospecjalistyczny, siedziba Zachodniopomorskiego Zarządu Dróg Wojewódzkich oraz Politechnika Koszalińska, inne uczelnie wyższe. Pod względem gospodarczym dobrze rozwinięty jest tu przemysł elektromaszynowy, spożywczy, drzewny i produkcja tworzyw sztucznych.

W strukturze przestrzennej i lokalizacji na tle województwa i Polski obszar LSR jest położony peryferyjnie (odległość do Szczecina to 170-240 km, a do Warszawy – co najmniej 500 km), co utrudnia rozwój społeczno-gospodarczy i zmielowanie historycznych różnic rozwojowych. Sytuacja dostępności komunikacyjnej ulega wyrażonej poprawie po wybudowaniu drogi ekspresowej S6, dzięki czemu czas przejazdu ze Szczecina do Koszalina skrócił się o ok. 30 min. Zdecydowana poprawa dostępności drogami kołowymi dla tego obszaru nastąpi po wybudowaniu drogi S11 z Koszalina do Poznania.

Na terenie SŚGD coraz ważniejszą rolę w komunikacji zaczyna mieć system sieci dróg i ścieżek rowerowych. Większość samorządów inwestuje systematycznie w rozwój połączeń rowerowych, dążąc do uzyskania efektu synergii. Jest to jednocześnie proces, który wymaga dalszego wsparcia.

Wachlarz zasobów lokalnych obszaru SŚGD obejmujący zarówno zasoby naturalne (potencjał wynikający z lokalizacji geograficznej), dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, potencjał społeczny mieszkańców to podstawowe czynniki rozwoju obszarów oddziałujące na rozwój społeczno-gospodarczy. Właśnie ten potencjał SŚGD uważa za kluczowy kierunek dalszego rozwoju i jeden z najistotniejszych celów LSR. (Cel 2. Wzmocnienie potencjału i atrakcyjności turystycznej obszaru LSR w oparciu o rozwój zrównoważony i lokalne zasoby). Wsparcie ze środków LSR określono w panelu dwóch działań (Nowoczesna infrastruktura oraz Wykorzystanie lokalnych

¹ Z dniem 1 stycznia 2023 r. lasy zostały włączone do Gminy Sianów (Rozporządzenie Rady Ministrów z dn.25 lipca 2022 r. w sprawie ustalenia niektórych terenów i miast oraz nadania niektórym miejscowościom statusu miasta)

zasobów przyrodniczych i kulturowych), które bezpośrednio wpłyną na realizację tych zamierzeń. Dzięki tak ukierunkowanemu wsparciu LSR ŚSGD poprawi warunki rozwoju społeczno-gospodarczego, przez co wzmożni politykę rozwoju lokalnego i pełniejsze wykorzystanie potencjałów rozwojowych obszaru.

Tabela 1. Liczba ludności na obszarze poszczególnych gmin należących do ŚSGD wg stanu na 31 grudnia 2020 r.

Gmina	Liczba ludności	Powierzchnia (w km ²)	Gęstość zaludnienia/km ²
Tychowo	6 385	350	18,2
Będzino	8 545	166	51,4
Biesiekierz	7 386	116	63,3
Bobolice	8 460	368	23
Manowo	6 829	188	36,3
Mielno	4 858	62	78,2
Polanów	8 316	393	21,1
Sianów	13 992	227	61,7
Świeżyno	8 022	133	60,5
Darłowo – miasto	13 142	20	650,3
Sławno – miasto	12 070	16	762,5
Darłowo – gmina	7 657	269	28,4
Małechowo	6 102	227	26,9
Postomino	6 853	227	30,2
Sławno – gmina	8 552	284	30
RAZEM	127 149 osób	3046 km²	-
ŚREDNIA	8476,6	203 km²	42 osoby/na km²

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba mieszkańców poszczególnych gmin jest wyraźnie zróżnicowana – od 4,858 osób (gmina Mielno) do ponad 13,992 osób (gmina Sianów). Średnia powierzchnia gmin wchodzących w skład ŚSGD wyniosła 203 km² i jest zbliżona do średniej dla województwa zachodniopomorskiego (203 km²), ale znacznie przekracza wartość ogólnopolską (126 km²). Przekłada się to na niewielką gęstość zaludnienia. Dla analizowanego obszaru wynosi ona jedynie 42 osoby na km² (w województwie zachodniopomorskim wskaźnik ten wynosi 73 osób/km², a w Polsce – 123 osoby/km²).

Obszar ŚSGD od wielu lat ulega wyludnieniu (depopulacji), łączna liczba jego mieszkańców systematycznie się zmniejsza. Wszystkie gminy członkowskie posiadają ujemne saldo przyrostu naturalnego (stosunek urodzeń do zgonów). Dodatni przyrost naturalny występuje tylko na obszarach wiejskich, wszystkie miasta tracą mieszkańców w wyniku niewielkiej dzietności. Na obszarze ŚSGD występuje silny proces starzenia się ludności, a odsetek osób w wieku poprodukcyjnym zwiększył się aż o 1/3 wartości wyjściowej. Dwa jednocześnie występujące zjawiska demograficzne – zmniejszanie się odsetka osób młodych i zwiększanie się odsetka seniorów w lokalnej społeczności stanowią największe problemy w strukturze ludności.

W celu skutecznej interwencji w zakresie przeciwdziałania zdiagnozowanym niekorzystnym trendom, w oparciu o dokonaną analizę oferty dostępnej dla ludzi młodych i seniorów na obszarze LSR, zaplanowano działania komplementarne do już istniejących, wspierających aktywność, integrujących i animujących lokalne środowiska młodzieżowe oraz seniorów (przedsięwzięcie 1.2). Działania znajdują odzwierciedlenie nie tylko w specyfic planowanych przedsięwzięć ujętych w Planie Finansowym, w Planie Działania oraz zaplanowanych do osiągnięcia wskaźnikach, ale także w inicjatywach przewidzianych do realizacji w Planie Komunikacji.

Obszar ŚSGD zmagając się z różnicą w wieloma problemami w obszarze włączenia społecznego i aktywności mieszkańców. LGD działa bowiem m.in. na terenie dawnych osiedli PGR i jednego z zagłębi bezrobocia (w szczególności poza sezonem letnim).

Aktualne wyzwania w obszarze społecznym uzasadniają odpowiedź ŚSGD określona jako jeden z dwóch priorytetów rozwojowych, na których będzie koncentrowało się wsparcie ze środków LSR sformułowane w celu włączenia społeczne oraz poprawa warunków i standardu życia mieszkańców obszaru LSR. ŚSGD zaprojektowała rozwój w obszarze społecznym w oparciu o aktywną integrację mieszkańców, włączenie społeczne oraz rozwój przedsiębiorczości (stanowi to zbiór konkretnych działań ujętych w formie przedsięwzięć LSR, które pozwolą na osiągnięcie tego celu wyrażonego konkretnymi wskaźnikami). W ramach celu 1. zaplanowano 3 uzupełniające się przedsięwzięcia tj.: 1.1 Wsparcie aktywnej integracji mieszkańców, 1.2 Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji oraz 1.3 Rozwój przedsiębiorczości.

Realizacja operacji z funduszu PS WPR oraz EFS+ będzie możliwa na całym obszarze objętym LSR.

Uwagi zgromadzone w procesie konsultacji społecznych:

Mieszkańcy obszaru LGD wskazywali głównie na potrzebę działań w zakresie poprawy sytuacji na rynku pracy. Badania ankietowe obejmujące m.in. 100 wywiadów z losowo dobranymi mieszkańcami obszaru ŚSGD potwierdziły, że sytuacja na rynku pracy stanowi poważny problem dla lokalnej społeczności. W kontekście grup szczególnie narażonych na problem bezrobocia mieszkańcy wskazywali dwie główne grupy osób: kobiety i osoby młode do 25 r. ż., w tym absolwentów szkół nieposiadających doświadczenia zawodowego, a w konsekwencji mających bardzo utrudniony dostęp do rynku pracy. Podnoszono także kwestie niskich zarobków mieszkańców obszaru LGD. Podczas spotkań konsultacyjnych oraz warsztatów mieszkańcy zwracali uwagę na potrzebę inwestycji w infrastrukturę publiczną, w tym turystyczną, rekreacyjną – sportową i kulturalną wskazując jednocześnie na duże różnicowanie wewnętrzne w ramach obszaru LGD w zakresie dostępności i stanu istniejącej infrastruktury. Potencjał turystyczny obszaru, wsparły odpowiednimi działaniami, wskazywany był przez mieszkańców jako szansa na rozwój obszaru LSR. Rekomendacje, uwagi i opinie mieszkańców zgromadzone podczas wyników konsultacji społecznych na etapie tworzenia diagnozy obok przeanalizowanych wyników ankiet i danych statystycznych, posłużyły do sformułowania ostatecznej diagnozy oraz sformułowania kluczowych obszarów interwencji, a także określenia grup docelowych oraz grup osób w niekorzystnej sytuacji, do których skierowane będą działania w ramach LSR.

ROZDZIAŁ III. PARTYCYPACYJNY CHARAKTER LSR

Partycypacyjny charakter LSR jest kluczową jej cechą, w myśl założeń instrumentu RLKS, który ma być gwarantem rozwoju instytucji społeczeństwa obywatelskiego i kapitału społecznego. Jednym z głównych założeń poczynionych przez Stowarzyszenie Środowopomorska Grupa Działania jeszcze przed rozpoczęciem przygotowań do opracowywania LSR było możliwie szerokie, oddolne włączenie mieszkańców do prac nad strategią, na każdym kluczowym etapie jej tworzenia, począwszy od diagnozy obszaru, poprzez wyznaczenie celów, przedsięwzięć i wskaźników, planu działania, a skończywszy na działaniach dotyczących wypracowania tzw. Planu komunikacji.

Proces przygotowania LSR na kluczowym każdym etapie był ukierunkowany w szczególności na zagadnienia dotyczące innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyludnienia się obszaru LSR, partnerstwa w realizacji LSR.

Informacje o kształcie nowej perspektywy finansowej i pracach nad nową LSR były przekazywane mieszkańcom na bieżąco od 2022 r. Był to stały punkt posiedzeń Zarządu, ostatnich warsztatów refleksyjnych i jeden z obszarów ewaluacji zewnętrznej, przeprowadzonej w 2022 r. W miarę pojawiania się założeń PS WPR i programu Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego, pracownicy Biura i Zarząd LGD przekazywali nowe informacje kluczowym interesariuszom – członkom LGD, dotychczasowym wnioskodawcom i beneficjentom, ale także osobom, które

dopiero nawiązywały kontakt z LGD. Każdy mieszkaniec mógł zgłosić swoje uwagi osobiście bądź za pośrednictwem Internetu (formularze on-line).

Na stronie internetowej ŚSGD umieszczone zostały wszystkie kluczowe informacje związane z nową perspektywą finansową oraz harmonogram prowadzonych konsultacji społecznych. Dodatkowo, informacje przekazywano też drogą elektroniczną do gmin, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i mieszkańców. Wnioski i opinie mieszkańców były gromadzone przy okazji różnych spotkań i wydarzeń lokalnych przez ponad rok. Swoje pomysły można też było zgłaszać do Biura LGD.

W procesie planowania rozwoju lokalnego zastosowano **zasadę inkluzywności** poprzez włączenie społeczności lokalnej składającej się z przedstawicieli trzech sektorów z uwzględnieniem przedstawicieli grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR. W opracowaniu dokumentu uczestniczyli przedstawiciele samorządów gminnych i powiatowych, firm i pracodawców, organizacji pozarządowych, podmioty ekonomii społecznej i związane z aktywnością w sferze funduszy społecznych, przedstawiciele Powiatowego Urzędu Pracy w Koszalinie, Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, Centrum Integracji Społecznej, przedstawiciele Samorządu Województwa oraz mieszkańcy. Brali aktywny udział w formułowaniu potrzeb i problemów obszaru ŚSGD znajdujących odzwierciedlenie w przygotowanej analizie obszaru, jak również na etapie formułowania celów i ustalania ich hierarchii, poszukiwania rozwiązań stanowiących sposoby ich realizacji, określenia wskaźników i identyfikacji grup docelowych. Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania w toku prac nad przygotowaniem LSR wykorzystало łącznie 6 partycypacyjnych metod konsultacji:

1. Badania ankietowe:

A. Formularz on-line umieszczony na stronie www.stowarzyszenieggd.pl na potrzeby opracowania Lokalnej Strategii Rozwoju (ankieta diagnostyczna). Ankieta można było wypełnić także w wersji papierowej w biurze ŚSGD. Pytania sformułowane w ankiecie dotyczyły mocnych i słabych stron obszaru, szans i zagrożeń, kluczowych potrzeb mieszkańców w obszarze m.in. przedsiębiorczości i gospodarki, w obszarze społecznym, kultury i rekreacji, priorytetowych celów/obszarów tematycznych do objęcia wsparciem w LSR oraz aktywizowanych grup docelowych. Ankieta wypełniło 59 osób. Odpowiedzi pozyskane z ankiety diagnostycznej posłużyły w formułowaniu diagnozy, analizy SWOT, kształtu celów strategii, oraz doborze odpowiednich przedsięwzięć i wskaźników ich realizacji.

B. Badanie ankietowe wykonane na potrzeby ewaluacji LSR 2014-2020 wykonanej przez podmiot zewnętrzny:

– z wykorzystaniem metody CATI/CAWI - z (potencjalnymi) wnioskodawcami i beneficjentami - mieszkańcami regionu: 100 wywiadów z losowo dobranymi mieszkańcami obszaru ŚSGD. Materiały te uzupełniano o kwestionariusze wypełnione on-line. W przypadku mieszkańców – link do ankiety elektronicznej umieszczony był na stronie internetowej LGD, natomiast link do ankiety dla osób, które uczestniczyły w naborach do końca roku 2021 udostępniany był bezpośrednio beneficjentom. W ramach tego pomiaru zebrano 118 kwestionariuszy, w tym 87 z beneficjentami (te wpłynęły za pośrednictwem strony www.stowarzyszenieggd.pl).

– z wykorzystaniem metody iDI – z wybranymi celowo liderami lokalnymi z obszaru funkcjonowania LGD: wywiady indywidualne pogłębione umożliwiły stworzenie warunków do tego, aby poza prezentacją faktów, badani mogli formułować oceny i je uzasadniać. Pozwoliło to na ustalenie w szczególności tych obszarów, które umożliwiły sformułowanie rekomendacji zarówno na poziomie operacyjnym jak i strategicznym do wdrożenia w przyszłej perspektywie. W badaniu wzięło udział 5 osób reprezentujących Zarząd LGD, Radę LGD, Biuro LGD.

2. **Spotkania konsultacyjne** – w każdej z 15 gmin planowanych do objęcia LSR odbyło się spotkanie otwarte poświęcone w szczególności analizie potrzeb rozwojowych i potencjału obszaru, a także celów LSR, w tym wymiernych celów końcowych polegających na osiągnięciu określonych rezultatów, oraz planowanych działań. Spotkania odbyły się w okresie styczeń-marzec 2023 r. wg. następującego harmonogramu: Będzino

(26.01.2023r.), Biesiekierz (23.02.2023r.), Bobolice (25.01.2023r.), Maleszchowo (30.01.2023r.), Manowo (24.02.2023r.), Mielno (31.01.2023r.), Polanów (07.03.2023r.), Świeszyno (26.01.2023r.), Darłowo (02.02.2023r.), Miasto Darłowo (08.02.2023r.), Postomino (18.01.2023r.), Sianów (09.02.2023r.), Sławno (06.03.2023), Miasto Sławno (10.03.2023r.) oraz Tychowo (31.01.2023r.).

Informacje o prowadzonych konsultacjach były szeroko rozpowszechnione za pośrednictwem oficjalnych stron internetowych ŚSGD i gmin członkowskich oraz plakatów na tablicach informacyjnych w urzędach gmin.

W spotkaniach wzięło udział łącznie 316 osób. Uczestnikami spotkań byli przedstawiciele sektora publicznego, społecznego, i gospodarczego. Sektor społeczny reprezentowali mieszkańcy z uwzględnieniem przedstawicieli grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, Ochotnicze Straże Pożarne, Koła Gospodyń Wiejskich czy Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Podczas spotkań otwartych z mieszkańcami zebrano uwagi mieszkańców na temat projektu **analizy SWOT i celów LSR** wypracowanych na podstawie głównych wniosków z diagnozy obszaru, dyskutowano nad problemami obszaru LSR oraz nad zidentyfikowanymi potencjalnymi rozwiązaniami, aby na tej podstawie określić główne kierunki interwencji i obszary wsparcia w ramach LSR. Ponadto uwagi mieszkańców posłużyły LGD do **opracowania zasad monitorowania i ewaluacji oraz opracowania planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR.**

3. **Prace warsztatowe** – w ramach konsultacji społecznych Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 odbyły się dwa niezależne spotkania zorganizowane w Centrum Promocji Rybactwa w Mielnie w dniach 19-20 kwietnia 2023 r. w formie moderowanej dyskusji grupowej. Spotkania dotyczyły odpowiednio:

- projektów finansowanych z budżetu Europejskiego Funduszu Społecznego + w ramach konsultacji społecznych Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027,
- projektów finansowanych z budżetu Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2023-2027.

Warsztaty weszły w skład panelu zaplanowanych działań strategicznych, których celem było wypracowanie kierunków rozwojowych obszaru ŚSGD. Oba spotkania poprowadziła eksperta z zakresu analiz strategicznych, projektowania, realizacji strategii rozwoju obszarów oraz badań społecznych. W spotkaniach wzięli udział lokalni eksperci doświadczeni w realizacji projektów współfinansowanych z EFS oraz EFRROW. W sumie w warsztatach uczestniczyli łącznie 72 osoby: członkowie Stowarzyszenia ŚGD, przedstawiciele sektora publicznego, społecznego, gospodarczego oraz mieszkańcy, z uwzględnieniem reprezentantów instytucji pomocowych i ngo zaangażowanych w pomoc osobom wymagającym wsparcia działających na terenie ŚSGD, przedstawiciele samorządu województwa, samorządów lokalnych oraz jednostek kultury, organizacji pozarządowych działających na terenie ŚSGD, a także innych instytucji działających na rzecz zaspokajania potrzeb społeczności wiejskich.

4. **Punkt konsultacyjny w biurze ŚSGD** - przez cały okres przygotowywania strategii mieszkańcy obszaru objętego działaniem ŚSGD mieli możliwość wnoszenia uwag do poszczególnych etapów opracowywania LSR, zgłaszania własnych inicjatyw i pomysłów w zakresie kierunków rozwoju obszaru objętego LSR oraz ewentualnych uwag do form konsultacji.

5. **E-konsultacje** - Mieszkańcy obszaru objętego działaniem ŚSGD mieli możliwość zgłoszenia uwag do projektu strategii za pośrednictwem elektronicznych formularzy, dostępnych na stronie internetowej ŚSGD.

6. **Analiza zgłoszonych fiszek projektów** - w trakcie przygotowania dokumentu ŚSGD przeprowadziło badanie pod kątem planowanych do realizacji projektów w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Społecznego +, które dostarczyło informacji nt. potrzeb i oczekiwań w zakresie nowej LSR, a także określiło kierunki działań wynikające z analizy potrzeb.

W toku prac nad opracowaniem LSR powołano **Zespół ds. opracowania nowej LSR**, a także skorzystano z **konsultacji eksperckich**.

Przy tworzeniu LSR SSGD wykorzystano również:

- doświadczenie członków wchodzących w skład SSGD, doświadczenie kadr uczestniczących w realizacji LSR 2007-2014 oraz 2014-2020,
- **wyniki badań własnych i ewaluacji LSR,**
- analizę danych historycznych z procesu wdrażania LSR 2007-2013 oraz 2014-2020,
- wskaźniki pochodzące z źródeł statystyki publicznej określające wpływ LSR na realizację strategii rozwoju,
- wyniki konsultacji i opinii eksperta.

Podsumowując, w wymienionych poniżej kluczowych etapach prac nad opracowaniem LSR zastosowano następujące partycypacyjne metody konsultacji:

- 1) **diagnoza obszaru, analiza potrzeb i potencjału LSR** – badanie ankietowe, spotkania konsultacyjne, warsztaty konsultacyjne, punkt konsultacyjny w biurze SSGD, e – konsultacje,
- 2) **określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania** - badanie ankietowe, spotkania konsultacyjne, warsztaty konsultacyjne, punkt konsultacyjny w biurze SSGD, e – konsultacje, analiza zgłoszonych fiszek projektów w ramach LSR,
- 3) **opracowanie sposobu wyboru i oceny operacji oraz ustalenie kryteriów wyboru** - badanie ankietowe, spotkania konsultacyjne, warsztaty konsultacyjne, punkt konsultacyjny w biurze SSGD, e – konsultacje,
- 4) **opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji** - spotkania konsultacyjne, warsztaty konsultacyjne, punkt konsultacyjny w biurze SSGD, e – konsultacje,
- 5) **przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR** - badanie ankietowe, spotkania konsultacyjne, warsztaty konsultacyjne, punkt konsultacyjny w biurze SSGD, e – konsultacje.

Opis skutków i wyników zastosowania tych metod znalazł się w dalszych rozdziałach LSR.

Dane uzyskane podczas konsultacji społecznych przeprowadzonych na obszarze objętym LSR od uczestników spotkań, warsztatów bądź osób kontaktujących się z biurem w punkcie konsultacyjnym, a także przy użyciu elektronicznego formularza wykorzystano do opracowania LSR, a LGD dokonała analizy i przyjęła bądź odrzuciła zgłoszone uwagi. LSR została przygotowana przy pełnym zaangażowaniu społeczności lokalnej i jej aktywnym uczestnictwie. W wyniku konsultacji społecznych uzyskano 59 ankiet diagnostycznych od mieszkańców gmin członkowskich, 118 kwestionariuszy zebranych w ramach badania ankietowego wykonanego na potrzeby ewaluacji LSR 2014-2020 wykonanej przez podmiot zewnętrzny, 46 proponowanych do realizacji projektów. Dodatkowo dokumentami potwierdzającymi zastosowanie metody partycypacji lokalnej społeczności w procesie tworzenia LSR są zgromadzone uwagi od mieszkańców, ogłoszenia o spotkaniach i warsztatach, listy obecności, zdjęcia, print screen informacji ze stron internetowych Stowarzyszenia i gmin członkowskich.

Przy opracowaniu LSR istotne było poznanie lokalnych problemów (diagnoza) nie tylko poprzez analizę dostępnych danych statystycznych, ale przede wszystkim współpracę z przedstawicielami społeczności, która wskazała szczegółowo obszary wymagające szczególnej uwagi oraz aktywnie pomagała opracować optymalne rozwiązania.

Udało się zachować równowagę między poszczególnymi grupami interesów oraz umiejętnie wypracować kompromis, bez dominacji którejkolwiek ze stron.

Takie oddolne podejście zostanie zastosowane również na etapie wdrażania LSR. Plan Komunikacji LGD z społecznością lokalną zakłada aktywizację, budowanie powiązań, zacieśnianie relacji oraz stały kontakt ze społecznością. Takie partnerskie podejście prowadzić będzie do integracji członków społeczności, aktywizacji do udziału w życiu społecznym, poczucia sprawczości, by następnie stopniowo sprzyjać dojrzałości obywatelskiej, podejmowaniu własnych inicjatyw, samostanowieniu, a nawet kontroli społecznej nad działaniami władz. Ma to szczególne znaczenie na obszarach wiejskich, gdzie pomimo zauważalnych więzi społecznych (zazwyczaj

towarzyskich), potrzeba aktywizacji do życia społecznego jest nadal aktualna, tym bardziej, że historia samorządności w Polsce jest dość krótka a działania społeczne we współpracy nadal nie kojarzą się pozytywnie.

W konsekwencji przeprowadzonych konsultacji i współdziałaniu szerokiego grona partnerów w procesie powstawania LSR doszło do integracji lokalnych środowisk, które dostrzegły w realizacji strategii szansę na rozwiązanie kluczowych dla siebie i całego obszaru problemów. LGD, poprzez zastosowanie różnicowanych metod partycypacyjnych dążyć będzie do podtrzymania integracji oraz poszerzenia i pogłębienia zaangażowania lokalnej społeczności w realizację LSR.

Jedną z planowanych metod będą badania ankietowe online, które umożliwią pozyskiwanie informacji zwrotnej dotyczącej m.in. efektywności wdrażania LSR. Ankietowanie online, to jeden z najczęściej wykorzystywanych sposobów na zbieranie danych, gdzie zestaw pytań jest wysyłany do grupy docelowej lub zamieszczany na stronie www, a respondenci mogą na nie odpowiadać przez Internet. Ankiety online pozwalają na szybkie pozyskiwanie informacji zwrotnych od respondentów. Jednocześnie wiele osób może wypełniać ankietę internetową, co pozwala na pozyskanie dużej liczby wyników w krótkim czasie.

Powołanie tematycznych grup roboczych będzie kolejnym sposobem na poszerzenie i pogłębienie procesu partycypacyjnego. Spotkania i dyskusje prowadzone w grupach złożonych z reprezentantów lokalnych środowisk pozwolą na identyfikację potencjalnych problemów, wypracowanie sposobu ich rozwiązania, a także na zdiagnozowanie pojawiających się potrzeb i określenie priorytetów obszaru zmieniających się trakcie wdrażania strategii. Tematyczne grupy robocze mogą być powoływane w odpowiedzi na konkretną potrzebę czy powstanie grupy interesów lub z inicjatywy Zarządu LGD.

Kolejną planowaną formą komunikacji z lokalnym środowiskiem w procesie realizacji LSR będą otwarte spotkania konsultacyjne organizowane na terenie gmin członkowskich. Spotkania będą dedykowane szerokieму gronu interesariuszy z uwzględnieniem przedstawicieli samorządu lokalnego, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców i mieszkańców gmin. Informacja o planowanych konsultacjach zostanie z wyprzedzeniem podana do wiadomości publicznej. W celu zapewnienia jak najszerszego udziału lokalnej społeczności w działaniach podejmowanych w ramach kolejnych etapów wdrażania LSR, a także zmobilizowania biernych dotychczas interesariuszy. Informacja o konsultacjach zostanie szeroko rozpowszechniona poprzez publikację na stronie internetowej Stowarzyszenia SSGD, na stronach internetowych gmin, a także wyeksponowana w formie plakatów na tablicach informacyjnych w urzędach gmin. Dzięki temu zapewniony zostanie liczny udział w konsultacjach, przy jednoczesnym zachowaniu reprezentatywności członków lokalnych społeczności. Zastosowane podejście umożliwi obiektywną ocenę trafności, adekwatności i efektywności działań podejmowanych przez LGD w ramach wdrażania LSR.

Możliwe podczas wdrażania zmiany LSR dokonywane będą z udziałem lokalnej społeczności w procesie e-konsultacji. W zależności od zaistniałych potrzeb bądź zmiany kierunków rozwojowych obszaru, SSGD planuje organizować spotkania warsztatowe w gronie osób zaangażowanych w proces wdrażania LSR, które umożliwią opracowanie ewentualnego planu naprawczego lub zaprojektowanie koniecznych zmian LSR.

Mieszkańcy obszaru będą mieli możliwość zgłoszenia uwag do projektu zmian strategii za pośrednictwem elektronicznych formularzy dostępnych na stronie internetowej SSGD. LGD dokona szczegółowej analizy i przyjmie bądź odrzuci zgłoszone uwagi. Przy okazji zmian LSR mieszkańcy lub członkowie LGD będą mieli okazję do zgłaszania nowych pomysłów i inicjatyw, a także do tworzenia partnerstw na i poza obszarem LSR.

Niezależnie od zastosowania różnorodnych metod partycypacji w punkcie konsultacyjnym w biurze SSGD przez cały okres realizacji LSR mieszkańcy obszaru objętego działaniem SSGD będą mieli możliwość wnoszenia uwag do poszczególnych etapów wdrażania LSR, zgłaszania własnych inicjatyw i pomysłów w zakresie modyfikacji i zmiany kierunków rozwoju obszaru objętego LSR.

Partycypacja społeczna w procesie wdrażania LSR skoncentrowana będzie na partnerskim podejściu do członków tworzących LGD. Wdrażane interwencje będzie się opierać przede wszystkim na partnerstwie w ramach LGD oraz partnerstwie LGD z innymi podmiotami zarówno z obszaru objętego LSR (np. władzami lokalnymi), jak i spoza obszaru.

Istotne będzie sieciowanie, wymiana doświadczeń oraz propagowanie dobrych przykładów, które są dowodem na powodzenie w działaniu. Duży nacisk zostanie położony na edukację i poszerzenie świadomości, w szczególności w zakresie innowacji, poszanowania dziedzictwa naturalnego i kulturowego, znaczeniu gospodarki zrównoważonej, zielonej lub biogospodarki.

Współpraca będzie ważna na wielu poziomach wdrażania LEADER tj. między LGD, podmiotem wdrażającym oraz instytucją zarządzającą i zostanie zapewniona przez kontakty robocze oraz cykliczne spotkania w ramach grupy tematycznej ds. LEADER (GTL), oraz aktywne uczestnictwo w inicjatywach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich (KSOW) oraz Zachodniopomorskiej Sieci Leader.

Inkluzywność ŚSGD będzie wyrażać się w gotowości na poszerzenie partnerstwa (przyjmowanie nowych członków do LGD), kadencyjność władz LGD oraz otwartość na szeroko pojętą współpracę, co znajduje odzwierciedlenie w zapisach statutowych.

LGD przewiduje możliwość zgłaszania inicjatyw dotyczących funkcjonowania LGD i wdrażania LSR. Poprzez umożliwienie komunikacji za pośrednictwem różnorodnych form przekazu (nie tylko formalnych), w oparciu o kolegialny sposób podejmowania decyzji oraz otwartość na zgłaszane inicjatywy LGD planuje zachęcać członków do aktywnego udziału w formułowaniu i zgłaszaniu nowych pomysłów w zakresie wdrażania LSR i funkcjonowania LGD. Reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru objętego LSR LGD zapewni możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów (także w partnerstwie) poprzez ciągły nabór fiszek z pomysłami. Za pomocą dostępnego na stronie internetowej formularza fiszek projektów indywidualne osoby/pojedyncze organizacje z obszaru LGD będą mogły zgłosić propozycje nowych projektów do realizacji przez LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach realizacji LSR. LGD przy udziale reprezentantów społeczności lokalnej dokona weryfikacji zgłoszonych inicjatyw (analiza zgłaszanych fiszek projektów).

LGD posiada znaczące doświadczenie w realizacji krajowych i zagranicznych projektów współpracy opartych na współdziałaniu z partnerami z obszaru oraz spoza obszaru LSR. W celu utrzymania zaangażowania lokalnej społeczności w trakcie realizacji LSR, LGD podczas spotkań wynikających m.in. z Planu Komunikacji, a także poprzez newsletter i stronę internetową informować będzie o możliwości nawiązania współpracy partnerskiej między organizacjami, kojarząc i animując partnerów dla i spośród podmiotów i organizacji działających na obszarze LSR, zapewniając im wsparcie w realizacji operacji realizowanych w partnerstwie, dając pierwszeństwo projektem innowacyjnym, zaprojektowanym według autorskiego pomysłu, wykorzystującym i mobilizującym istniejące zasoby lokalne.

Dodatkowo, zgodnie z Planem Komunikacji, LGD planuje działania integracyjne – aktywizacyjne dedykowane lokalnej społeczności, poszerzające i pogłębiające jej zaangażowanie we wdrażanie LSR. Celem tych działań jest integracja członków społeczności, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zachęcanie do współpracy z LGD, do zaangażowania w projekty realizowane przez LGD w roli uczestników czy wpiętrzenie osób w powrocie na rynek pracy.

Zarządzanie rozwojem lokalnym będzie opierało się na poszukiwaniu innowacji i nowych pomysłów (przedsięwzięcie 1.2 i 2.2) oraz podejmowania szeregu aktywności na rzecz animowania lokalnej społeczności w tym kierunku. Punktem wyjścia do zmian zawsze jest kreatywność, która otwiera ludzi na nowe pomysły, jak również nowe rozwiązania ułatwiające proces wprowadzenia tych pomysłów. Zdolność społeczności lokalnych do skutecznego i wydajnego wprowadzania zmian zależy przede wszystkim od osób wykonujących to zadanie oraz sposobu komunikacji. Zmiany są często postrzegane negatywnie, ale mogą być również postrzegane jako szansa na spełnienie różnego rodzaju celów rozwojowych i podniesienie skuteczności dotychczas podejmowanych inicjatyw.

LGD planuje animację na rzecz podejmowania działań innowacyjnych (np. doradztwo, szkolenia, spotkania animacyjne, wsparcie eksperckie, promocję dobrych praktyk), ale także ich wdrażania (np. warsztaty kreatywne, wizyty studyjne w ramach transferu wiedzy i doświadczeń). Oczekiwanym wpływem tych działań na rozwój obszaru LSR jest wprowadzenie zmian w kontekście lokalnym mających na celu wdrożenie nowego na obszarze objętych LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

LGD przykłada dużą wagę do tego, aby proces partycypacji lokalnej społeczności był otwarty jak to tylko możliwe i nie wykluczał żadnych grup społecznych nie tylko podczas prac nad LSR, ale także w trakcie jej wdrażania. Poprzez wybór i adekwatne zastosowanie zróżnicowanych kanałów komunikacji oraz sposobu udostępniania informacji (od tradycyjnych – korespondencja drogą pocztową, spotkania stacjonarne, po środki komunikacji elektronicznej – e-mail, ankiety online, spotkania online), zamierza efektywnie komunikować się m.in. z lokalnym środowiskiem młodziem, osobami starszymi czy osobami w niekorzystnej sytuacji docierając do nich z informacją o możliwości partycypacji w realizacji LSR poprzez udział w planowanych naborach wniosków o wsparcie, a także w działaniach animacyjnych i integracyjnych.

Preferencje w zakresie innowacyjności, realizacji projektów w partnerstwie (z uwzględnieniem projektów międzypokoleniowych), wspierających ludzi młodych, seniorów oraz osoby w niekorzystnej sytuacji znajdują swoje odzwierciedlenie w opisie wyboru i oceny operacji oraz sposobie ustanawiania kryteriów wyboru. LGD planuje premiować m.in. operacje dedykowane lub pozytywnie oddziałujące na osoby młode i/lub seniorów i/lub osoby z grup w niekorzystnej sytuacji.

W trakcie wdrażania LSR, LGD zakłada możliwość powoływania tematycznych zespołów roboczych w razie takiej konieczności, organizowanie spotkań konsultacyjnych, stały kontakt z mieszkańcami za pośrednictwem strony internetowej oraz wywiady ze społecznością lokalną (organizowane w razie zapotrzebowania). Opinie mieszkańców na temat LSR i pracy LGD będą także elementem ewaluacji.

Podobnie, jak na etapie tworzenia LSR, również w trakcie jej wdrażania, LGD stać będzie na straży poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie karty praw podstawowych Unii Europejskiej, zasady równości kobiet i mężczyzn, zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju.

ROZDZIAŁ IV. ANALIZA POTRZEB I POTENCJAŁU LSR

Obszar LSR obejmuje aż 15 gmin położonych w powiatach koszalińskim, sławieńskim i białogardzkim (gm. Tychowo) w województwie zachodniopomorskim. Obszar ŚSGD tworzy północno-wschodni kraniec województwa, granicząc z gminami z województwa pomorskiego. Kluczowym ośrodkiem miejskim jest Koszalin – miasto nie objęte LSR, ale otoczone gminami wchodzącymi w skład ŚSGD – stanowiąc ważny węzeł transportowy, ośrodek gospodarczy i zaplecze rozwiniętych usług społecznych.

Wyróżnikiem obszaru jest także ogromny potencjał turystyczny, związany z długim pasem wybrzeża Morza Bałtyckiego ciągnącym się przez gminy Będzino, Mielno, Sianów (po zmianie granic w odniesieniu do sołectwa Łazy), Darłowo – gmina wiejska, miasto Darłowo i gminę Postomino. Na całym obszarze występują też cenne obszary przyrodnicze, rozległe lasy czy znane zabytki i atrakcje turystyczne.

Tabela 2. Liczba mieszkańców gmin SSGD na koniec 2020 r.:

Lp.	Gmina	Status	Powiat	Ludność	
				razem	w tym miasto
1	Tychowo	miejsko-wiejska	Białogardzki	6 385	2 345
2	Będzino	Wiejska	Koszaliński	8 545	0
3	Biesiekierz	Wiejska	Koszaliński	7 386	0
4	Bobolice	miejsko-wiejska	Koszaliński	8 460	3 862
5	Manowo	Wiejska	Koszaliński	6 829	0
6	Mielno	miejsko-wiejska	Koszaliński	4 858	2 872
7	Polanów	miejsko-wiejska	Koszaliński	8 316	2 914
8	Stanów	miejsko-wiejska	Koszaliński	13 992	6 541
9	Świeszyno	Wiejska	Koszaliński	8 022	0
10	Darłowo	Miejska	Sławiński	13 142	13 142
11	Sławno	Miejska	Sławiński	12 070	12 070
12	Darłowo	Wiejska	Sławiński	7 657	0
13	Malechowo	Wiejska	Sławiński	6 102	0
14	Postomino	Wiejska	Sławiński	6 853	0
15	Sławno	Wiejska	Sławiński	8 532	0
Razem SSGD:				127 149	43 746
				85 403	

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Obszar SSGD wyróżnia sąsiedztwo z miastem średniej wielkości – Koszalinem, który w skali województwa zachodniopomorskiego pełni rolę ośrodka regionalnego, a wraz z terenami otaczającymi miasta Kołobrzeg i Białogard tworzy łącznie miejski Obszar Funkcjonalny Koszalin-Kołobrzeg-Białogard. W strefie dalszego oddziaływania tego obszaru pozostają gminy stanowiące południową granicę LGD – Tychowo, Bobolice i Polanów. Powiat sławiński stanowi zaś odrębny obszar funkcjonalny z miastem Sławno jako ośrodkiem ponadlokalnym wspomagającym rozwój².

Ze względu na szczególną w skali województwa kumulację niekorzystnych zjawisk społecznych, gospodarczych i przestrzennych, większość (8) gmin członkowskich SSGD została także zaliczona do obszaru funkcjonalnego Specjalnej Strefy Włączenia. Jest to obszar problemowy wyznaczony przez Województwo Zachodniopomorskie, do którego adresowane jest szczególne wsparcie rozwojowe. W Specjalnej Strefie Włączenia znalazło się wszystkie 8 gmin z obszaru SSGD, które zostały uznane za gminy trwale zagrożone marginalizacją w okresie 2021-2027. Na podstawie wskaźników rozwoju społeczno-gospodarczego zaliczono do nich: miasto Darłowo, gminę Darłowo, gminę Malechowo, gminę Postomino, gminę wiejską Sławno, gminę Bobolice, gminę Polanów i gminę Tychowo.

Zgodnie z przewidywaniami poprzedniej LSR, obszar SSGD od 2014 r. ulega wyludnianiu (depopulacji), a łączna liczba jego mieszkańców systematycznie się zmniejsza. Proces ten wyraźnie przyspieszył w 2020 i 2021 r., choć może to wynikać ze zmiany metodologii GUS³. Najistotniejszy problem ten dotyczy gmin Bobolice, jednak ubytek mieszkańców odnotowało w latach 2014-2021 aż 12 gmin członkowskich SSGD. Wyjątkiem są 3 gminy sąsiadujące z miastem Koszalin: Biesiekierz i Świeszyno (położone na zachód, w obu dynamika wzrostu jest bardzo duża, sięgająca 20-30% stanu wyjściowego) oraz Stanów (położona na wschód od Koszalina, gdzie wzrost jest stabilny, ale niewielki).

² Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku.

³ W roku 2020 i 2021 liczba ludności została ustalona na podstawie danych ze Spisu Powszechnego, a nie jak dotychczas – na podstawie rejestru PESEL i ewidencji mieszkańców poszczególnych gmin.

Ludności ubywa zarówno w wyniku naturalnych procesów, jak i migracji. W ostatnich latach wyraźnie pogorszyła się struktura demograficzna obszaru SSGD. O ile w momencie tworzenia poprzedniej LSR, 1/3 gmin członkowskich miała ujemne saldo przyrostu naturalnego (stosunek urodzeń do zgonów), to w roku 2021 problem ten dotyczył już całego obszaru SSGD. Najtrudniejsza sytuacja w tym zakresie dotyka miasto Darłowo i gminę Mielno, zaś najlepiej prezentują się dane dla gminy Świeszyno. Ogólnie na obszarze SSGD dodatni przyrost naturalny występuje na obszarach wiejskich, a wszystkie miasta tracą mieszkańców w wyniku niewielkiej dzietności.

Nieco inaczej wygląda to w przypadku migracji. Po kilku latach odpływu mieszkańców w wyniku przeprowadzek, od 2019 r. saldo migracji dla całego obszaru SSGD ma wartość dodatnią. Największy wpływ na ten wynik miały ponownie gminy Biesiekierz i Świeszyno, które w wyniku migracji zyskują od 100 do 200 nowych mieszkańców rocznie. Napływ ludności do 5 gmin podmiejskich stanowi również wyzwanie dla tych gmin, gdyż pomimo korzyści związanych m. in. z podatkami, nakłada obowiązki rozwoju odpowiedniej infrastruktury technicznej i społecznej. W większości gmin członkowskich w latach 2014-2021 liczba wyprawadek przewyższała jednak liczbę nowo zameldowanych mieszkańców, a największe straty ludności w wyniku tego odnotowały kolejno gminy Bobolice, Polanów i miasto Darłowo.

Struktura demograficzna obszaru SSGD, ukształtowana w wyniku przyrostu naturalnego i migracji, jest zbilansowana pod względem płci. Podobnie, jak w Polsce, nieco więcej kobiet mieszka w miasteczkach, a na obszarach wiejskich widać nieco większy udział mężczyzn.

W ostatnich latach nastąpił jednak duży zmiany w strukturze wiekowej mieszkańców. Poprzednia LSR powstawała w momencie, w którym struktura funkcjonalnych grup wieku obszaru SSGD była wyraźnie korzystniejsza niż średnio w kraju. Na koniec 2014 r. sześć gmin członkowskich miało udział dzieci i młodzieży wynoszący ponad 20% ludności, a dwie gminy odnotowały taki wynik w odniesieniu do udziału seniorów.

Na koniec 2021 r. średni udział osób w wieku przedprodukcyjnym (do lat 17) dla obszaru SSGD wyniósł 18,8% i był nieco wyższy niż średnio w województwie i kraju. W 2014 roku przewaga obszaru LGD w stosunku do średnich wyniosła odpowiednio 1,3 punktu procentowego (p.p.) i 1,8 p.p. W 2021 r. różnica zmniejszyła się do odpowiednio 0,4 p.p. i 1,4 p.p.

Tabela 3. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym:

Obszar	Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym [%]					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Polonia	18,0	18,0	17,9	18,0	18,1	18,1
woj. zachodniopomorskie	17,5	17,3	17,3	17,3	17,3	17,2
średnia SSGD	19,9	18,8	18,8	18,9	18,9	18,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

W 2021 r. w ośmiu gminach członkowskich SSGD udało się utrzymać udział osób w wieku przedprodukcyjnym na poziomie wyższym niż średnio w Polsce, a pięć gmin charakteryzował odsetek przekraczający 20% całej populacji (gminy Tychowo, Biesiekierz, Świeszyno, Postomino i gmina wiejska Sławno). Największe problemy w tym zakresie od lat występują w gminie Mielno i mieście Darłowo (odsetek osób młodszych nie przekracza tam 16%). Niepokojąco duże ubytki można zauważyć też w ostatnich latach w przypadku gminy Malechowo (-2,2 p.p.) i Bobolice (-1,4 p.p.).

W latach 2014-2021 obszar SSGD został dotknięty silnym procesem starzenia się ludności, a odsetek osób w wieku poprodukcyjnym zwiększył się aż o 1/3 wartości wyjściowej. Osiem lat temu seniorzy stanowili średnio zaledwie 15,8% mieszkańców terenu LGD, w roku 2021 odsetek ten wzrósł aż do 21,2%. Jest to co prawda nadal wynik lepszy niż średnio w regionie i kraju, ale dynamika tego zjawiska pokazuje, że jest to jedno z najpoważniejszych wyzwań na najbliższe lata.

Zmiany demograficzne związane są ponadto z dużą dynamiką przyrostu ludności w wieku poprodukcyjnym, przy jednoczesnym spadku liczby osób aktywnych na rynku pracy. **Te zjawiska w istotny sposób wpływają będą zarówno na sferę socjalną i sposób organizacji pomocy społecznej, jak też wymiar rynku pracy.** Przede wszystkim rosnąc będą potrzeby systemu pomocy społecznej w zakresie wybranych usług, m. in. **opiekunkowych, zdrowotnych, ale też związanych z codzienną aktywnością seniorów.**

Tabela 4. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym:

Obszar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	19,0	19,6	20,2	20,8	21,4	21,9	22,2	22,5
woj. zachodniopomorskie	18,7	19,5	20,4	21,2	21,9	22,6	23,3	23,8
Średnia ŚSGD	19,8	19,5	19,5	18,1	18,9	19,7	20,7	21,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

W skali LGD problem starzenia się społeczeństwa najmocniej dotyka miasta Darłowo i Sławno oraz gminę Mielno (w każdej z nich osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią ponad 25% ogółu ludności). Do grona gmin szczególnie zagrożonych należy też gmina Polanów, charakteryzująca się jednym z największych przyrostów odsetka seniorów. Z drugiej strony można wskazać trzy gminy, w których sytuacja jest nadal bardzo dobra – Świeszyno, Biesiekierz i gmina wiejska Sławno.

Najlepszą miarą pokazującą skumulowany wpływ dwóch zjawisk – zmniejszania się odsetka osób młodych i zwiększania się odsetka seniorów w lokalnej społeczności – jest jeden ze współczynników obciążenia demograficznego - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Wartość powyżej 100 oznacza, że liczba osób starszych jest większa niż młodego pokolenia mieszkańców.

W 2014 roku średnia wartość tego wskaźnika dla obszaru ŚSGD wyniosła 83,2, wskazując na znaczną przewagę liczebną osób do lat 17 w populacji. Po ośmiu latach ten sam wskaźnik wynosi już jednak 115,3, a sytuacja jest o połowę gorsza niż w momencie tworzenia poprzedniej LSR. Wyraźnie zmalała także przewaga obszaru ŚSGD nad średnią wojewódzką i krajową. Można jednak zaobserwować duże różnice wewnętrzne – najkorzystniejszy wynik w 2021 r. (74,0 w gminie Świeszyno) stanowi mniej niż połowę wartości trzech najbardziej obciążonych demograficznie jednostek: miast Darłowo i Sławno oraz gminy Mielno (odpowiednio: 176,5; 153,4 oraz 168,4). W grupie gmin zagrożonych ze względu na dużą dynamikę wzrostu są także gminy: Bobolice, Polanów i Malechowo.

Zgodnie z dostępnymi prognozami demograficznymi problem starzenia się społeczeństwa będzie w najbliższych latach pogłębiał się na obszarze ŚSGD. Wymaga to więc pilnej interwencji. Zmiany demograficzne powodują w opinii LGD i mieszkańców obszaru konieczność szczególnego wsparcia zarówno osób starszych, osób młodych, grup osób w niekorzystnej sytuacji, w tym wspierania integracji migrantów ze środków nowej LSR. Waznym zagadnieniem jest również rozwój usług i infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz pobudzanie ich aktywności zawodowej. Pozwoliłoby to na ograniczenie głównych zagrożeń: depopulacji, starzenia się społeczeństwa i ryzyka marginalizacji społeczno-gospodarczej.

Działania zaplanowane do realizacji w ramach LSR uwzględniają analizę obecnej oferty jaka jest dostępna dla seniorów na obszarze LSR i są do niej komplementarne. Obszar działania LGD jest wyraźnie zróżnicowany pod względem inicjatyw i wsparcia kierowanego do osób starszych. Działalność na rzecz osób w wieku 60+ prowadzi bezpośrednio jednostki samorządu terytorialnego, instytucje pomocy społecznej, domy kultury, świetlice wiejskie, KGW oraz organizacje pozarządowe. Na terenie LGD obecnie funkcjonują: Klub „Senior+” w Biesiekierzu (25 miejsc), Dzienny Dom „Senior+” w Tymoniu (20 miejsc), Klub „Senior+” w Mścicach (20 miejsc), 3 Kluby Seniora na terenie Gminy Bobolice, Bobolicki Uniwersytet Trzeciego Wieku, Klub „Seniorze trzymaj formę” w Darłowie utworzony w ramach projektu z funduszy UE (wsparcie 50 uczestników), 13 Klubów Seniora w Gminie Darłowo

działających przy świetlicach wiejskich, Klub Seniora w Rosnowie, 8 Klubów Seniora na terenie Gminy Malechowo (liczących ponad 150 członków), Uniwersytet Trzeciego Wieku w Mielnie, Klub „Senior+” w Stanowie (15 miejsc), Sianowska Akademia Seniora, Dzienny Dom Senior+ prowadzony przez M-GOPS w Sianowie (30 osób), Uniwersytet Trzeciego Wieku w Świeszynie, Klub „Senior+” prowadzony przez M-GOPS w Polanowie, Klub Seniora w Żukowie w ramach projektu „Pomocna Dłot” w Gminie Sławno, Dzienny Dom Senior+ w Wiekwowie (24 miejsca), Placówka Wsparcia Dziennego w Drozdowie (15 miejsc), Tychowska Akademia Seniora, Uniwersytet Trzeciego Wieku Powiatu Sławieńskiego oraz Stowarzyszenia działające na rzecz seniorów.

Kluby działające przy świetlicach wiejskich mają ograniczone możliwości finansowe i swoją działalność prowadzą zazwyczaj cyklicznie (1-2 razy w miesiącu, 1-2 razy w tygodniu) stosownie do aktualnych por roku czy okoliczności w następujących formach: festyny i spotkania integracyjne (z okazji Walentynek, Dnia Kobiet, Andrzejk, Wigilii itp.), wspólne gotowanie, pieczenie ciast, przygotowywanie przetworów, zielarstwo, florystyka, szycie, rękodzieło, zajęcia wokalne – wszystko to, co skupia się na krzewieniu wartości i tradycji lokalnych. Ich głównym celem jest urozmaicenie czasu wolnego i integracja społeczności lokalnej. **Brakuje wspólnych wyjść kulturalnych do filharmonii, kina czy teatru, koncertów, wernisaży, spotkań autorskich, brak oferty i działań z zakresu profilaktyki prozdrowotnej i promocji zdrowia oraz usług opiekuńczych.**

Podmioty działające w ramach dotacji z budżetu państwa (MRIPS: Senior+) lub środków pozyskanych z funduszy zewnętrznych (Program Społeczny, Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWE FIO, Mikrodotacje, Program Działalności Lokalnej itd.) mają urozmaiconą i atrakcyjną ofertę opiekuńczą (usługi środowiskowe wspomagające w czynnościach dnia codziennego), prozdrowotną (bezpłatne badania profilaktyczne, spotkania ze specjalistami), terapeutyczną (arteterapia, muzykoterapia, ceramika, decoupage itp.), edukacyjną (język angielski, zajęcia komputerowe, spotkania z ciekawymi osobami), kulturalną i rekreacyjną stwarzając seniorom możliwość rozwijania swoich pasji i zainteresowań oraz utrzymania sprawności fizycznej i psychicznej. Nieliczone działają one zazwyczaj w określonych ramach czasowych (czas trwania projektu) i oferują wsparcie ograniczonej liczbie uczestników, stanowiących niewielki procent tej grupy wiekowej.

Przedsięwzięcia podejmowane na obszarze ŚSGD zorientowane na potrzeby seniorów to także:

- Darłowska Karta Seniora;
- „Program dostępności do świadczeń gwarantowanych z zakresu rehabilitacji leczniczej dla mieszkańców miasta w wieku 60+” realizowany przez Miasto Darłowo;
- Projekt „Region Dobrego Wsparcia” realizowany m.in. w Gminie Polanów, w Gminie Sławno;
- Portale internetowe dedykowane seniorom: www.seniorzy.darlowo.pl, www.mgops.bobolice.pl/bobolicki-portal-seniora;
- włączenie osób starszych w procesy partycypacyjne zachodzące w życiu publicznym na obszarze JST poprzez utworzenie Darłowskiej Rady Seniorów, Rady Seniorów Gminy Darłowo, Rady Seniorów Miasta Sławno;
- wypracowanie i uchwalenie Strategii Senioralnej Miasta Sławno na lata 2023-2030.

Przebieg ofert dla seniorów na obszarze ŚSGD pokazuje, że w dalszym ciągu działania podejmowane na rzecz aktywności i włączenia społecznego seniorów są niewspółmierne do potrzeb. Instytucje działające na rzecz włączenia społecznego osób 60+ wskazują na konieczność wspierania inicjatyw w obszarze zdrowia, edukacji, bezpieczeństwa, rekreacji i kultury, w szczególności takich jak:

- gimnastyka ogólnorozwojowa, rehabilitacja i inne formy aktywności fizycznej uwzględniające stan zdrowia oraz możliwości i ograniczenia os. starszych;
- nauka obsługi urządzeń cyfrowych (komputer, tablet, smartfon) i bezpiecznego korzystania z Internetu, w tym komunikacji on-line, obsługa mediów społecznościowych, zakupu w sieci, obsługa konta bankowego on-line, bezpieczeństwo w sieci;

- wolontariat międzypokoleniowy, usługi pomocowe w środowisku tzw. pomoc sąsiadka (pomoc w zakupach, pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, „łota rączka”, czyli pomoc w drobnych domowych naprawach itp.);
- wzmocnienie potencjału osób starszych poprzez umożliwienie im rozwoju osobistego, samorealizacji i zdobywanie nowych umiejętności (np. język angielski), a tym samym oddziaływanie na ich wyższą samoocenę;
- spotkania, pogadanki i wykłady profilaktyczne (policjant, pracownik banku, pracownik socjalny, prawnik) i prozdrowotne (fizjoterapeuta, psycholog, dietetyk i inni lekarze specjalści);
- uczestnictwo w szeroko pojętej kulturze i rekreacji mające na celu zapobieganie izolacji seniorów, podniesienie jakości i poziomu życia osób starszych oraz przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu z powodu niesamodzielności.

Niezbędne jest nie tylko poszerzenie oferty skierowanej do seniorów, ale organizacja kompleksowego wsparcia i podejmowanie inicjatyw o charakterze społecznym w innych miejscowościach poszczególnych samorządów oraz objęcie w/w usługami większej grupy docelowej.

Aktywizacja seniorów w ramach LSR będzie realizowana w ramach przedsięwzięć LSR (1.2 i 1.3) poprzez wsparcie dedykowanych usług, miękich operacji animacyjnych, integrujących jak również rozwój przestrzeni sprzyjających aktywnemu włączeniu społecznemu. **Włączenie seniorów do współpracy odbywa się również na poziomie zarządzania LSR** (w składzie Zarządu oraz Rady Oceniającej znajduje się osoba powyżej 60 r.ż).

Dotychczasowa oferta społeczna kierowana do osób młodych na obszarze ŚSGD obejmuje przede wszystkim zajęcia pozalekcyjne w szkołach takie jak: kółka zainteresowań, zajęcia wyrównawcze z różnych przedmiotów, szkolne kółka sportowe oraz zajęcia w Gminnych Ośrodkach Kultury, bibliotekach czy świetlicach wiejskich, w których organizowane są aktywności o charakterze opiekuńczo rozrywkowym. Oferta dostępna w wymienionych instytucjach jest dedykowana dla różnych grup wiekowych, w tym dzieci i młodzieży, są to m.in.: taniec, fitness, joga, warsztaty plastyczne, rękodzieła i ceramiczne, grupy wokalne, indywidualne lekcje nauki gry na instrumentach, warsztaty teatralne. Wsie i małe miasteczka dają znacznie mniejsze możliwości niż aglomeracje miejskie z licznymi miejscami rozrywki i rekreacji (kino, teatr, basen itp.).

Przeprowadzona analiza wykazuje, że dostępna na terenie ŚSGD oferta, w zakresie aktywizacji i integracji społecznej osób młodych jest niewystarczająca i nieatrakcyjna, zwłaszcza dla młodzieży. Na obszarze LGD brakuje oferty, która pozwoliłaby na samorealizację zgodnie z zainteresowaniami. Większość podmiotów działających w sferze kulturalnej, czy społecznej nie posiada oferty dedykowanej dla osób młodych. Problemem, na jaki wskazują jest odpływ młodzieży po 15 roku życia z terenu poszczególnych gmin i rozpoczęcie drugiego etapu edukacji – ponadpodstawowej poza miejscem zamieszkania, co przekłada się bezpośrednio na brak jakiegokolwiek aktywności w kontekście integracji społecznej – kulturalnej.

Ponadto rozwój nowoczesnych technologii i mediów społecznościowych w dużej mierze przeniósł aktywność osób młodych do świata wirtualnego, a problemem dodatkowo pogłębiła pandemia. Podmiotem, który wyróżnia się na obszarze ŚSGD w kontekście działań na rzecz aktywności społecznej osób młodych jest Darłowski Centrum Wolontariatu. Celem działalności Centrum jest propagowanie idei wolontariatu oraz dążenie do wzmocnienia rozwoju społeczności lokalnej poprzez aktywizowanie i edukację młodych ludzi.

Członkostwo w organizacjach dziecięcych i młodzieżowych na obszarze ŚSGD jest znikomym. Wśród organizacji, klubów i stowarzyszeń zrzeszających osoby młode najliczniejsze są Uczniowskie Kluby Sportowe, których celem jest upowszechnianie kultury fizycznej i popularyzacja poszczególnych dyscyplin sportowych (płkka nożna, biegi, szachy, karate itp.) oraz Młodzieżowe Drużyny Pożarnicze działające przy OSP. Uwagę zwraca również fakt, że w żadnej z jednostek samorządu terytorialnego wchodzącej w skład LGD nie funkcjonuje Młodzieżowa Rada Gminy/Miasta/Powiatu.

Niezwykle ważnym wyzwaniem w kontekście depopulacji obszaru ŚSGD jest wspieranie działań pozwalających wzmocnić regionalną tożsamość i dziedzictwo kulturowe, co pozwoli zbudować poczucie przynależności i identyfikacji z obszarem LSR wśród osób młodych.

Od lat największą bolączką mieszkańców w obszarze rynku pracy jest bezrobocie. W 2014 r. najwyższy odsetek bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym na obszarze ŚSGD wyniósł 17,4%, a w 2021 r. – już 11,8% (w obu przypadkach chodzi o gminę Tychowo). Poprawę odnotowała nawet gmina będąca poprzednio rekordzistą – Biesiekierz (spadek z 8,5% na 4,9%).

Średnio na obszarze ŚSGD bezrobotnych pozostaje 7% mieszkańców w wieku produkcyjnym. W ciągu ośmiu lat widać wyraźną poprawę w tym zakresie, ale wartość utrzymuje się nadal powyżej średniej wojewódzkiej i krajowej. Wśród gmin szczególnie dotkniętych problemem bezrobocia można wskazać przede wszystkim gminę Tychowo, ale także gminę Bobolice, Polanów i gminę wiejską Sławno. Bezrobocie poniżej 6% charakteryzowało zaś gminy Biesiekierz, Manowo, Mielno, Świeszyno i Postomino.

Tabela 5. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ludności w wieku produkcyjnym:

Obszar	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w ludności w wieku produkcyjnym [%]							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Poliska	7,5	6,5	5,6	4,6	4,2	3,8	4,6	4,0
woj. zachodniopomorskie	8,6	7,4	6,2	5,0	4,4	4,1	5,3	4,5
Średnia ŚSGD w tym:	11,5	10,2	8,6	7,4	6,7	6,4	7,9	7,0
mężczyźni	10,3	8,8	7,1	5,8	5,1	4,8	6,3	5,4
kobiety	13,0	11,8	10,4	9,3	8,7	8,4	9,8	8,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Bardzo niepokojącą tendencją jest utrzymywanie się wyraźnie wyższego odsetka bezrobotnych kobiet. Co gorzej, różnice w dostępie do rynku pracy narastają – w 2014 r. rozbieżność między odsetkiem bezrobotnych kobiet i mężczyzn wyniosła średnio na obszarze ŚSGD 2,7 p.p., a w 2021 r. wzrosła do 3,5 p.p. na niekorzyść pań. Najwięcej kobiet pozostaje bez pracy w tych samych gminach, w których generowanie bezrobocia jest najwyższe (gmina Tychowo, Bobolice, Polanów i gmina wiejska Sławno). Trzy z nich (z wyjątkiem gminy Tychowo) charakteryzują największe dysproporcje między płciami w zatrudnieniu – bez pracy pozostaje tam ponad dwukrotnie więcej kobiet niż mężczyzn.

Z przeprowadzonej analizy aktywności społecznej mieszkańców i lokalnego rynku pracy wynika konieczność objęcia szczególnym wsparciem osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych (pozostających bez pracy, gotowych do podjęcia pracy i aktywnie poszukujące zatrudnienia), jak również osób biernych zawodowo (które w danej chwili nie tworzą zasobów siły roboczej, tzn. nie są osobami pracującymi ani bezrobotnymi). Wsparcie to przewidziano w przedsięwzięciu 1.1 Wsparcie aktywnej integracji mieszkańców finansowanym z funduszu EFS+.

Pewnej szansy na zapełnienie luki demograficznej, w tym kadrowej na rynku pracy, należy postregać w migrantach, w szczególności osób z Ukrainy, być może również Białorusi i innych krajów. Niemniej jednak te zjawiska obarczone są dużym ryzykiem prognozowania, co związane jest przede wszystkim z sytuacją polityczną na Wschodzie Europy. Niezależnie od prognoz związanych z sytuacją w Ukrainie, kluczowe będą działania na rzecz integracji społecznej migrantów. Integrację społeczną migrantów należy traktować jako proces kompleksowy, obejmujący zagadnienia zarówno ekonomiczne (rynek pracy), jak też socjalno-kulturowe (język, kultura, integracja z lokalnymi społecznościami).

Poważnym problemem lokalnym jest nie tylko dostępność ofert pracy, ale także oferowana jakość zatrudnienia (wysokość wynagrodzenia, stabilność formy zatrudnienia, możliwości rozwoju, dodatki i benefity, atmosfera w pracy itp). Szczególnie istotny staje się poziom lokalnych wynagrodzeń, które nadal wyraźnie odstają od średniej krajowej i wojewódzkiej. Przeciętny mieszkaniec obszaru LGD zarabiał w 2021 r. jedynie 80-85% średniej krajowej (a dane te nie uwzględniają zarobków w mikroprzedsiębiorstwach, w których z zasady wynagrodzenia są niższe).

Tabela 6. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej:

Obszar	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100)								
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
woj. zachodniopomorskie	91,1	91,4	92,0	91,7	91,7	92,1	92,3	92,5	
Powiat białogardzki	83,4	81,8	84,1	83,0	84,7	82,7	84,6	85,8	
Powiat koszaliński	82,7	82,6	82,9	81,2	81,1	81,1	83,6	85,0	
Powiat sławieński	76,4	75,2	75,8	76,7	78,0	77,4	78,8	79,1	

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Nieco bardziej miarodajne może być porównanie dochodów podatkowych poszczególnych gmin członkowskich SŚGD, czyli tzw. wskaźnika G, publikowanego przez Ministerstwo Finansów. Pokazują one, że w ostatnich latach maleją średnie przychody podatkowe gmin członkowskich LGD.

Tabela 7. Wskaźnik G na obszarze LGD.

Gmina	Wskaźnik G wg danych Ministerstwa Finansów			
	2020	2021	2022	2022
Tychowo	1 741,79	1 628,51	1 555,47	
Będzino	1 893,23	2 509,22	2 162,34	
Biesiekierz	2 967,10	2 845,63	2 994,59	
Bobolice	1 883,59	1 586,67	1 514,01	
Mianowo	2 050,18	1 689,95	1 755,24	
Mielno	4 601,22	5 014,29	5 092,04	
Polanów	1 685,80	1 687,60	1 644,03	
Slanów	1 544,33	1 586,79	1 577,04	
Świeszyno	2 050,92	2 033,93	2 238,96	
Darłowo – miasto	1 698,34	1 724,18	1 732,60	
Sławno – miasto	1 461,40	1 583,26	1 474,41	
Darłowo – gmina	5 558,00	2 995,10	3 289,80	
Malechowo	1 956,97	2 245,24	1 921,48	
Postomino	3 384,35	5 011,73	3 458,62	
Sławno – gmina	1 480,45	1 535,75	1 302,05	
Średnia SŚGD:	2 462,66	2 438,72	2 315,05	

Źródło: Ministerstwo Finansów.

Jednym z najistotniejszych, a jednocześnie niezbędnych i najbardziej efektywnych czynników rozwoju lokalnego jest infrastruktura. Wynika to z jej wyjątkowych cech (trwałości, związku z obszarem, powszechności dostępu) oraz funkcji jakie pełni (lokalizacyjną, lokacyjną, integracyjną, aktywizacyjną). Ponadto oddziaływanie infrastruktury posiada określony zasięg przestrzenny, a efekty tego oddziaływania koncentrują się i uwidaczniają zawsze na konkretnym obszarze. Dlatego wspieranie rozwoju infrastruktury jest jednym z najważniejszych działań podejmowanych przez LGD w celu pobudzenia zarówno rozwoju lokalnego, jaki podnoszenia jego atrakcyjności.

Przyspieszenie tempa rozwoju stymuluje konkurencyjność i odwrotnie, wzrost konkurencyjności prowadzi do przyspieszenia tempa rozwoju. Rozwój nowoczesnej infrastruktury wzmocni atrakcyjność obszaru w kontekście turystycznym, ale również będzie oddziaływać na poprawę jakości życia mieszkańców na obszarze LSR.

Jak wskazują opinie mieszkańców LSR większość budynków publicznych nie jest dostępna dla osób z niepełnosprawnościami. Zmiany demograficzne oraz rozwój obszaru SŚGD wymaga dostosowania potencjału poszczególnych obiektów do zmieniających się potrzeb. Dlatego należy podejmować działania mające na celu poprawę stanu infrastruktury (w tym zapewnienie jej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami) oraz dostosowania jej potencjału do lokalnych potrzeb.

Ważną rolę w rozwijaniu aktywności społecznej, w tym relacji społecznych, międzyлюдzkich, a także kondycji fizycznej odgrywa sport i rekreacja. Rozwój infrastruktury i oferty sportowej stanowi ponadto ważne uzupełnienie funkcji turystycznych, które są jedną ze specjalizacji gospodarczych obszaru LSR. Rozwój sportu boryka się z problemami tożsamymi z innymi dziedzinami. Są to m.in. kwestie demograficzne, w tym coraz mniejsza liczba potencjalnych osób ćwiczących (depopulacja, migracja młodych). Dotyka również wymiaru instytucjonalnego, m. in. kadry trenerskiej, sposobu finansowania i sponsorowania sportu. Ważna jest także dostępność do infrastruktury (w szczególności dla osób z niepełnosprawnościami), która jest wciąż mocno niedostosowana do potrzeb, pomimo licznych inwestycji w tym zakresie.

Spadające dochody podatkowe to pokłosie zarówno zmian w podatkach (tzw. Polski Ład), które zmniejszyły przychody samorządów, ale także efekt licznych kryzysów gospodarczych z ostatnich lat (inflacja, wojna, kryzys energetyczny, pandemizmny lock-down). Teren działania LGD identyfikowany jako w głównej mierze turystyczny, wykazujący w tym obszarze ogromny potencjał rozwojowy został silnie dotknięty przez wybuch pandemii koronawirusa SARS-CoV-2, która powoduje ogromne szkody we wszystkich sektorach gospodarki. Świadczy to o fakcie, że podmioty z obszaru LSR (publiczne i prywatne) mają coraz mniejsze środki na niezbędne inwestycje poprawiające jakość życia mieszkańców. Ponadto, zmiany stylu życia wynikające z wprowadzenia zaleceń dotyczących ograniczenia bezpośrednich kontaktów społecznych wywarły znaczący wpływ na codzienne życie wielu osób, powodując poważne zmiany w psychice (w szczególności osób młodych i starszych) oraz nagłe zmniejszenie aktywności (modyfikacja przyzwyczajzeń). Przy licznych problemach społeczno-gospodarczych rodzi to ryzyko застоju i powolnej marginalizacji obszaru SŚGD. Konieczne jest skierowanie możliwie dużych środków finansowych z budżetu LSR, aby wyrównać te braki.

Potrzeby są tym większe, że obszar LSR musi być atrakcyjny nie tylko w oczach jego stałych mieszkańców, ale także setek tysięcy odwiedzających go co roku turystów. Wśród nich są mieszkańcy wielkich miast i obcokrajowcy, którzy oczekują, że będzie tu na nich czekał podobny (albo i wyższy) standard infrastruktury i usług, jak w domu. Rodzi to ogromną presję na lokalne samorządy i przedsiębiorców, aby dostarczać najnowocześniejsze i najbardziej atrakcyjne rozwiązania inwestycyjne.

Staną na poprawę wskaźników zatrudnienia i zarobków mieszkańców jest rozwój lokalnej przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy. Ogólnie poziom przedsiębiorczości na obszarze SŚGD jest wysoki i przekracza średnią ogólnopolską (ale pozostaje poniżej średniej wojewódzkiej). Na koniec 2021 r. do rejestru REGON było wpisane średnio 129 podmiotów na każdy tysiąc mieszkańców, z tego 403 osoby na każdy tysiąc mieszkańców wykonywało działalność gospodarczą jako osoby fizyczne.

Trzeba tu jednak zaznaczyć, że średnie wartości są silnie zaburzone przez gminę Mielno, w której wskaźniki przedsiębiorczości są rekordowe. Pomijając ten jeden wynik średnie dla pozostałego obszaru SŚGD spadają poniżej wartości dla województwa zachodniopomorskiego i Polski (113,8 podmiotów w REGON/1000 mieszkańców i 90,9 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą/1000 mieszkańców). Potwierdza to konieczność dalszego wsparcia dla podmiotów gospodarczych z obszaru LSR.

Tabela 8. Poziom rozwoju przedsiębiorczości na obszarze LGD w 2021 r.

Obszar	podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności
Polska	128	91
woj. zachodniopomorskie	145	107
Średnia ŚSGD:	129	103
Tychowo	71	55
Będzino	120	94
Biesiekierz	134	112
Bobolice	93	74
Manowo	114	94
Mielno	336	274
Polanów	90	72
Sianów	122	97
Świeszyno	136	119
Darłowo - miasto	166	126
Sławno - miasto	132	92
Darłowo - gmina	123	103
Malechowo	93	71
Postomino	104	82
Sławno - gmina	95	81

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Struktura lokalnej gospodarki jest rozdrobniona – aż 99,5% wszystkich firm to mikro- i małe przedsiębiorstwa (zatrudniające od 0 do 49 osób). Na obszarze ŚSGD działały tylko dwa duże przedsiębiorstwa zatrudniające ponad 250 osób (oba w mieście Sławno). 168 średnich przedsiębiorstw (spośród których 19 znajduje się łącznie w mieście Darłowo i mieście Sławno). Należy jednak pamiętać, że zapleczem gospodarczym całego obszaru jest miasto Koszalin, a wielu mieszkańców obszaru ŚSGD pracuje w tamtejszych instytucjach i firmach.

Średnio obszar ŚSGD charakteryzuje duży udział przedsiębiorstw działających w sektorze rolnictwa, leśnictwa, łowiectwa i rybactwa oraz w sektorze przemysłu i budownictwa. Poszczególne gminy różnią się jednak znacznie w tym zakresie – od typowo rolniczej gminy Tychowo, przez podmiejską gminę Świeszyno i przemysłową gminę większą Sławno po nadmorskie Mielno czy Darłowo. Tak naprawdę nie można określić jednego profilu czy kierunku dalszego rozwoju działalności gospodarczej na obszarze LGD – w każdym wariancie prowadziłoby to do pominięcia ważnych interesów kilku gmin członkowskich.

W toku konsultacji społecznych wypracowano podejście, które koncentruje się na wskazaniu jako kluczowe wsparcie dedykowane osobom młodym (do 25 r.ż.), starszym (pow. 60 r.ż.) i w niekorzystnej sytuacji w zakresie rozwoju usług poprawiających warunki i standard życia, związanych z ich podstawowymi, codziennymi potrzebami żywymi. Jako priorytetowe wskazano m.in. usługi ochrony zdrowia, w szczególności dotyczące zdrowia psychicznego, rehabilitacji, fizjoterapii, usługi edukacyjne/rozwijające zainteresowania, opieka nad dziećmi, usługi wspomagające i opiekuńcze dla osób starszych, usługi zagospodarowujące czas wolny, usługi związane ze sportem, rozrywką i rekreacją, strefa beauty&wellness, usługi gastronomiczne.

Określenie takiego profilu wsparcia wynika z określonej w LSR specjalizacji i ukierunkowania na osiągnięcie tylko najistotniejszych celów rozwojowych. Jednocześnie uczestnicy spotkań warsztatowych, w związku z dużym

nasyconiem turystycznych obiektów noclegowych i miejsc krótkotrwałego zakwaterowania na większości obszaru LGD wskazał na potrzebę wykluczenia z dofinansowania usług związanych z zakwaterowaniem zdefiniowanych w klasyfikacji kodów PKD pod kodem 55.20.Z.

W kontekście kreowania rozwoju gospodarczego obszaru LSR niewątpliwie mocną stroną jest sąsiedowanie z miastem Koszalin. Stwarza to możliwości kreowania rozwoju w oparciu o wzajemne relacje i interakcje, korzyści wynikające z zaplecza które oferuje Koszalin np. mieszkanie i prace, zaplecze do inwestowania i magazynowania, rozwój turystyki, dostępność kultury, opieki zdrowotnej, etc. Dostępność komunikacyjna Koszalina zdecydowanie się poprawiła dzięki budowie drogi ekspresowej S6. Wzajemne relacje w obrębie obszaru LSR wspierane będą przez dalszy rozwój partnerstwa i współpracy pomiędzy podmiotami.

Turystyka jest ważną częścią lokalnej gospodarki, w szczególności w gminach nadmorskich. łącznie na terenie ŚSGD działało w 2021 r. 391 obiektów noclegowych, spośród których ponad połowa przypadła tylko na jedną gminę – Mielno. Dwie kolejne gminy z rozwiniętą bazą noclegową to miasto i gmina wiejska Darłowo. Na obszarze LGD nadal są jednak miejsca, w których ciężko o nocleg – na terenie gminy Tychowo i gminy wiejskiej Sławno nie ma żadnego zbiorowego obiektu noclegowego (można tam jednak skorzystać z oferty agroturystycznej lub pokoi gościnnych). Łączna liczba obiektów noclegowych wzrosła od 2013 r. o prawie 100, zwiększając się o 1/3 wartości wyjściowej, ale większość nowych obiektów powstała w zaledwie czterech nadmorskich gminach: Mielno, Postomino, miasto Darłowo i gmina wiejska Darłowo.

Wśród funkcjonujących obiektów każdy znajdzie coś dla siebie – działają tu hotele, pensjonaty, zespoły domków wypoczynkowych, ośrodki wypoczynkowe, zakłady uzdrowiskowe, kempingi czy schronisko młodzieżowe. Ich ofertę uzupełniają drobni kwaterydawcy, którzy oferują pokoje w domach lub gospodarstwach rolnych. Wg. danych GUS w 2021 r. funkcjonowały tu 134 obiekty z pokojami gościnnymi oraz zaledwie 4 gospodarstwa agroturystyczne.

Powazną bolączką jest sezonowość lokalnej turystyki, która działa głównie w miesiącach letnich. Mimo wielu lat inwestowania w całoroczne atrakcje, jedynie 73 obiekty zbiorowego zakwaterowania działają nieprzerwanie przez cały rok (ponownie, ponad połowa z nich jest zlokalizowana w gminie Mielno).

Zasoby turystyczne obszaru ŚSGD nie ograniczają się jednak tylko do bałtyckich plaż. Turystów przyciąga tutaj także cenne dziedzictwo przyrodnicze, które polega różnym formom ochrony. Największą powierzchnię zajmują Obszary Chronionego Krajobrazu i obszary sieci Natura 2000. Wielbiciele przyrody mogą też odwiedzić jeden z 20 rezerwatów przyrody.

Tabela 9. Formy ochrony przyrody na terenie ŚSGD.

Gmina	Obszar Chronionego Krajobrazu	Obszar ptasi Natura 2000	Obszar siedliskowy Natura 2000	Rezerwat przyrody lub jego otulina
Tychowo		X	X	X
Będzino	X	X	X	X
Biesiekierz			X	X
Bobolice	X		X	X
Manowo	X		X	X
Mielno	X	X	X	X
Polanów	X		X	X
Sianów	X	X	X	X
Świeszyno	X		X	X
Darłowo - miasto	X		X	X
Sławno - miasto	X	X	X	X

Darłowo - gmina		X	X
Malechowo		X	X
Postomino		X	X
Sławno - gmina	X	X	X

Źródło: opracowanie własne na podstawie geoserwis.gdos.gov.pl.

łącznie obszary **prawnie chronione** w postaci obszarów chronionego krajobrazu, obszarów Natura 2000 (ptasich i siedliskowych) oraz rezerwatów przyrody wraz z otulinami występują **na obszarze wszystkich gmin członkowskich SŚGD**. Znajdują się tu też liczne pomniki przyrody. Bogate zasoby przyrodnicze wymagają jednak szczególnej ochrony i edukacji mieszkańców i turystów na temat ich wyjątkowego i wrażliwego charakteru.

Występują tu też **liczne zabytki** m.in. młyn wodny i elektrownia wodna o zbiorniku zaporowym w miejscowości Niedalino (gmina Świeszyno), kościół neoromański w Kikowie i neogotycki w Wfcewie (gmina Tychowo), starostwo - obecnie Urząd Miasta w Sławnie, Zamek Książąt Pomorskich w Darłowie, Dworek w Pleśnej (gmina Będzino), zespół latarni morskiej w Gąskach (gmina Mielnie), park pałacowy z aleją dojazdową w Domachtowie (gmina Polanów), park miejski z alejami dojazdowymi w Sianowie, zespół pałacowy i folwarczny w Strzękcinie (gmina Świeszyno), młyn wodny w Lejkówku (gmina Malechowo), zespół latarni morskiej w Jarostawcu (gmina Postomino), Zamek w Kragu (gmina Polanów), pałac Parkowy w Parnowie (gmina Biesiekierz).

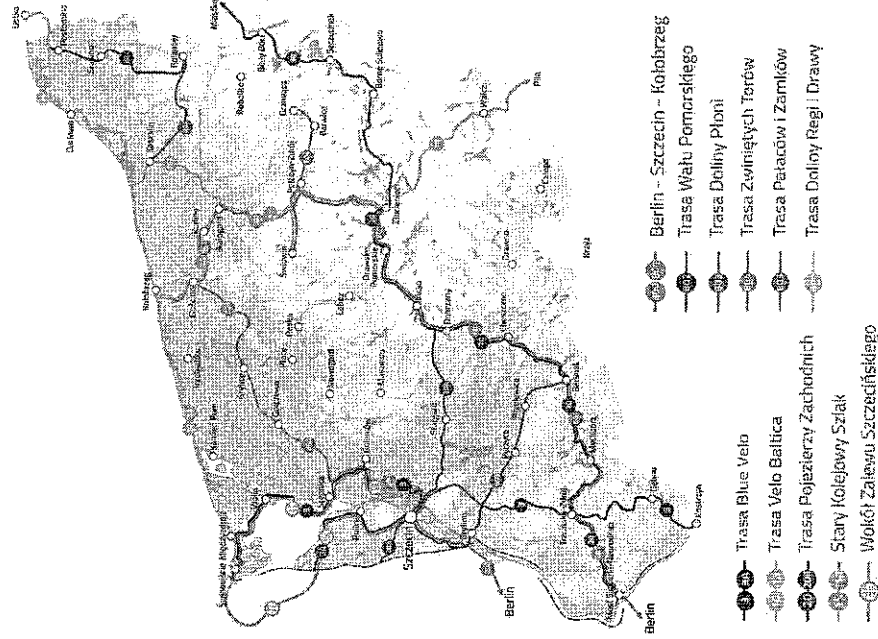
Obiekty zabytkowe wraz z innymi cennymi dowodami przeszłości stanowią trzon lokalnych zasobów kulturowych. Uzupełniają je **liczne zjawiska niematerialne** – podania, legendy, tradycje, zwyczaje. Kulturowaniem lokalnych tradycji zajmują się poszczególne mieszkańcy oraz całe ich grupy (np. zespoły ludowe, koła gospodyń wiejskich czy grupy rekonstrukcji historycznej). Szeroko zakrojoną działalność w tym zakresie prowadzą też lokalne instytucje kultury (ośrodki kultury, biblioteki, świetlice).

Głównymi atrakcjami turystycznymi, które gromadzą największe tłumy odwiedzających są: Święta Góra Polanowska, Elektrownia Szczytowo-Pompa w Żydowie (gmina Polanów), Pomnik Ziemiaka w Biesiekierzu, ogrody tematyczne Hortulus w Dobrzycu (gmina Będzino), kąpielisko „Rajska Pięta” w Porosle (gmina Bobolice), przystań kajakowa w Grabowie (gmina Malechowo), głaz narzutowy „Tryglaw” w Tychowie, poniemieckie bunkry w Mielnie, latarnia i port morski w Darłowie, Pomnik Morsa w Mielnie. Warto również zaznaczyć, że ważnym walorem obszaru działania SŚGD często odwiedzanym przez turystów jest teren nadmorski, szerokie plaże osiagające miejscami do 100 m, pokryte czystym piaskiem kwarcowym (unikatowy w skali Europy).

Turystów przyciągają też na obszar LSR liczne, **rozpoznawalne imprezy i wydarzenia**, jak: Międzynarodowy Zlot Motocykli w Polanowie, Zlot Morsów w Mielnie, Międzynarodowy Zlot Historycznych Pojazdów Wojskowych w Darłowie, Dożynki Gminne, Festiwal Smaków w Biesiekierzu.

Obszar LSR ma także duży potencjał w zakresie **turystyki rowerowej**. Przebiega bowiem tędy nadmorska trasa VeloBaltica i Stary Kolejowy Szlak (Mielno-Koszalin-Białogard-Piła). W planach województwa zachodniopomorskiego na najbliższe lata jest także stworzenie połączenia na trasie Koszalin-Polanów (Trasa Pałaców i Zamek) oraz Postomino-Sławno-Polanów (Trasa Walu Pomorskiego).

Grafika 4. Planowana sieć tras rowerowych w województwie zachodniopomorskim:

Źródło: Biuro ds. Komunikacji Rowerowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Poludniowa część obszaru SŚGD, pomimo posiadanych atutów dla rozwoju funkcji turystycznej, przegrywa z atrakcyjnością gmin nadmorskich. Nie oznacza to jednak, że nie jest możliwe rozwijanie funkcji turystycznej. **Wymagać to będzie nie tylko kształtowania infrastruktury turystycznej, ale przede wszystkim dalszego budowania rozpoznawalności i indywidualnej marki, być może alternatywnej do powszechnej turystyki wybrzeża**. Przestrzeń SŚGD dysponuje przede wszystkim unikalnymi walorami przyrodniczymi oraz potencjałem dziedzictwa kulturowego. Umożliwia to rozwój turystyki aktywnej, w tym m. in. wodnej, rowerowej, pieszej oraz turystyki doznań. **Bliskość miejsc turystycznych wybrzeża może być atutem w kontekście sprzedaży tej oferty. Poszczególne gminy powinny kreować i rozwijać siećową ofertę turystyczną, bazując na swoich atrakcjach, łącząc je w pakiety tematyczne.**

Niestety, mimo atrakcyjności dla osób przyjezdnych, obszar ŚSGD zmaga się z wieloma problemami w obszarze włączenia społecznego i aktywności mieszkańców. LGD działa bowiem m.in. na terenie dawnych osiedli PGR i jednego z zagłębli bezrobocia (w szczególności poza sezonem letnim). Pracę tracą też systematycznie osoby związane do tej pory z sektorem rybackim. O skali problemu świadczy fakt, że ponad połowa gmin członkowskich została uznana za zagrożone trwałą marginalizacją i zaliczona do Specjalnej Strefy Włączenia województwa zachodniopomorskiego.

Skalę zagrożenia wykluczeniem społecznym wśród mieszkańców dobrze obrazuje zasieg korzystania z pomocy społecznej. W latach 2014-2021 na obszarze ŚSGD wyraźnie zmniejszył się ten odsetek – z 12,4% do 4,8% (ponad dwukrotny spadek). Wśród gmin członkowskich najniższym udziałem może poszczycić się gmina Manowo (zaledwie 1,5%), zaś największy problem stanowi liczebność beneficjentów GOPS/MOPS w gminach Tychowo i Polanów.

Tabela 10. Odsetek beneficjentów pomocy społecznej w ludności ogółem:

Obszar	Odsetek osób w wieku produkcyjnym [%]									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Polska	7,7	7,1	6,5	5,7	5,1	4,6	4,2	3,7		
woj. zachodniopomorskie	8,5	7,7	6,9	6,0	5,4	4,8	4,3	3,9		
Średnia ŚSGD	12,4	11,0	10,2	8,8	7,6	6,7	5,9	4,8		

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Mimo znacznego ograniczenia zasięgu korzystania z pomocy społecznej w ostatnich latach, średnia dla obszaru ŚSGD jest wyższa niż w województwie i Polsce. Konieczne są więc dalsze działania na rzecz aktywizacji społeczno-zawodowej mieszkańców. Szczególnie, że obszar LGD charakteryzuje też większe niż średnio zagrożenie biedą wśród dzieci i młodzieży. Średnio zasifikim rodzinnym objęte jest 49,4% dzieci w Polsce i 17,7% dzieci w województwie zachodniopomorskim. Jednak na obszarze ŚSGD z pomocy takiej korzysta średnio 20,8% dzieci do lat 17, a w przypadku gminy Polanów odsetek ten sięga aż 30,9%.

Działalność w zakresie włączenia społecznego prowadzi na obszarze ŚSGD poszczególne samorządy gminne, ośrodki pomocy społecznej, Powiatowe Centra Pomocy Społecznej, Powiatowe Urzędy Pracy oraz liczne organizacje pozarządowe. Dotychczasowa aktywność mieszkańców koncentrowała się też wokół lokalnych instytucji kultury (biblioteki, ośrodki kultury, muzea) oraz świetlic wiejskich. Dzięki działalności lokalnych liderów na obszarze ŚSGD można zauważyć rosnącą aktywność i samoorganizację mieszkańców (zarówno w grupach nieformalnych, jak i w coraz liczniejszych stowarzyszeniach, fundacjach, klubach sportowych, czy kołach gospodyń wiejskich).

Średnio na każde 1000 mieszkańców obszaru ŚSGD działa 4,53 organizacji pozarządowej, to wynik lepszy od średniej dla województwa i Polski (odpowiednio: 4,46 i 4,09). Wśród nich są trzy typy organizacji szczególnie popularne na wsiach: Ochotnicze Straże Pożarne, kluby i zrzeszenia sportowe oraz Koła Gospodyń Wiejskich.

Tabela 11. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców:

Obszar	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców									
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Polska	7,7	7,1	6,5	5,7	5,1	4,6	4,2	3,7		
woj. zachodniopomorskie	8,5	7,7	6,9	6,0	5,4	4,8	4,3	3,9		
Średnia ŚSGD	12,4	11,0	10,2	8,8	7,6	6,7	5,9	4,8		

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Jest to duży potencjał tego obszaru, a aktywność mieszkańców i lokalne organizacje pozarządowe będą kluczowe w efektywnym wdrażaniu nowej LSR.

W LSR przewidziano wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji w postaci konkretnych działań przewidzianych w budżecie LSR, a także takich, które realizowane będą poprzez animację w ramach Zarządzania LSR. W ramach przedsięwzięć LSR wsparcie mogą uzyskać wszystkie grupy określone w PS WPR jako osoby w niekorzystnej sytuacji: kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, osoby poszukujące zatrudnienia, w tym mieszkańcy osiedli po – PGR, migranci.

ŚSGD na podstawie analizy ludności oraz ich potrzeb wskazuje następujące grupy w niekorzystnej sytuacji i grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR:

- Kobiety,
- Osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie,
- Osoby poszukujące zatrudnienia,
- Osoby młode (do 25 r.ż.),
- Osoby starsze (powyżej 60 r.ż.).

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Podczas dokonywanej analizy potrzeb i potencjału w ramach udziału w ankietach, spotkaniach konsultacyjnych, a także podczas wizyt w punkcie konsultacyjnym biura LGD, zgłoszone zostały uwagi stwierdzające konieczność działań mających na celu szeroko pojęte włączenie społeczne i aktywizację. Wśród grup docelowych, których dotyczyć powinna interwencja mająca na celu przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu i zwiększeniu aktywności (do 25 roku życia) oraz osób po 60 roku życia (seniorów). Priorytetowe cele/obszary tematyczne, na których powinno koncentrować się wsparcie w ramach LSR w opinii większości respondentów ankiet to: stymulowanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego i innowacyjności w ramach włączenia w obszarze przedsiębiorczości poprzez wsparcie zakładania i rozwijania działalności. Wykorzystanie unikatowych atrakcji, a także potencjału turystycznego obszaru LGD było również poruszone podczas prowadzonych konsultacji społecznych. Podczas spotkania konsultacyjnych mieszkańcy wskazali, że szansą na rozwój obszaru jest według nich wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru LGD. Zaznaczali jednocześnie, że rozwój turystyczny uwzględniać powinien lokalny kontekst i zasoby oraz nowe wyzwania środowiskowe i konieczność dostosowywania się do zmian klimatycznych, co znalazło odzwierciedlenie w zdefiniowanych potrzebach i potencjale obszaru LSR. Dodatkowo uczestnicy warsztatów wskazywali na nierównomierny rozwój usług turystycznych i wykorzystanie lokalnych zasobów na obszarze LSR, wskazując obszary położone w głębi łągi jako priorytetowe w zakresie planowanego do udzielenia wsparcia. Dużą część dyskusji podczas spotkań konsultacyjnych stanowiły potrzeby, aktywność i dostępna oferta dla osób młodych i seniorów zamieszkujących obszar ŚSGD. Opinie uzyskane podczas spotkań konsultacyjnych oraz w ramach warsztatów strategicznych głównie od samych seniorów oraz od reprezentantów instytucji publicznych działających na rzecz dzieci i młodzieży wskazywały na duże zróżnicowanie oferty dla wskazanych wyżej grup docelowych dostępnej na obszarze LSR. Rekomendacje, uwagi i opinie mieszkańców zgromadzone na etapie analizy potrzeb i potencjału LSR podczas spotkań konsultacyjnych, w ramach wypełnionych ankiet, prac w zespole roboczym ds. opracowania LSR, oraz w ramach uwag zgłoszonych podczas wizyt w punkcie konsultacyjnym w biurze LGD i podczas e-konsultacji wpłynęły na ostateczny kształt pomocy zidentyfikować najistotniejsze potrzeby i zdefiniowano potencjał, w oparciu o który określone będą obszary, na których koncentrować się będzie nowa LSR.

ROZDZIAŁ V. SPÓJNOŚĆ KOMPLEMENTARNOŚĆ I SYNERGIA

Lokalna Strategia Rozwoju to spójny zestaw operacji mających na celu zaspokojenie lokalnych potrzeb, który przyczynia się do osiągnięcia celów UE odnośnie inteligentnego, zrównoważonego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju.

Na obszarze działania LGD Stowarzyszenie Środkowopomorska Grupa Działania realizowane będą **działania finansowane z dwóch funduszy**. RLKS w ramach Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego na lata 2021-2027 - EFS+ służyć będzie realizacji celu szczegółowego (h) w zakresie aktywnej integracji społecznej, zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i kulturalnej. Natomiast podejście LEADER jako instrument RLKS w ramach EFRROW będzie realizować cele szczegółowe w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, w tym przede wszystkim promowanie zatrudnienia, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki.

Niezależnie od możliwości wsparcia w ramach RLKS ze środków dostępnych w LSR, beneficjenci działań LSR będą mogli aplikować również o inne środki wsparcia zewnętrznego. W LSR wprowadzono zatem mechanizmy zapewniające spójność i komplementarność wsparcia.

Komplementarność, spójność i synergia LSR będzie realizowana w **dwóch etapach**, na etapie **programowania oraz wdrażania** Lokalnej Strategii Rozwoju. Na etapie programowania komplementarność, spójność i synergia zostały zapewnione przy tworzeniu LSR, określeniu jej specjalizacji i ukierunkowania na osiągnięcie **najistotniejszych celów priorytetowych zdiagnozowanych na obszarze SSGD**. Przeprowadzone konsultacje i współudział szerokiego grona partnerów w procesie powstawania LSR pozwolił na zintegrowanie lokalnych środowisk, które dostarczają w realizacji strategii szanse na rozwiązanie kluczowych dla siebie i całego regionu problemów. Dotyczy to zarówno sektora publicznego, społecznego - reprezentowanego przez szereg lokalnych stowarzyszeń, jak i przedsiębiorców reprezentujących różne kierunki rozwoju (wartość dodana podejścia LEADER).

W toku konsultacji społecznych **wskazano wraz z mieszkańcami najpilniejsze potrzeby i wybrano obszary**, na których skoncentruje się wsparcie w ramach LSR. Pod uwagę wzięto możliwości finansowania inicjatyw w ramach innych programów (regionalnego, krajowych itp.) w taki sposób, aby nie powiełać dostępnego wsparcia, a raczej uzupełniać istniejące możliwości o elementy istotne z punktu widzenia LSR.

Skuteczne zarządzanie rozwojem lokalnym wymaga koordynacji podejmowanych działań na szczeblu lokalnym z warunkami tworzonymi przez **dokumenty strategiczne** wyznaczające kierunki rozwoju regionów, a nawet kraju.

W przypadku Lokalnej Strategii Rozwoju SSGD w poszczególnych celach **zintegrowano działania podejmowane przez różne grupy interesariuszy: jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorców, organizacje pozarządowe i mieszkańców**. LSR jest spójna z poszczególnymi dokumentami strategicznymi dla obszaru działania LGD na poziomie gmin człotkowski, powiatu koszalińskiego, sławieńskiego, białogardzkiego i województwa zachodniopomorskiego.

Podstawowymi dokumentami programowymi, z którymi Lokalna Strategia Rozwoju LGD SSGD jest zgodna są:

Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 w zakresie COOP(77) – Współpraca, obszar interwencji: I 13.1. - LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS). Realizowany wskaźnik: O.31. Liczba wsparć lokalnych strategii rozwoju (LEADER) lub działań przygotowawczych

Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021 – 2027 cel szczegółowy: ES04.8. Wspieranie aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia, w szczególności grup w niekorzystnej sytuacji (EFS+). Realizowane wskaźniki: Bezrobotni, w tym długotrwale bezrobotni; Osoby biernie zawodowo; Uczestnicy poszukujący pracy po zakończeniu udziału w programie; Uczestnicy uzyskujący kwalifikacje po zakończeniu udziału w programie; Uczestnicy pracujący po zakończeniu udziału w programie.

Zadania przyjęte do realizacji w LSR są **spójne ze Strategią Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030** w zakresie następujących celów:

1. Cel strategiczny – **Otwarta społeczność, przede wszystkim cel kierunkowy 1.2 Włączenie społeczne** i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu;
2. Cel strategiczny – **Dynamiczna gospodarka, przede wszystkim cel kierunkowy 2.2 Wzmocnienie gospodarki** wykorzystującej naturalne potencjały regionu;
3. Cel strategiczny – **Sprawni samorząd, przede wszystkim cel kierunkowy 3.3 Zapewnienie zintegrowanej i wydolnej infrastruktury.**

Cel 1. Włączenie społeczne oraz poprawa warunków i standardu życia mieszkańców obszaru LSR wykazuje spójność z następującymi dokumentami:

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030:

Cel: 1.1.2. Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją (Wskaźnik: Współczynnik Aktywności zawodowej wg BAEL). Cel: 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego (Wskaźnik: Nakłady inwestycyjne (w cenach bieżących) na 1 mieszkańca). Cel: 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym (Wskaźnik: Wskaźnik przeżywalności przedsiębiorstw – trzy lata od założenia działalności gospodarczej (osoba fizyczna)

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030

Cel szczegółowy III. Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa, Kierunek interwencji: III.2. Rozwój przedsiębiorczości i nowych miejsc pracy (wskaźnik: Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym na wsi)

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030:

Cel 1.2 Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu (wskaźnik: wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lat)

Strategia terytorialna Partnerstwa Strefy Centralnej z 2021 roku:

Cel 4: Rewitalizacja zdegradowanych społecznie i ekonomicznie obszarów wiejskich (wskaźniki: liczba mieszkańców na terenach wiejskich)

Strategia Terytorialna Związku ZIT Obszaru Funkcjonalnego Sławna 2021-2027 (projekt):

Cel 1: atrakcyjne miejsce do życia blisko natury – zintegrowana społeczność żyjąca w estetycznej i w zrównoważony sposób zagospodarowanej przestrzeni publicznej, z dostępnymi usługami poprawiającymi jakość życia. Cel 3: konkurencyjna gospodarka – dobre rozwijająca się różnorodna, konkurencyjna , perspektywiczna działalność gospodarcza, wykorzystująca w sposób zrównoważony lokalne zasoby przyrodnicze, kulturowe, ludzkie i infrastrukturalne.

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2030

Cel strategiczny 1: Rozwinięcie sieci współpracy w ramach KKBOF. Cel strategiczny 2: Dobrostan, lepsza jakość życia oraz możliwości rozwoju mieszkańców KKBOF.

Strategia Rozwoju Gminy Polanów na lata 2016-2025, cel strategiczny 1: rozwój przedsiębiorczości wykorzystującej potencjał ekologicznej gminy, działania 1.3.4 wspieranie włączenia społecznego (wskaźniki: spadek liczby osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem)

Strategia Rozwoju Gminy Darłowo na lata 2015-2025, cel strategiczny: Rozwój infrastruktury technicznej i społecznej - Gmina Darłowo bezpieczna i przyjazna dla mieszkańców i turystów, cel operacyjny: Aktywizacja i integracja grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (wskaźniki: ilość szkoleń i kursów dla osób zagrożonych wykluczeniem)

Strategia Rozwoju Gminy Świeszyno na lata 2021-2030, cel 6: wzrost bezpieczeństwa oraz poprawa życia mieszkańców (wskaźniki: liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami)

Strategia Rozwoju Gminy Manowo na lata 2021-2027, cel strategiczny 1: tworzenie warunków rozwoju oraz sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania społeczeństwa (wskaźniki: liczba organizowanych wydarzeń społecznych)

Strategia Rozwoju Gminy Malechowo 2030, cel operacyjny 2.1. Tworzenie warunków dla nowych inwestycji i rozwoju przedsiębiorczości (wskaźniki: liczba zorganizowanych wydarzeń aktywizacyjnych), cel operacyjny 1.3. Aktywizacja i integracja społeczna mieszkańców gminy (wskaźniki: liczba zorganizowanych wydarzeń aktywizacyjnych)

Strategia Rozwoju Gminy Postomino na lata 2016-2025, cel 1.6. podejmowanie działań na rzecz wsparcia seniorów w ich integracji i pełnym dostępie do oferty edukacyjnej, kulturalnej, usług zdrowotnych, rekreacji i wypoczynku (wskaźniki: liczba osób starszych korzystających z projektów, których celem było poszerzenie i podnoszenie poziomu świadczonych usług dla osób starszych)

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Malechowo na lata 2021-2026, cel strategiczny 3: podniesienie jakości życia osób starszych oraz osób niepełnosprawnych (wskaźniki: liczba osób w wieku poprodukcyjnym)

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Manowo na lata 2021-2026, cel strategiczny 2: przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych i niepełnosprawnych oraz wzmocnienie ich aktywności społecznej (wskaźniki: liczba osób objętych wsparciem niefinansowym(> 20 os./rok)

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Stawieńskim na lata 2016-2023, cel strategiczny: aktywizacja osób starszych do uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej (wskaźniki: liczba osób uczestniczących w działaniach związanych z realizacją strategii)

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Koszalińskim na lata 2016-2024, cel operacyjny: przestrzeń społeczna otwarta na potrzeby osób starszych

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Darłowo na lata 2021-2027(projekt), cel strategiczny 2: zwiększenie efektywności systemu pomocy i integracji, w szczególności osób starszych, niepełnosprawnych i z niepełnosprawnościami (wskaźniki: liczba podjętych inicjatyw promujących aktywne postawy oraz samopomoc)

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Darłowo na lata 2021-2027, cel strategiczny 3: wspieranie osób starszych oraz osób niepełnosprawnych, (wskaźniki: liczba osób w wieku poprodukcyjnym)

Cel 2. Wzmocnienie potencjału i atrakcyjności turystycznej obszaru LSR w oparciu o rozwój zrównoważony i lokalne zasoby koresponduje z następującymi dokumentami:

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030:

cel strategiczny 1: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym, kierunek interwencji 1.4 Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszaru

Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030

Cel strategiczny II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska, Kierunek interwencji: II.3. Rozwój infrastruktury społecznej i rewitalizacja wsi i małych miast

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030:

Cel 2.2 Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu (Wskaźnik: Udział pracujących w dużych i średnich firmach w stosunku do ogółu zatrudnionych, Wskaźnik zatrudnienia (w odniesieniu do ogółu mieszkańców)). Cel 3.2 Rozwój obszarów pozaaglomeracyjnych Wskaźnik: Udział wydatków inwestycyjnych

w wydatkach ogółem budżetów gmin, powiatów i województwa), Cel 3.3 Zapewnienie zintegrowanej i wydolnej infrastruktury

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030, cel szczegółowy 2: wzmocnienie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich

Strategia terytorialna Partnerstwa Strefy Centralnej z 2021 roku: cel 3: zrównoważona turystyka oparta na endogenicznych zasobach przyrodniczych i krajobrazowych (wskaźnik: Liczba turystów korzystających z noclegów)

Strategia Terytorialna Związku ZIT Obszaru Funkcjonalnego Sławna 2021-2027 (projekt):

Cel 4: Zrównoważona i jakościowo atrakcyjna turystyka oparta na poszanowaniu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego – spójnie zdefiniowany obszar funkcjonalny na mapie turystycznej województwa zachodniopomorskiego z rozwiniętą infrastrukturą i produktami skierowanymi do turystów krajowych i zagranicznych

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego dla Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2030

Cel strategiczny 3: Zwiększony stopień integracji przestrzennej, zachowania zasobów naturalnych oraz dziedzictwa kulturowego obszaru KKBOF

Strategia Rozwoju Gminy Polanów na lata 2016-2025, cel strategiczny 2: doskonalenie stanu infrastruktury technicznej i społecznej, (wskaźniki: liczba osób korzystającej z infrastruktury)

Strategia Rozwoju Gminy Darłowo na lata 2015-2025, cel strategiczny 4: oprawa i ochrona środowiska naturalnego oraz dziedzictwa kulturowego - Gmina Darłowo miejscem chroniącym środowisko naturalne i dziedzictwo kulturowe oraz rozwijającym sferę kulturalną i gospodarkę turystyczną

Strategia Rozwoju Gminy Świeszyno na lata 2021-2030, cel 1: zwiększenie dostępności mieszkańców do aktywizacji sportowo-kulturalnej, (wskaźniki: liczba nowych budynków)

Strategia Rozwoju Gminy Manowo na lata 2021-2027, cel strategiczny 1: tworzenie warunków rozwoju oraz sprawnego i bezpiecznego funkcjonowania społeczeństwa, (wskaźniki: liczba wymienionej małej infrastruktury)

Strategia Rozwoju Gminy Malechowo 2030, cel strategiczny: rozwój gospodarczy i turystyczny regionu, cel operacyjny 2.2. podnoszenie atrakcyjności turystycznej i rozwój bazy turystycznej (promocja gminy), (wskaźniki: liczba udostępnionych obiektów turystycznych)

Strategia Rozwoju Gminy Postomino na lata 2016-2025, cel szczegółowy 3.1. podwyższenie jakości oferty gminy w zakresie rekreacji i wypoczynku (wskaźniki: Liczba mieszkańców i turystów korzystających z infrastruktury)

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Sławno na lata 2016-2025, cel 3: turystyka, kultura, rekreacja oraz sport na najwyższym poziomie (wskaźniki: Liczba nowopowstałych obiektów turystyki i rekreacji)

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Darłowo na lata 2016-2026, cel strategiczny 2: wzmocnienie potencjału rodzin, wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży, przeciwdziałanie uzależnieniom i przemocy w rodzinie, cel operacyjny 2: poprawa jakości usług edukacyjnych, wsparcia udzielanego dzieciom i młodzieży oraz rozwój alternatywnych form spędzania czasu wolnego.

Rzeczna analiza dokumentów strategicznych pozwoliła na lepsze wpasowanie przyjętych priorytetów rozwoju określonych w LSR w kierunku rozwoju przyjęte przez samorządy lokalne i regionalne. Dzięki poznaniu założeń niniejszych dokumentów, członkowie LGD posiadli lepszą orientację, jakie konkretne problemy są najbardziej istotne dla społeczności lokalnej i środowiska, w którym żyją, a także – jak je rozwiązać. Wiadza ta pomogła w wyborze kwestii kluczowych dla regionu – po to, aby przygotowana LSR miała charakter spójny i komplementarny w stosunku do działań już podjętych bądź planowanych przez inne podmioty. Dzięki takiemu postępowaniu,

działania LGD nie będą się powielać z innymi, a jednocześnie możliwe będzie uzyskanie synergicznych efektów działań komplementarnych w stosunku do projektów realizowanych przez inne podmioty.

Powyższa analiza wskazuje na fakt, iż LSR LGD SGGD ściśle łączy się ze wskazanymi dokumentami planistycznymi, ponieważ określone cele LSR mają swoje odzwierciedlenie we wskazanych strategiach. Komplementarność wskazanych dokumentów została wykazana poprzez **wzajemne uzupełnianie się** w zakresie zdiagnozowanych potrzeb i określonych celów, a co za tym idzie wskaźników. Ponadto należy szczególną uwagę zwrócić na fakt synergii, która zachodzi pomiędzy wskazanymi dokumentami planistycznymi z obszaru LSR, ponieważ współdziałanie wynikające z dokumentów planistycznych w zakresie spójnych problemów, grup docelowych, celów i planowanych projektów powoduje, że będą to działania skuteczniejsze niż pojedyncze projekty. Tutaj ogromną rolę odgrywa partnerstwo zarówno wewnątrz LGD jak i poza, w ramach różnych sektorów i grup interesów. Wynmaga to integracji w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć, co będzie realizowane poprzez spójność terytorialną strategii, kierunków wskazanych w strategiach a dalej wdrażania LSR oraz realizację Planu Komunikacji. Cele i przedsięwzięcia określone w LSR wynikają z diagnozy obszaru działania Stowarzyszenia Środowopomorska Grupa Działania i wniosków płynących z prac nad przygotowaniem analizy obszaru i potencjału.

Komplementarność i synergia przedsięwzięć LSR są zapewnione w wysokim stopniu. Są one ze sobą ściśle powiązane, a rola LGD, jako lidera wdrażania LSR zapewnia realizację podejścia w sposób spójny i uzupełniający pozostałe możliwości wsparcia działań na obszarze z innych źródeł.

Spójność, komplementarność i synergia w ramach LSR dotyczy przede wszystkim działań prowadzonych w ramach określonych grup problemów, w dokumencie tym określonych jako przedsięwzięcia, które w efekcie mają przyczynić się do realizacji celów i osiągnięcia określonej wizji rozwoju obszaru. Dotyczy to również związków między różnymi partnerami-społecznymi, gospodarczymi i publicznymi zaangażowanymi w rozwój lokalny obszaru. We wszystkich przedsięwzięciach zakłada się udział przedstawicieli różnych sektorów w podejmowaniu działań, inwestycji ukierunkowanych na osiągnięcie wspólnych celów rozwoju obszaru. Działania wdrażane w ramach LSR będą monitorowane przez LGD zarówno na etapie podejmowania decyzji o wyborze operacji w ramach LSR, jak i prowadzenia ewaluacji pod kątem osiągniętych wskaźników produktów, rezultatów i oddziaływania na rozwój obszaru.

Wszystkie przedsięwzięcia zaplanowane w LSR są uzasadnione specyfiką obszaru i wynikają z konieczności zaspokojenia najistotniejszych potrzeb społeczności lokalnych, są ze sobą ściśle powiązane, wykazują synergię i komplementarność w osiągnięciu obu sformułowanych celów LSR.

W celu zagwarantowania osiągnięcia wartości dodanej podejścia LEADER w efekcie realizacji LSR w celu osiągnięcia założonych celów LSR dokonano doboru zakresów wsparcia, wyboru dostępnych źródeł finansowania, jak również zaplanowano możliwie najefektywniejsze dostępne metody wdrażania operacji (zastosowane tryby: w ramach EFS+ granty, w ramach PS WPR - konkurs, operacje grantowe i własne). Zaprojektowane cele LSR będą osiągane realizacją operacji z wielu wzajemnie uzupełniających się zakresów. Zastosowanie podejścia LEADER/RLKS będzie miało zatem ogromny wpływ na rozwój społeczny, w tym wzrost potencjału członków lokalnych społeczności.

W sposób komplementarny, uwzględniający synergię i wzajemne uzupełnianie się świadomie podejmowanych działań finansowy strumień wsparcia skierowany zostanie na realizację zakładanych w LSR przedsięwzięć dla efektywniejszego rozwiązania zdiagnozowanych problemów i osiągnięcia założonych celów. **Wzajemnie uzupełniają się wykorzystanie środków finansowych pochodzących z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Społecznego- przeznaczonych na realizację celu nr 1. Włączenie społeczne oraz poprawa warunków i standardu życia mieszkańców obszaru LSR oraz celu nr 2. Wzmocnienie potencjału obszaru LSR i atrakcyjności turystycznej w oparciu o rozwój zrównoważony umożliwi komplementarną interwencję w trzech obszarach tematycznych: społecznym, gospodarczym i przestrzennym.**

Przygotowana przez SGGD z udziałem lokalnej społeczności LSR przewiduje realizację przedsięwzięć wykazujących synergię, współdziałających w osiągnięciu wyznaczonych celów.

Środki finansowe pochodzące z EFFROW skierowane zostaną na wsparcie rozwoju lokalnego w oparciu o nowocześnieją infrastrukturę, przedsiębiorczość z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz z zachowaniem szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego (włączenie społeczne osób młodych, starszych, w niekorzystnej sytuacji).

Wsparcie to zostanie uzupełnione projektami finansowanymi z funduszu EFS+ (1-1) ukierunkowanymi na wsparcie aktywiacyjne na rzecz rodzin, społeczności i osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, a także osób biernych zawodowo poprzez usługi integracji społecznej, edukacyjnej, zdrowotnej, zawodowej, o charakterze środowiskowym integrującym środowiska lokalne np. uczestnictwo w kulturze, zwiększanie kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego. W ramach tego przedsięwzięcia możliwa będzie również profilaktyka wykluczenia społecznego przy wykorzystaniu środowiskowych form aktywizacji społecznej, skierowana przede wszystkim do dzieci i młodzieży

W celu maksymalizacji korzyści planowanych do osiągnięcia jakże daje podejście Leader, SGGD po dokonaniu szczegółowej diagnozy obszaru i priorytetyzacji potrzeb, dokonało stosownego doboru zakresów wsparcia, wskazując dwa główne obszary, w jakich koncentrować się będzie planowana w ramach LSR interwencja. Należy także podkreślić, że wszystkie zaplanowane przedsięwzięcia, także o charakterze infrastrukturalnym stanowiąc będą integralną, wynikającą z LSR, część szerszego działania i będą mieć w stosunku do siebie charakter komplementarny.

Dzięki wsparciu RLKS w formule bezpośredniej w ramach regionalnego programu operacyjnego, na etapie planowania finansowania Lokalnej Strategii Rozwoju wykorzystano możliwość zaangażowania środków finansowych z różnych funduszy UE. W celu realizacji przedsięwzięć w ramach LSR zaangażowane zostaną komplementarnie i zachowaniem efektu synergii dwa fundusze: EFFROW i EFS+.

Różnorodność źródeł finansowania umożliwiała działanie w sposób wszechstronny, kompleksowy, a tym samym efektywniejszy niż w przypadku korzystania z jednego funduszu. LGD dodatkowo będzie szukało możliwości dywersyfikacji źródeł finansowania wszystkich wykazanych celów i przedsięwzięć LSR poprzez aplikowanie o środki z innych źródeł unijnych (m.in. ze środków przeznaczonych na inne działania określone w FPZ 2021-2027) i krajowych (m.in. konkursy na szczeblu gmin, powiatu, województwa i ministerstw właściwych).

Zintegrowanie i komplementarność względem siebie finansowanych projektów (oraz względem projektów finansowanych ze środków niedostępnych w ramach RLKS) zapewni wzmocnienie planowanych do osiągnięcia LSR celów oraz zapewni efekt kuli śnieżnej.

SGGD planuje aplikować o środki dodatkowe na poziomie krajowym w Programie Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021 - 2027 (FERS): Priorytet IV Spójność Społeczna i Zdrowie: Działanie FERS.04.07 Wsparcie NGO w zakresie dostępności i włączenia społecznego. Planowany w ramach działania projekt będzie miał na celu podnoszenie potencjału partnerów społecznych oraz organizacji pozarządowych realizujących zadania w obszarze włączenia i integracji społecznej, w szczególności grantobiorców, którzy będą realizować projekty w ramach przedsięwzięcia 1.1 Wsparcie aktywnej integracji mieszkańców. W ramach w/w obszaru zamierzamy wdrażać działania służące wzmocnieniu kompetencji merytorycznych i skuteczności organizacji pozarządowych w zakresie niezbędnym do świadczenia usług w obszarze włączenia społecznego (usługi i doradztwo eksperckie, szkolenia zwłaszcza dot. komunikacji społecznej, zarządzania zasobami ludzkimi, pracy z osobami w trudnej sytuacji życiowej, wypracowane w dokumentacji aplikacyjnej w oparciu o SzOP dla FERS oraz regulamin konkursu. Zgodnie z ogłoszonym harmonogramem naborów wniosków o dofinansowanie konkursu zaplanowany jest w marcu 2024 r.

Planowane w ramach projektu działania są komplementarne i szczególnie istotne z punktu widzenia skutecznego wdrażania w formule grantowej zaplanowanych w LSR wskaźników rezultatu celu 1. w zakresie aktywizacji społeczno – zawodowej.

Dywersyfikacja źródeł finansowania umożliwiała działanie w sposób kompleksowy, a tym samym pozwala na efektywniejsze wdrażanie poszczególnych celów LSR. Dlatego w ramach przedsięwzięcia 1.2 Włączenie społeczne mieszkańców LGD zamierza ubiegać się o dotacje Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej w Program wieloletnim na rzecz Osób Starszych, „Aktywni+” na lata 2021–2025. Głównym celem programu jest zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Działania jakie planujemy realizować w ramach projektu sprzyjać mają rozwijaniu sprawności fizycznej i intelektualnej seniorów, profilaktyce prozdrowotnej, zwiększaniu bezpieczeństwa osób w wieku 60+, wspieraniu różnych form edukacji i spędzania czasu wolnego odpowiadających na potrzeby osób starszych, podnoszeniu kompetencji cyfrowych seniorów i kształtowaniu postaw służących wykorzystywaniu nowych technologii w życiu codziennym.

Wszystkie zaplanowane w ramach projektu inicjatywy będą komplementarne i uzupełniające do zdiagnozowanej na obszarze LSR oferty dedykowanej osobom starszym i prowadzić będą do wzrostu zaangażowania osób starszych w różnego rodzaju aktywność społeczną oraz poprawy warunków dla integracji wewnątrz- i międzypokoleniowej osób starszych przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury społecznej.

Dodatkowo, LGD planuje promować wśród potencjalnych beneficjentów pozyskiwanie środków z innych źródeł, które mogłyby wesprzeć przedsięwzięcia przewidziane w LSR. Przykładem mogą tu być dotacje Fundacji Orleń w ramach programu „Moje miejsce na ziemi”, których celem jest wspieranie mieszkańców w działaniach na rzecz ich społeczności. O grant mogą ubiegać się: m.in. lokalne organizacje, instytucje kultury, biblioteki, szkoły, przedszkola, OSP, KGW, samorządy, czy parafie. Projekt dofinansowywany przez Fundację Orleń dotyczyć mogą następujących obszarów: upowszechniania kultury fizycznej, sportu i rekreacji (np. doposażenie klubu sportowego, dofinansowanie budowy skateparku); działalności na rzecz ochrony i promocji zdrowia (np. warsztaty na temat zdrowego żywienia, ogólnodostępne treningi sportowe); przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i ekonomicznemu (np. doposażenie świetlicy środowiskowej, organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, inicjatywy budujące wspólnoty międzypokoleniowe); podwyższenia poziomu bezpieczeństwa publicznego; zachowania dziedzictwa historycznego oraz rozwoju edukacji, kultury i sztuki (np. renowacja lokalnych zabytków, upamiętnienie osoby ważnej dla mieszkańców, stworzenie muralu, mobilne biblioteki); poprawy stanu środowiska naturalnego oraz ochrony zwierząt (np. budowa budek dla ptaków czy uli miejskich, stworzenie ogrodu społecznego), podnoszenia świadomości ekologicznej na temat ekologii i zrównoważonego rozwoju (np. warsztaty zero waste, murale pochwalające smog). Działania dofinansowywane przez Fundację Orleń są spójne i komplementarne z przedsięwzięciem 2.2 Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych LSR i będą bezpośrednio przyczyniać się do osiągnięcia celu 2 strategii: Wzmocnienie potencjału i atrakcyjności turystycznej obszaru LSR w oparciu o rozwój zrównoważony i lokalne zasoby, a podejmowane inicjatywy jednocześnie pozwalają budować kapitał społeczny na lokalnym poziomie. Dzięki temu podmioty inne niż LGD mogą finansować swoje działania z budżetu LSR oraz innych zewnętrznych źródeł finansowania zaplanowanych w LSR przedsięwzięć. Poza aspektem finansowym należy zwrócić szczególną uwagę na fakt, że tego typu współpraca pomiędzy podmiotami na obszarze LSR przyczynia się do rozwoju partnerstwa tj. aspektu mającego kluczowe znaczenie w szerokim i innowacyjnym wdrażaniu LSR oraz pozostałych dokumentów planistycznych wskazanych powyżej.

W ramach przyjętego sposobu wdrażania LSR SSGD przewiduje możliwość realizacji wielozakresowych naborów wniosków o wsparcie lub/i harmonizację zakresów tematycznych następujących po sobie naborów wniosków.

Ponad to dzięki podejściu LEADER nastąpi wsparcie niektórych grup beneficjentów w sposób odmienny od innych instrumentów wsparcia, będzie możliwa realizacja projektów wychodzących poza granice administracyjne gmin i co ważne – zasada braku dominacji sektora publicznego.

Stosowanie różnych metod wdrażania LSR pozwala na różnicowane podejście w odniesieniu do tematyki ogłaszanych naborów wniosków np. zastosowanie formuły grantowej znacznie upraszcza wdrażanie pomysłów lokalnych organizacji, liderów i innych podmiotów zarówno na etapie przyznawania pomocy, jak i rozliczania ograniczając je do Biura, Rady i Zarządu LGD.

Realizacja operacji w partnerstwie pozwala na objęcie wsparciem szerszej grupy odbiorców, a formuła konkursowa gwarantuje prawidłowe, zgodne z wszelkimi normami wdrożenie projektów oraz rozwój współpracy pomiędzy LGD, beneficjentami i Instytucją Zarządzającą.

ROZDZIAŁ VI. CELE I WSKAŹNIKI

W oparciu o analizę potrzeb i potencjałów obszaru LGD oraz wnioski z konsultacji społecznych sformulowano trzy kluczowe potrzeby, na których zostanie skoncentrowane wsparcie ze środków LSR:

1. Włączenie społeczne – teren SSGD jest obszarem popegeerowskim, który do dziś przejawia problemy społeczne przenoszone z pokolenia na pokolenie. Wiele osób, pomimo poprawiających się warunków zatrudnienia na obszarze, nie jest zainteresowanych pracą i pozostaje nieaktywnych zawodowo. Ta postawa dotyczy również aktywności społecznej i działań na rzecz swoich społeczności. Obszar LSR wymaga wsparcia w zakresie wsparcia aktywizacyjnego na rzecz rodzin, społeczności i osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym oraz ich otoczenia, a także biernych zawodowo, poprawy dostępu do usług integracji społecznej, edukacyjnej, zdrowotnej, zawodowej, o charakterze środowiskowym integrującym środowiska lokalne (np. uczestnictwo w kulturze, zwiększanie kompetencji w zakresie spędzania czasu wolnego). Potrzebą wynikającą z aktualnych obszarów problemowych jest również profilaktyka wykluczenia społecznego skierowana do dzieci, młodzieży, osób w niekorzystnej sytuacji.
2. Poprawa jakości życia mieszkańców – mimo licznych potencjałów, obszar LSR wymaga nakładów na poprawę warunków i standardu życia mieszkańców, w tym wzmocnienie potencjału lokalnego biznesu oraz aktywizacji zawodowej. Zmiany demograficzne i zmiany na rynku pracy w istotny sposób wpływają zarówno na konieczność dostosowania działań aktywizacyjnych, jak i inwestycji w dostosowanie infrastruktury sprzyjającej włączeniu do zmieniających się potrzeb związanych z codzienną aktywnością mieszkańców, w szczególności osób młodych, seniorów i w niekorzystnej sytuacji. Obszar LSR wymaga wsparcia w zakresie zaspokajania codziennych, bieżących potrzeb życiowych mieszkańców.
3. Poprawa atrakcyjności turystycznej – obszar LGD ma ogromny potencjał turystyczny i jest licznie odwiedzany przez turystów. Jednocześnie jednak występują tu cenne obszary chronione, które stanowią oazy dzikiej przyrody. Dlatego konieczne są działania na rzecz poprawy dostępności infrastruktury i zachowania lokalnych zasobów w sposób zrównoważony, który będzie uwzględniał m.in. zasady ochrony środowiska i przystosowywania się do zmian klimatycznych.

Zgodnie kluczowymi potrzebami obszaru LGD ukierunkowała wsparcie na rozwój lokalny w oparciu o przedsiębiorczość z jednoczesnym poszanowaniem warunków przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego oraz z zachowaniem szczególnej wrażliwości na wymiar społeczny rozwoju lokalnego.

Mając na uwadze rolę LGD we wspieraniu włączenia społecznego szczególnie nacisk położono na potrzeby seniorów (osoby, które ukończyły 60 rok życia) i ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz potrzeby zdiagnozowanych na obszarze objętym LSR grup osób w niekorzystnej sytuacji.

W odpowiedzi na te potrzeby sformulowano dwa cele LSR, które mają zostać osiągnięte w najbliższych latach. Do celów LSR przyporządkowano konkretne działania, pakiety powiązanych operacji, służące rozwiązaniu wskazanych problemów. Stopień realizacji przedsięwzięć mierzony będzie przy pomocy wskaźników produktu a jednocześnie określone przedsięwzięcia pozwolą na osiągnięcie wskaźników rezultatu (doprowadzą do ich zmiany). W ramach LSR LGD przewiduje w miarę możliwości szeroki katalog obszarów w jakich będzie oferować wsparcie beneficjentom.

Do każdego celu przypisano przedsięwzięcia, które wskazują, jakie typy operacji będą wspierane z budżetu LSR.

Cel LSR	Przedsięwzięcie (źródło finansowania)	Zakres, grupa docelowa i tryb realizacji
1. Włączenie społeczne oraz poprawa warunków i standardów życia mieszkańców obszaru LSR	1.1 Wsparcie aktywnej integracji mieszkańców (EFS+)	<p>Zakres:</p> <ul style="list-style-type: none"> – aktywna integracja mieszkańców obszaru LSR (typy projektów określone w FEPZ); <p>Adresaci: sektor społeczny, sektor publiczny i sektor gospodarczy (zgodnie z SzOP);</p> <p>Tryb: granty (zgodnie z SzOP)</p> <p>Zakres:</p> <ul style="list-style-type: none"> – przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi, – rozwój infrastruktury sprzyjającej włączeniu społecznemu, – miękkie operacje międzypokoleniowe, angażujące osoby młode i seniorów we wspólne inicjatywy, wydarzenia o charakterze integracyjnym, artystycznym, rekreacyjnym, edukacyjnym. <p>Adresaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe) – sektor publiczny (przede wszystkim instytucje kultury i podmioty działające w sferze włączenia społecznego); <p>Tryb: projekt, grantowy, konkurs, operacja własna</p>
	1.2 Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (PS, WPR)	<p>Zakres:</p> <ul style="list-style-type: none"> – podejmowanie i/lub rozwój działalności gospodarczej w zakresie usług codziennych ukurowanych na potrzeby seniorów (osoby, które ukończyły 60 rok życia), ludzi młodych (do 25 roku życia) lub/i osób w niekorzystnej sytuacji <p>Adresaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> – osoby fizyczne, sektor gospodarczy (osoby podejmujące i osoby/podmioty prowadzące działalność gospodarczą); <p>Tryb: konkurs</p>
	1.3 Rozwój przedsiębiorczości (PS, WPR)	<p>Zakres:</p> <ul style="list-style-type: none"> – poprawa dostępności infrastruktury publicznej, w szczególności turystycznej, rekreacyjno – sportowej i kulturalnej (w tym zapewnienie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami); <p>Adresaci:</p>
2. Wzmocnienie potencjału atrakcyjności turystycznej obszaru LSR w oparciu o rozwój	2.1 Nowoczesna infrastruktura (PS, WPR)	

zrównoważony i lokalne zasoby	sektor publiczny Tryb: konkurs
2.2 Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych (PS, WPR)	<p>Zakres:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych do osiągania celów klimatycznych i wzmocnienia potencjału turystycznego; <p>Adresaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe); – sektor publiczny <p>Tryb: konkurs, projekt, grantowy, operacja własna</p>

CEL 1. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE ORAZ POPRAWA WARUNKÓW I STANDARDU ŻYCIA MIESZKAŃCÓW OBSZARU LSR.

Dlaczego to wspieramy?

Analizując rozwój aktywności społecznej należy zwrócić uwagę na zjawiska o charakterze negatywnym, które miały miejsce w ostatnim czasie (starzenie się społeczeństwa, migracje mieszkańców, utrudniony lub brak dostępu do kultury, zubożenie środowisk senioralnych). Te kwestie mogą wpływać na poziom aktywności społecznej, poczucie tożsamości, integrację społeczną. Również migrantom z reguły trudniej odnaleźć się w nowej lokalizacji. Odpływ młodych wpływa na ubożenie poszczególnych społeczności lokalnych o zasoby ludzkie. Starzenie się społeczeństwa dotyka także organizacji społecznych, klubów sportowych. Trwałość istniejących struktur społecznych może być więc istotnie zagrożona przez zjawiska demograficzne. Kwestia aktywności społecznej to jeden z kluczowych obszarów wsparcia LSR.

Obszar LSR to teren popegeerowski i zagrożony marginalizacją, który boryka się z licznymi problemami społeczno-gospodarczymi. Brakuje tu atrakcyjnych i dostępnych przestrzeni, które mogłyby być wykorzystane do działań społecznych, dostępnych także dla osób z niepełnosprawnościami. Nadal ważne jest zatem **rozwijanie nowoczesnej infrastruktury sprzyjającej włączeniu**. Będzie miało to również istotne przełożenie na **wzrost atrakcyjności życia i pracy na obszarze LSR, w szczególności wśród ludzi młodych**, jak również atrakcyjności obszaru w kontekście potencjału turystycznego.

Konieczne jest zarówno szerokie włączenie i aktywizacja społeczna mieszkańców, jak i wsparcie lokalnego biznesu, aby mógł oferować swoim klientom atrakcyjne produkty i usługi codzienne. Należy również zwrócić uwagę, że aktywność społeczna mieszkańców obszaru LSR, w szczególności osób młodych, starszych i w niekorzystnej sytuacji w dużej mierze zależy od ich stanu zdrowia, kondycji oraz stopnia atrakcyjności oferty. Dlatego LGD przewiduje wielokierunkowe wsparcie w zakresie usług aktywnej integracji (w tym również zawodowej), projekty na rzecz włączenia społecznego oraz poprawę dostępu do usług w zakresie zaspokajania codziennych potrzeb.

Co zrobimy?

Przedsięwzięcie 1.1 Wsparcie aktywnej integracji mieszkańców – dzięki środkom EFS+ planujemy szeroko zakrojone działania, które będą przyczyniać się do włączenia społecznego i poprawy szans na rynku pracy mieszkańców, przede wszystkim osób młodych. Np. dzięki szkoleniom, warsztatom i specjalistycznym kursom nasi mieszkańcy będą mieli szansę na podniesienie swoich kwalifikacji, ale także na ciekawe spędzenie czasu wolnego. Wspieraniem z LSR chcemy objąć 329 osób bezrobotnych i 192 osoby biernie zawodowo.

Przedsięwzięcie 1.2 Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji – środki PS WPR zostaną przeznaczone na zadania komplementarne wobec przedsięwzięcia 1.1, czyli przygotowanie koncepcji inteligentnych wsi, rozwój infrastruktury sprzyjającej włączeniu społecznemu (w szczególności osób młodych, osób starszych i osób w niekorzystnej sytuacji), m.in. rozwój (budowa, przebudowa, modernizacja) i doposażenie

przejazdnych przestrzeni i obiektów, w których odbywać się będą aktywności lokalne, w tym wyposażenie w nowe technologie wzmacniające ofertę, np. dostosowanie, doposażenie istniejących budynków instytucji kultury - bibliotek, ośrodki kultury, muzea, domy kultury, świetlice wiejskie, ośrodki samopomocy, kluby, centra aktywności itp. Przedsięwzięcie obejmuje również projekty miękkie - międzypokoleniowe, angażujące osoby młode i seniorów, a także osoby w niekorzystnej sytuacji we wspólnie inicjatyw, warsztaty i szkolenia budujące kompetencje, wydarzenia o charakterze integracyjnym, artystycznym, rekreacyjnym, edukacyjnym, turystycznym itp. Dzięki temu sfinansujemy 30 operacji z zakresu włączenia społecznego.

Przedsięwzięcie 1.3 Rozwój przedsiębiorczości - podejmowanie i/lub rozwój działalności gospodarczej w zakresie zaspokajania codziennych, bieżących potrzeb życiowych mieszkańców dedykowanych w szczególności seniorom (osoby, które ukończyły 60 rok życia), ludziom młodych (do 25 roku życia) lub/i osobom w niekorzystnej sytuacji. Mając na uwadze niedostateczną dostępność usług publicznych przewiduje się wsparcie usług m.in. ochrony zdrowia, w szczególności zdrowia psychicznego, usług opiekuńczych (opieka nad dziećmi, nad osobami zależnymi), rehabilitacji, fizjoterapii, usługi edukacyjne/rozwijające zainteresowania, usługi wspomagające dla osób starszych, usługi zagospodarowujące czas wolny, usługi związane ze sportem, rozrywką i rekreacją, strefa beauty&wellness, usługi gastronomiczne.

Określenie takiego profilu wsparcia wynika ze specjalizacji LSR i ukierunkowania środków na osiągnięcie tylko najistotniejszych celów rozwojowych. W tym przypadku LGD oczekuje od wnioskodawców z zakresu rozwoju warunków i standardu życia mieszkańców obszaru LSR.

W toku projektowania LSR z udziałem lokalnej społeczności w związku z dużym nasyceniem turystycznych obiektów noclegowych i miejsc krótkotrwałego zakwaterowania na większości obszaru LGD wykluczono z dofinansowania operacje, których główna działalność jest sklasyfikowana pod kodem PKD 55.20.Z. Obiekty noclegowe turystyczne i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania. Podklasa ta obejmuje zapewnienie zakwaterowania w cyklu dziennym lub tygodniowym w specjalnie wydzielonych umebloowanych pokojach lub pomieszczeniach umożliwiających mieszkanie, przygotowywanie posiłków oraz spanie lub z warunkami do gotowania lub wyposażonymi kuchniami. Mogą to być pokoje, apartamenty lub mieszkania w budynkach wielopiętrowych lub zespołach budynków, domki letniskowe lub domki kempingowe. Na podstawie danych historycznych wynikających z procesu wdrażania LSR 2014 – 2022 (23) na przedsięwzięcia dotyczące rozwoju przedsiębiorczości przeznaczono 50% środków (ponad 11 mln.). Wtedy preferencja branżowa dotyczyła usług głównie turystycznych i finansowano w tym zakresie na tyle dużo operacji, aby uznać że wsparcie ze środków LSR budowy lub rozwoju obiektów określonych w Polskiej Klasyfikacji Działalności pod tym kodem jest wystarczające.

Planujemy, że uda się wesprzeć 10 operacji z zakresu rozwoju przedsiębiorczości.

Co zrobimy dodatkowo?

LGD od lat podejmuje dodatkowe inicjatywy na rzecz włączenia społecznego mieszkańców. W nowym okresie strategicznym kluczowe będzie nawiązanie partnerskich relacji z instytucjami pomocy społecznej, służbami zatrudnienia i podmiotami ekonomii społecznej. Rozwijana też będzie współpraca z sektorem gospodarczym, mająca na celu bieżącą identyfikację branż kluczowych z punktu widzenia LSR.

Jaki będzie efekt działań?

Rezultatem pomocy udzielanej w ramach celu 1. będzie liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego. Zakładamy, że wskaźnik rezultatu osiągnie wartość 200 osób do 2029 r. Ponadto, rezultatem działań w przedsięwzięciu 1.1 (finansowanym z EFS+) będzie także: liczba osób, które podniosły swoje kwalifikacje, liczba osób poszukujących pracy i liczba osób pracujących po opuszczeniu programu.

CEL 2. WZMOCNIENIE POTENCJAŁU I ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ OBSZARU LSR W OPARCIU O ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY I LOKALNE ZASOBY

Dlaczego to wspieramy?

Obszar LSR posiada ogromny potencjał turystyczny i jest tłumnie odwiedzany zarówno przez gości z Polski, jak i innych krajów. Dalsze wsparcie dla poprawy atrakcyjności turystycznej przekłada się na wzrost dochodów branży turystycznej i zatrudnionych w niej osób. **Rozwój nowoczesnej infrastruktury wzmocni atrakcyjność obszaru w kontekście turystycznym, ale również będzie oddziaływać na poprawę jakości życia mieszkańców na obszarze LSR.**

Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe może być jednym z ważnych aspektów budowy lokalnej tożsamości i przyczynić się do budowy więzi społecznych i wzrostu aktywności społecznej. Eksponowanie i zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego otwiera ścieżki rozwoju, zarówno w odniesieniu do kształtowania lokalnej tożsamości, ale też wyjątkowości miejsc zlokalizowanych na obszarze LSR, przywiązania do tradycji. Pozwala również kształtować funkcję turystyczną, która opierać będzie się na lokalności, niepowtarzalności, wyjątkowości. Dzisiejsi turyści nie zadowolają się już bowiem tradycyjnie pojmowanym wypoczynkiem połączonym ze zwiedzaniem. Pragną oni wziąć udział w czymś niecodziennym i wyjątkowym, chcą być zaskakiwani. Podróżni oczekują pobytu w wyjątkowym miejscu, które zapewni im autentyczne, żywe emocje, zaangażuje wszystkie zmysły, zapewni niebanalne osobiste doświadczenia i niepowtarzalną wspomnienia.

Ważnym jest jednak, aby rozwój turystyczny uwzględnił lokalny kontekst i zasoby oraz nowe wyzwania środowiskowe i konieczność dostosowywania się do zmian klimatycznych. Potencjał przyrodniczy umożliwiał rozwój zielonej gospodarki, w tym również turystyki przyrodniczej, np. związanej z obserwacją zwierząt, przebywaniem w czystym środowisku lub aktywnej turystyki, itp.

Co zrobimy?

Przedsięwzięcie 2.1 Nowoczesna infrastruktura - poprawa dostępności małej infrastruktury publicznej, w szczególności turystycznej, rekreacyjno – sportowej i kulturalnej (np. inwestycje w infrastrukturę o funkcji kulturalnej, inwestycje w pasie nadmorskim – plaża, wiaty i altany rekreacyjne, strefy rekreacji wraz ze ścieżkami edukacyjnymi, skateparki, skwery i parki, zagospodarowanie zbiorników wodnych, boiska, szlaki rowerowe, ścieżki rowerowe, drogi rowerowe wraz z zagospodarowaniem towarzyszącym). Finansowane obiekty będą musiały uwzględnić problematykę zrównoważenia środowiskowego, celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej. Zakładamy, że wsparcie LGD wystarczy na sfinansowanie 34 operacji z zakresu infrastruktury.

Przedsięwzięcie 2.2 Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych – ochrona, zachowanie i promocja lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych przez organizację wydarzeń kulturalnych, promocję dziedzictwa polskiej wsi (np. sztuka ludowa, stroje ludowe, zespoły pieśni tradycyjnych m.in. na bazie specyficznych lokalnie występujących wyróżników) oraz zachowanie cennych elementów przyrody (np. edukacja ekologiczna). Wspieranie rozwoju, promocja atrakcji i działań podnoszących atrakcyjność poza sezonem letnim mogących mieć wpływ na przedłużenie sezonu turystycznego.

Ze środków LSR planujemy wesprzeć 17 takich inicjatyw.

Co zrobimy dodatkowo?

LGD będzie koordynować działania na rzecz stworzenia spójnej i atrakcyjnej oferty turystycznej obszaru (np. udział w spotkaniach z przedstawicielami władz i branży turystycznej) przy zachowaniu komplementarności wsparcia LSR z innymi źródłami (np. w ramach FEPT). Dodatkowo, LGD planuje pozyskiwanie środków z innych źródeł, które mogłyby wesprzeć działania w ramach przedsięwzięcia 2.2.

Jaki będzie efekt działań?

Rezultatem pomocy w ramach celu 2. będzie liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej. Do 2029 r. planujemy zrealizować 30 takich operacji.

W strukturze LSR znalazły się przedsięwzięcia:

- **ukierunkowane szczególnie na osoby młode i seniorów** (1.1, 1.2, 1.3),
- **dedykowane osobom z grup w niekorzystnej sytuacji** (wszystkie przedsięwzięcia, przede wszystkim 1.1 i 1.2),
- **nastawione na poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań** (1.2 i 2.2).

Przedsięwzięcia oraz sposób ich realizacji wraz grupami docelowymi przedstawia załącznik nr 1 do LSR - Cele i przedsięwzięcia oraz. Planowany harmonogram kontraktacji środków oraz osiągnięcia poszczególnych wskaźników zawarty jest w załączniku nr 4 do LSR - Plan wykorzystania budżetu LSR oraz załączniku nr 2 do LSR - Plan działania.

Planowanie i wdrażanie strategii w dialogu z interesariuszami pozwala na skuteczne wpływanie na długookresowe procesy społeczne, gospodarcze, przyrodnicze i przestrzenne. Umożliwiło to również zarządzanie rozwojem SSGD w kolejnych latach ponad występującymi w środowiskach lokalnych ewentualnymi naturalnymi różniczościami interesami, co będzie ważnym czynnikiem wzmacniającym kapitał społeczny SSGD.

Uwagi zgromadzone w procesie konsultacji społecznych:

Cele i przedsięwzięcia zostały sformułowane w powiązaniu z wnioskami z uwag uzyskanych podczas konsultacji społecznych. Szeroko pojęte **wiązanie społeczne** to jeden z głównych tematów poruszanych podczas spotkań konsultacyjnych oraz warsztatów, dotykający problemu nierównych szans mieszkańców obszaru LSR, grup będących w niekorzystnej sytuacji czy obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją. Podczas spotkań mieszkańcy wskazywali, że niski poziom włączenia społecznego w m.in. w obszarze przedsiębiorczości stanowi poważny **problem lokalnej społeczności, wymagający wsparcia aktywnej integracji mieszkańców**. Potwierdzają to wproszani przy przeprowadzonych badani ankietowych, w których respondenci reprezentujący lokalną społeczność wskazali **wsparcie zakładania i rozwijania działalności, promocję przedsiębiorczości jako jedną z pilniejszych potrzeb determinujących jakość życia mieszkańców**. Ponadto uczestnicy spotkań i respondenci ankiety diagnostycznej wskazywali na potrzebę inicjacji działań wspierających **rozwój i doposażenie przyjaznych przestrzeni i obiektów**, w których odbywać się będą działania aktywizujące oraz integracyjne wspomagające włączenie społeczne. Podczas spotkań konsultacyjnych oraz prac zespołu roboczego ds. LSR mieszkańcy zwrócili uwagę nie tylko na potrzebę inwestycji w infrastrukturę sprzyjającą aktywnej integracji mieszkańców, ale także na konieczność dofinansowania inwestycji w infrastrukturę turystyczną, **rekreacyjno – sportową i kulturalną**. We wsparciu stosownych projektów z zakresu infrastruktury realizowanych w poszczególnych gminach uczestnicy konsultacji widzą szansę na wzmocnienie potencjału turystycznego i wzrost przedsiębiorczości na obszarze LGD. Osoby biorące udział w badaniach ankietowych wskazywały rozwój ścieżek rowerowych, ścieżek pieszych i szlaków turystycznych, a także wielofunkcyjnych boisk, placów zabaw jako oczekiwane inwestycje. Mieszkańcy zaznaczali, że istnieje niedobór tego typu infrastruktury, a stan istniejącej jest niezadowalający. Tematem dyskusji w zespole roboczym ds. LSR było też niewystarczające wykorzystanie **lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych**. Szczegółowa analiza materiału ze spotkań z mieszkańcami, a także zgłoszonych fiszek projektowych potwierdza opinię o **potrzebie rozwoju przestrzeni do aktywizacji społecznej** w oparciu o zdiagnozowane na obszarze liczne **lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe**. Poprawę istniejącej sytuacji stanowić może wsparcie inicjatyw z zakresu ochrony, zachowania i promocji lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych poprzez organizację wydarzeń kulturalnych oraz upowszechnianie dziedzictwa polskiej wsi.

Z analizy materiałów ze spotkań z mieszkańcami, dotyczących uwag z zakresu sytuacji obszarów LGD, wynika także, widoczne również w danych statystycznych, zagrożenie związane z **problemem migracji, w tym szczególnie ludzi młodych**, często lepiej wykształconych poza obszar LGD – głównie z terenów typowo wiejskich. Podczas spotkań konsultacyjnych mieszkańcy wskazywali, w tym zakresie na **łatwość w podejmowaniu decyzji o migracji**, mogącą świadczyć o niezadowolaniu z **warunków i standardu życia na obszarze LSR**. Jednocześnie w kontekście migracji wskazywano na zmniejszanie się liczby osób młodych i oraz utrzymujący się **szybki wzrost poziomu odsetka osób starszych w strukturze demograficznej obszaru LSR**. Uwagi i opinie lokalnej społeczności, a także wyniki przeprowadzonych badań wskazywały na potrzebę podjęcia działań z **zakresu włączenia społecznego oraz poprawy warunków i standardu życia mieszkańców obszaru LSR, w szczególności osób młodych i osób starszych**.

ROZDZIAŁ VII. SPOSÓB WYBORU I OCENY OPERACJI ORAZ SPOSÓB USTANAWIANIA KRYTERIÓW WYBORU

LGD jako partnerstwo trójsektorowe wypracowuje zasady swojego działania w formule pogłębianego partnerstwa, w granicach przewidzianych przepisami prawa. Dotychczasowe **17-letnie doświadczenie** we wdrażaniu LSR stanowi podstawowy zasób, na którym oparte zostaną procedury wdrażania LSR na nowy okres programowania.

Zadania LGD dotyczą w szczególności opracowania i wdrażania LSR, w tym animacji społeczności lokalnej, opracowania kryteriów wyboru i procedury wyboru operacji (oraz grantobiorców), przygotowania i prowadzenia naborów wniosków, wyboru operacji do finansowania oraz ustalania maksymalnej kwoty wsparcia, przedkładania wniosków o przyznanie pomocy do ostatecznej kwalifikowalności przez podmiot wdrażający, monitorowania realizacji LSR, prowadzenia ewaluacji LSR.

Do wdrażania LSR LGD zapewnią infrastrukturę techniczną, biurową i wykwalifikowaną kadrę (prowadzi biuro wyposażone w sprzęt biurowy i komputerowy z dostępem do sieci telekomunikacyjnej i sieci Internet i zatrudnia pracowników). Biuro LGD służy realizacji celów i zadań Stowarzyszenia, prowadzi sprawy organizacyjne i przygotowawcze między innymi poprzez inspirowanie i podejmowanie działań na rzecz Stowarzyszenia oraz pełną obsługę wszystkich organów Stowarzyszenia w zakresie spraw administracyjnych, finansowych i organizacyjnych. Biuro LGD jest odpowiedzialne za organizację usług doradczych, w tym bezpłatnego świadczenia przez pracowników LGD doradztwa w zakresie przygotowania wniosków o wsparcie i wniosków o płatność.

LGD posiada zestaw dokumentów regulujących uprawnienia i zakres zadań poszczególnych organów (wykazane w rozdziale 1). Zapewniają one **przejrzysty, niedyskryminacyjny i efektywny** sposób wyboru operacji, które najlepiej osiągną założone cele LSR. Pozwalają one **uniknąć konfliktów interesów** i zapewniają, że **żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji** w sprawie wyboru operacji.

LGD podejmuje czynności w celu dokonania wyboru operacji w oparciu o zatwierdzone przez Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego:

- procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR,
- procedury niebudzących wątpliwości interpretacyjnych kryteriów wyboru operacji,
- procedury wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, niebudzący wątpliwości interpretacyjnych szczegółowy opis wyjaśniający ich znaczenie oraz sposób oceny wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów.

Projekty w ramach LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami właściwymi dla danego funduszu (EFROW i EFS+), w tym przy użyciu obowiązkowych i/lub rekomendowanych kryteriów wyboru operacji/grantobiorców, w oparciu o **regulaminy naborów wniosków o wsparcie**.

Wszelkie dokumenty i informacje związane z działalnością LGD są podawane do publicznej wiadomości na oficjalnej stronie internetowej.

W kompetencji Zarządu SGGD jest opracowanie i uchwalanie dokumentów wynikających z procesu wdrażania LSR i przeprowadzania naborów wniosków, m.in: procedur wyboru i oceny operacji w ramach LSR, procedur wyboru i oceny grantobiorców w ramach projektów grantowych uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców, kryteriów wyboru operacji i procedury ich ustalania, regulaminów naboru wniosków o wsparcie. W proces ten Zarząd LGD będzie włączać członków LGD i społeczność lokalną.

Określenie sposob ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru nastąpi zgodnie z wymogami określonymi dla programów z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami.

Za wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia odpowiedzialna jest Rada Oceniająca.

LGD określi kryteria dostępu i wyboru operacji, których zastosowanie zapewni jak najefektywniejszy wybór operacji najlepiej pasujących do zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć.

LGD określi kryteria wyboru operacji o charakterze premiującym (rankingującym). W związku ze specjalizacją LSR, LGD może ustanowić także kryteria wyboru o charakterze dostępowym (zawężające możliwość uzyskania wsparcia), które pozwolą ukierunkować wsparcie na operacje najlepiej odpowiadające potrzebom obszaru LSR. LGD dokona wyboru operacji w sposób zapewniający wzajemne powiązania i synergię pomiędzy operacjami. LGD planuje to osiągnąć np. poprzez przeprowadzenie naborów wniosków o przyznanie pomocy obejmujących całe przedsięwzięcie albo synchronizowanie w czasie wzajemnie komplementarnych naborów wniosków o wsparcie.

Kryteria wyboru operacji uwzględniają:

- ewentualne kryteria obowiązkowe w ramach EFS+ i FEPZ (przedsięwzięcie 1.1),
- ewentualne kryteria obowiązkowe w ramach PS WPR (wszystkie przedsięwzięcia z wyjątkiem 1.1),
- **innowacyjność (przedsięwzięcie 1.2 i 2.2, ocena uzależniona od stopnia oryginalności),**
- **premiowanie operacji realizowanych w partnerstwie z podmiotami z obszaru LSR (przedsięwzięcie 1.2 i 2.2),**
- **premiowanie operacji dedykowanych lub pozytywnie oddziaływujących na osoby młode i/lub seniorów i/lub osoby z grup w niekorzystnej sytuacji (wynikające z diagnozy obszaru),**
- **ocenę wpływu grantu/operacji na osiągnięcie celów LSR (w tym wartości planowanych do osiągnięcia wskaźników produktu i rezultatu),**
- **zgodność operacji z zasadami zrównoważonego rozwoju i Europejskiego Zielonego Ładu (przedsięwzięcie 1.1, 2.1 i 2.2).**

Zarządzenie rozwojem lokalnym będzie opierało się na poszukiwaniu innowacji i nowych pomysłów (przedsięwzięcie 1.2 i 2.2) oraz podejmowania szeregu aktywności na rzecz animowania lokalnej społeczności w tym kierunku.

Przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Stopień oryginalności zmian w innowacyjności:

- Kreatywne – powstają w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczą nowych produktów, usług, procesów lub organizacji.

- **Imitujące** - wzorowane na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotyczące nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Pozome – w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

LGD planuje animację na rzecz podejmowania działań innowacyjnych (np. doradztwo, szkolenia, wsparcie eksperckie, promocja dobrych praktyk), ale także ich wdrażania (np. warsztaty kreatywne, wizyty studyjne w ramach transferu wiedzy i doświadczeń).

LGD, zgodnie z wieloletnim doświadczeniem, planuje szeroko wykorzystywać formułę projektów grantowych. Będzie to podstawowy tryb realizacji w przedsięwzięciach: 1.2 i 2.2. W ramach tych dwóch przedsięwzięć oceniane będzie także partnerstwo na obszarze LSR i innowacyjność proponowanych rozwiązań. W przypadku braku możliwości realizacji założonych zadań przez wnioskodawców, LGD dopuszcza tu możliwość przeprowadzenia operacji własnych.

W ramach LSR planuje się wspierać przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi lub/i wdrażanie jej elementów. Zakres wsparcia koncepcji inteligentnej wsi dotyczy wsparcia operacji realizowanych przez beneficjentów w ramach oddolnych koncepcji inteligentnych wsi, obejmujących obszary wiejskie oraz mających na celu wypracowanie efektywnych i niestandardowych rozwiązań miejscowych problemów dzięki innowacyjnemu podejściu. Rozwiązania te powinny uwzględniać użycie technologii cyfrowych i telekomunikacyjnych lub lepsze wykorzystanie wiedzy oraz wykazywać korzyści dla lokalnej społeczności, m.in. w zakresie poprawy jakości życia, podniesienia jakości usług lokalnych lub bezpieczeństwa, poszanowania środowiska i klimatu, problemów dotyczących nieodnawialności, starzejącego się społeczeństwa, wyludnienia, niewystarczającej ilości miejsc pracy, przepaści cyfrowej.

LGD w ramach zastosowania różnorodnych metod aktywizacji społeczności planuje wspierać współpracę z innymi podmiotami poprzez preferencję operacji realizowanych w partnerstwie poprzez podmioty z obszaru objętego LSR (przedsięwzięcie 1.2 i 2.2).

Projekty realizowane w ramach LSR współfinansowane z EFS+ będą wybierane i realizowane zgodnie z politykami horyzontalnymi, o których mowa w art. 9 rozporządzenia 2021/1057, w szczególności z zasadą równości kobiet i mężczyzn oraz równości szans i niedyskryminacji. Projekty współfinansowane w ramach EFRROW dla interwencji I.13.1 LEADER będą wybierane i realizowane zgodnie z przepisami ustawy RUKS z uwzględnieniem zasad horyzontalnych określonych w art. 9 rozporządzenia 2021/1060.

Uwagi zgromadzone w procesie konsultacji społecznych:

Opinie i uwagi zebrane w tym zakresie podczas spotkań znajdują swoje odzwierciedlenie w lokalnych kryteriach wyboru. W oparciu o uwagi zgłaszane w ramach konsultacji LGD uwzględniła konieczność wykluczenia z dofinansowania usług sklasyfikowanych pod kodem PKD 55.20.Z. Planowane przedsięwzięcia 2.1 oraz 2.2 premiować będą projekty wykorzystujące lokalne zasoby przyrodnicze i kulturowe z jednoczesnym poszanowaniem środowiska w wyniku analizy uwag mieszkańców pozyskanych podczas spotkań, w których wskazywali na konieczność lepszego i bardziej efektywnego wykorzystania potencjału unikatowych atrakcji, potencjału turystycznego jako szansę na rozwój obszaru LGD.

ROZDZIAŁ VIII. PLAN DZIAŁANIA

Zakładany przez LGD harmonogram wdrażania LSR wynika z narzuczonych ogólnie zasad – kamieni milowych, które zostaną określone w umowie o warunkach i sposobie realizacji LSR w odniesieniu do tempa kontraktowania środków, zarówno z PS WPR, jak i EFS+.

Na podstawie informacji dostępnych w momencie tworzenia LSR, LGD sporządziła zakładany harmonogram wydatkowania środków i osiągania poszczególnych wskaźników produktu i rezultatu (załącznik nr 2 i 4 do LSR). Bierzcie on pod uwagę czas niezbędny na opracowanie dokumentacji konkursowej, przeprowadzenie naborów przez LGD oraz przede wszystkim – czas niezbędny na ocenę wniosku w UMWZ i zawarcie umowy przyznania pomocy. Przyjęte wartości wynikają z danych historycznych i realnego tempa wdrażania dotychczasowych LSR.

LGD zakłada, że wydatkowanie środków PS WPR i EFS+ będzie przebiegać w miarę równomiernie. ŚSGD będzie dokładać wszelkich starań, aby LSR była wdrażana **możliwie sprawnie i efektywnie**, nawet szybciej niż przyjęto we wstępnych założeniach. Jednak tylko w niewielkim stopniu jest to uzależnione od działań samej LGD.

Plan wdrażania LSR zakłada też przeprowadzenie w pierwszej kolejności naborów, które poprawią warunki techniczne i lokalowe w obiektach/przestrzeniach, które następnie zostaną wykorzystane do prowadzenia **działań aktywizacyjnych**, finansowanych w przedsięwzięciach 1.1, 1.2 i 2.2. Taka logika interwencji pozwoli osiągnąć możliwości najlepsze i najszerze efekty.

Dla przedsięwzięć planowanych do realizacji poza wsparciem z PS WPR 2023-2027 i FEPZ nie określono wskaźników produktu, ponieważ ŚSGD w trakcie wdrażania LSR będzie aplikować o dodatkowe środki w otwartych konkursach i po otrzymaniu dofinansowania zamierza uzupełnić wskaźniki.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Plan działania powstał z uwzględnieniem rekomendacji, uwag oraz opinii mieszkańców, opisanych szerzej w rozdziałach VI CELE I WSKAŹNIKI.

ROZDZIAŁ IX. PLAN FINANSOWY LSR

Na środki LSR składają się dwa fundusze:

- **EFFROW (PS WPR)** w kwocie łącznej **4 162 500,00** euro (w tym **662 500,00** euro na Zarządzanie LSR),
- **EFSP+ (FEPZ)** w kwocie łącznej **3 005 552,57** euro (w tym 450 832,88 euro na Zarządzanie LSR). Wysokość środków EFSP+ dostępnych dla LGD będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

LGD ma po raz pierwszy możliwość realizacji **wielofundusowej LSR**. Dzięki zaangażowaniu dużej puli środków EFSP+ możliwe będzie zaplanowanie szerokiego zakresu działań aktywizacyjno-integracyjnych dla mieszkańców i jednocześnie skoncentrowanie środków PS WPR na pozostałych obszarach, które w konsultacjach społecznych zostały wskazane jako kluczowe.

Oprócz wsparcia w ramach RLKS bezpośredniego (PS WPR 2023-2027 i FEPZ) ŚSGD przewiduje również pozyskanie środków z innych źródeł publicznych i prywatnych, w związku z tym na bieżąco **monitoruje możliwość wdrażania LSR z udziałem innych programów na poziomie regionalnym, krajowym i międzynarodowym wspierających aktywność mieszkańców wsi i służących poprawie jakości życia na obszarach wiejskich**. Wzięto pod uwagę te źródła finansowania, z których środki przeznaczane będą na operacje zgodne z celem niniejszej LSR, a więc wszelkie te, które mogą przyczynić się do włączenia społecznego osób młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji, poprawy warunków i standardu życia mieszkańców, wzmocnienia potencjału i atrakcyjności turystycznej oraz poprawy dostępności infrastruktury publicznej, sportowo-rekreacyjnej, kulturalnej. **Przewidziane aktualnie dodatkowe źródła finansowania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami oraz zostały wskazane w rozdziale V LSR.**

Ponadto przedsięwzięcia wpisujące się w cele LSR mogą być realizowane przez LGD oraz inne podmioty i partnerów szczególnie z takich źródeł finansowania jak:

- środki krajowe (Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Narodowe Centrum Kultury, Narodowy Instytut

Wolności itp.);

- **środki Unii Europejskiej** w ramach innych programów: FEPZ (działania inne niż RLKS), FERS, Programy Interreg, FENKS, FEREC)
- **Krajową Sieć Rozwoju Obszarów Wiejskich,**
- **środki prywatne** (np. fundacje, jak: Fundacja Wspomagania Wsi, Fundacja BGK, Fundacja BOŚ, Fundacja PZU, Fundacja Orleń, Polsko – Amerykańska Fundacja Wolności).

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Przedstawiony budżet, w którym ponad 11 463 000,00 zł przeznaczony jest na wsparcie **aktywnej integracji mieszkańców** na obszarze LSR w ramach mającego na celu włączenie społeczne oraz poprawę warunków i standardu życia mieszkańców obszaru LSR. Alokacja staronująca 39% całkowitego budżetu **odzwierciedla oczekiwania mieszkańców dotyczące priorytetowych działań**, wyartykułowane podczas konsultacji społecznych. Zarówno w badaniach ankietowych, jak i podczas spotkań konsultacyjnych i warsztatów mieszkańcy wskazywali na występujące na obszarze niekorzystne zjawiska społeczne, gospodarcze i przestrzenne tj. m.in: wyludnianie się (depopulacja) obszaru, ujemne saldo przyrostu naturalnego, silny proces starzenia się ludności, wysoki poziom bezrobocia (7%), utrzymywanie się wysokiego odsetka bezrobocia wśród kobiet, niski poziom lokalnych wynagrodzeń, duże rozdrobnienie struktury lokalnej gospodarki czy sezonowość lokalnej turystyki wpływające na pogębiane się wykluczenia społecznego wśród mieszkańców obszaru LSR. Kwota 10 800 000,00 PLN została **asgnowana na inwestycje w nowoczesną infrastrukturę publiczną w tym w szczególności turystyczną, rekreacyjną – sportową i kulturalną zgodnie z wynikami analizy zgłoszonych fiszek projektów**, zawierających informację nt. potrzeb i oczekiwań mieszkańców, potencjalnych wnioskodawców. Oczekiwania w zakresie wzmocnienia potencjału i atrakcyjności turystycznej obszaru LSR m.in. poprzez poprawę dostępności infrastruktury publicznej zgłaszane były także podczas spotkań konsultacyjnych, warsztatów oraz w procesie e-konsultacji.

ROZDZIAŁ X. MONITORING I EWALUACJA

Realizacja LSR będzie podlegać stalemu monitoringowi oraz procesowi ewaluacji, które pozwolą na szybką reakcję w przypadku zaistnienia problemów lub zagrożeń na każdym etapie wdrażania.

Działania monitorujące będą prowadzone na bieżąco w ramach prowadzenia czynności zaplanowanych przez LGD w Planie działania i Planie komunikacji (związane z ogłoszeniem naborów wniosków, promocją i komunikacją z mieszkańcami obszaru LSR oraz samym funkcjonowaniem LGD). Ocenie będą również podlegały poziomy realizacji budżetu i wskaźników oraz poziom aktywizacji mieszkańców jako wnioskodawców w ramach naborów. Proces monitoringu rozpocznie się od pierwszego dnia realizacji umowy o warunkach i sposobie realizacji LSR aż po dzień jej oficjalnego zakończenia.

Za prowadzenie monitoringu odpowiada **Biuro LGD**. Dane monitoringowe w postaci zestawień i opracowań analitycznych mogą też być przedmiotem posiedzeń Zarządu, Rady lub Komisji Rewizyjnej. LGD będzie też przekazywać niezbędne informacje do Instytucji nadzorujących wydatkowanie środków PS WPR i EFS+ (przede wszystkim UMWZ). Dane do monitoringu będą gromadzone od beneficjentów, grantobiorców i partnerów LGD. Systemem pozyskania danych do monitoringu będą również ewidencje i rejestry prowadzone przez LGD dotyczących np. listy złożonych wniosków o dofinansowanie, listy operacji wybranych i niewybranych, listy obecności na szkoleniach/warsztatach, badań ankietowych monitorujących beneficjentów.

Zakres monitorowanych danych obejmie przede wszystkim postęp rzeczowy i finansowy LSR, ewentualne trudności i odstępstwa od planu oraz wartość dodaną podejścia LEADER. Pomiary będą prowadzone na bieżąco, zgodnie z wytycznymi Instytucji zewnętrznych i obowiązkaniami wynikającymi z umowy o sposobie i warunkach realizacji LSR.

Proces ewaluacji może odbywać się w formie ewaluacji wewnętrznej i zewnętrznej.

Badanie ewaluacyjne zostanie przeprowadzone w formie ewaluacji zewnętrznej jednokrotnie w końcowej fazie wdrażania przedmiotowej Strategii w życie, w latach 2027-2029, a wyniki badania stanowiąc będą element budowy nowej LSR. Ewaluacja przeprowadzona zostanie przez niezależnego ewaluatora, posiadającego odpowiednie doświadczenie w realizacji badań ewaluacyjnych. Dopuszcza się w tym zakresie przeprowadzenie ewaluacji samodzielnie przez LGD lub ewaluacji wspólnie na poziomie kilku LGD lub całego województwa.

Badanie obejmie swoim zakresem co najmniej następujące obszary badawcze: ocena wpływu na cele LSR, ocena wpływu na kapitał społeczny, przedsiębiorczość, turystykę i dziedzictwo kulturowe, usługi społeczne, ochronę środowiska, rozwój potencjału partnerstwa LGD, wpływ realizacji LSR na grupy pozostające w niekorzystanej sytuacji, innowacyjność realizowanych operacji, ocena funkcjonowania LGD, ocena procedur i kryteriów wyboru operacji, wartość dodana podejścia RLKS.

Wyniki przeprowadzonego badania sporządzone zostaną w formie raportu końcowego. Kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR będą obejmowały następujące kwestie:

- Skuteczność - ocena stopnia realizacji zakładanych celów, skuteczność użytych metod oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty realizacji LSR,
- Efektywność - ocena relacji między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi), ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami interwencji w ramach LSR,
- Użyteczność - ocena całości rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję w ramach LSR, odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych określonych w strategii,
- Trwałość - ocena ciągłości efektów interwencji w ramach LSR w perspektywie średnio i długookresowej.

W ramach prowadzonej ewaluacji zewnętrznej zostaną wykorzystane co najmniej następujące metody badawcze:

- Analiza desk research – analiza założeń LSR – celów, przedsięwzięć i struktury budżetu w celu oceny stopnia ich realizacji; analiza rejestry złożonych/wybranych/niewybranych wniosków, analiza opracowań i publikacji dotyczących rozwoju obszaru LGD,
- Analiza statystyczna projektów wybranych i niewybranych do realizacji – analiza projektów pod kątem ich ilości i wartości oraz liczby projektów realizowanych w ramach każdego z celów i przedsięwzięć,
- Badania ankietowe wnioskodawców projektów – na podstawie ankiety monitorującej beneficjentów pomocy udzielanej przez LGD,
- Analiza statystyczna dotycząc realizacji budżetu LSR w ramach poszczególnych przedsięwzięć,
- Analiza terytorialna według liczby złożonych wniosków, ich wartości oraz rodzajów beneficjentów i działań – ocena różnicowania terytorialnego projektów ocenionych przez LGD w danym okresie,
- Analiza statystyczna dotycząca sytuacji społeczno – gospodarczej na terenie LGD w okresie przed i po realizacji LSR,
- Inne metody zaproponowane przez ewaluatora.

Celem monitoringu jest zgromadzenie i analiza informacji o tym czy LSR jest wdrażana zgodnie z przyjętymi założeniami i przynosi zakładane efekty. Monitoring ma na celu wskazanie czy środki wydatkowane są w taki sposób i w takim tempie jakie zaplanowano w LSR oraz czy operacje generują takie produkty i rezultaty jak zakładano.

Funkcją monitoringu jest pomoc w zarządzaniu wdrażaniem LSR, rozliczaniu interwencji (efekty interwencji w relacji do poniesionych nakładów), stanowieni podstawę do ewaluacji i oceny efektów wdrażania LSR, zapewnienia informację o wdrażaniu LSR (dla LGD, beneficjentów, ARIMR, UM, MRIRW, itp.), pełni funkcję społeczną informującą społeczność lokalną o wdrażaniu LSR.

Elementy podlegające monitorowaniu będą obejmowały przede wszystkim: poziom wykorzystania budżetu LSR z podziałem na przedsięwzięcia, analizę stopnia osiągnięcia mierzalnych i weryfikowalnych wskaźników wykonalności celów i przedsięwzięć, poziom wykonania wskaźników określonych w sprawozdaniu z realizacji LSR, innych elementów na potrzeby przygotowania sprawozdania z realizacji LSR.

Analiza danych monitoringowych będzie stanowiła podstawę do kreowania wniosków oraz rekomendacji i zaleceń które pozwoliłyby na usprawnienie działania LGD, przede wszystkim w kierunku bardziej efektywnego wykorzystania dostępnych w ramach LSR środków w kontekście przyjętych celów strategii.

Wnioski te będą następnie służyły jako materiał wyjściowy do ewentualnej zmiany sposobów działalności LGD lub założeń LSR. Sposób wykorzystania informacji uzyskanych z ewaluacji oraz monitoringu związany z usprawnieniem działalności LGD będzie dotyczył przede wszystkim:

- Analizy realizacji osiągnięcia celów określonych w LSR – analiza zostanie przede wszystkim poddane cele których realizacji jest zagrożona lub które są realizowane w najmniejszym zakresie. W tym kontekście w przypadku utrzymywania się takiego stanu rzeczy w sposób ciągły możliwa będzie decyzja o zmianie ich założeń,
- Analizy poszczególnych przedsięwzięć wyznaczonych do realizacji w ramach zdefiniowanych celów – podobnie jak w przypadku celów analizie zostaną poddane przede wszystkim te przedsięwzięcia w ramach których realizowana jest najmniejsza liczba projektów oraz te dla których zagrożone jest osiągnięcie wskaźników ich realizacji. Ocena ta będzie dokonywana także w kontekście tych przedsięwzięć w ramach, których realizowana jest większa od przewidywanej liczba operacji a w konsekwencji możliwe jest przekroczenie wartości założonych wskaźników,
- Analizy realizacji struktury budżetu wyznaczonego w ramach LSR – ocenie w tym zakresie będzie poddana wartość zrealizowanych projektów / wybranych operacji w ramach każdego z przedsięwzięć w ramach LSR w stosunku do założeń struktury budżetu. W przypadku pojawienia się znacznych odstępstw w tym zakresie tzn. zagrożenia niewydatkowania środków w którymś z przedsięwzięć lub ich wyczerpania w innych przedsięwzięciach możliwa będzie korekta zapisów budżetu tak aby środki finansowe w ramach LSR zostały w maksymalny i efektywny sposób wykorzystane możliwe w pełnej wysokości przez beneficjentów.

Uwagi zgłoszone w procesie konsultacji społecznych:

Podczas konsultacji społecznych wspólnie z mieszkańcami obszaru LSR ustalony został zakres podlegający monitorowaniu i ewaluacji. Ustalono również, iż wyniki przeprowadzonych ewaluacji i analiz danych monitoringowych pozyskanych również od lokalnej społeczności będą służyły, w razie konieczności, do wprowadzenia działań/planów naprawczych, zmiany kryteriów wyboru, aktualizacji harmonogramu ogłoszanych konkursów, modyfikacji budżetu czy sformułowania nowych celów i kryteriów wyboru.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 zatwierdzony przez komisję Europejską w dniu 31.08.2022 r.;
2. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943 z późn. zm.);
3. Ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz.U. z 2023 r. poz. 412);
4. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku (Dz.U. z 2023 poz. 735);
5. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wspierania Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej;
6. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013;
7. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1057 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+) oraz uchylające rozporządzenie (UE) nr 1296/2013;
8. Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021 –2027;
9. Strategia Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność na lata 2014–2020 Stowarzyszenia Środkowopomorska Grupa Działania;
10. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030;
11. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030;
12. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030;
13. Strategia terytorialna Partnerstwa Strefy Centralnej z 2021 roku;
14. Strategia Rozwoju Pomadlokalnego dla Koszalińsko-Kołobrzesko-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2021-2030;
15. Strategia Terytorialna Związku ZIT Obszaru Funkcjonalnego Sławna 2021-2027 (projekt);
16. Strategia Rozwoju Gminy Polandów na lata 2016-2025;
17. Strategia Rozwoju Gminy Darłowo na lata 2015-2025;
18. Strategia Rozwoju Gminy Świeszyno na lata 2021-2030;
19. Strategia Rozwoju Gminy Manowo na lata 2021-2027;
20. Strategia Rozwoju Gminy Malechowo 2030;

21. Strategia Rozwoju Gminy Postomino na lata 2016-2025;
22. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Malechowo na lata 2021-2026;
23. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Manowo na lata 2021-2026;
24. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Sławieńskim na lata 2016-2023;
25. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Koszalińskim na lata 2016-2024;
26. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Darłowo na lata 2021-2027 (projekt);
27. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Darłowo na lata 2021-2027;
28. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030;
29. Statut Stowarzyszenia Środkowopomorska Grupa Działania.

ZALĄCZNIK NR 1 DO LSR – CELE I PRZEDSIĘWZIĘCIA:

WYDZIAŁ (W-EBU)		PRZEDSIĘWZIĘCIA W RAMACH CELU		GRUPY POCHŁOPCÓW		SPÓSOB REALIZACJI	
CEL 1. WŁĄCZENIE SPOŁECZNE ORAZ POPRAWA WARTOŚCI I STANDARDU ŻYCIA MIESZKAŃCÓW OBSZARU LSR							
3 005 552,57	1.1	Wsparcie aktywnej integracji mieszkańców	sektor społeczny, sektor publiczny, sektor gospodarczy (gospodnie i SPOP)	sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe) i sektor publiczny (przedsiębiorstwa instytucje kultury i podmioty działające w sferze włączenia społecznego)	granty (zgodnie z SPOP), animacja	konkurs, projekt grantowy	operacja wzbiana, animacja
265 000,00	1.2	Włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji					
685 000,00	1.3	Rozwój przedsiębiorczości	sektor gospodarczy (osoby podejmujące i osoby/podmioty prowadzące już działalność gospodarczą)			konkurs, animacja	
CEL 2. WZMACNIENIE POTENCJAŁU ATRAKCYJNOŚCI TURYSTYCZNEJ OBSZARU LSR W OPARCIU O ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY I LOKALNE ZASOBY							
2 400 000,00	2.1	Nowoczesna infrastruktura	sektor publiczny			konkurs, animacja	
150 000,00	2.2	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych	sektor społeczny (mieszkańcy, organizacje pozarządowe)		konkurs, projekt grantowy, operacja wzbiana, animacja		

ZALĄCZNIK NR 2 DO LSR – PLAN DZIAŁANIA:

Cel	Nazwa wskaźnika	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029	
		% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary
CEL 1. Włączenie społeczne oraz poprawa warunków i standardu życia mieszkańców obszaru LSR													
wskaźniki produktu													
1.1	Wsparcie aktywnej integracji	0	0%	0	0%	77	40%	77	40%	154	80%	192	100%
ECC001 Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie													
1.1	Wsparcie aktywnej integracji	0	0%	0	0%	132	40%	132	40%	263	80%	329	100%
ECC002 Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie													
wskaźniki produktu													
1.2	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych	0	0%	0	0%	15	50%	22	75%	30	100%	30	100%
Liczba zrealizowanych operacji z zakresu włączenia społecznego													
wskaźniki produktu													
1.2	Wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych	0	0%	4	40%	4	40%	6	60%	8	80%	10	100%
Liczba operacji z zakresu rozwoju przedsiębiorczości													

Wskaznik realizacji	0	27	40	54	67	FEFZ	WPR					
Wskaznik 2.1.1. Liczba osób posiadających prace po opuszczeniu programu	0	0	40	54	67							
Wskaznik 2.1.2. Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	0	52	78	104	130							
Wskaznik 2.1.3. Liczba osób prowadzących, będących na własny rachunek, lub przedsiębiorców w przedsiębiorstwie	0	31	47	62	78							
Wskaznik 2.1.4. Liczba osób objętych wsparciem w ramach projektu włączenia społecznego	0	0	100	150	200							
CEL 2.1. Wzrost i rozwój społeczny i ekonomiczny w obszarze rozwoju przedsiębiorczości i lokalnej społeczności												
Wskaznik 2.2.1. Liczba wspieranych operacji z zakresu infrastruktury	0	0%	17	50%	17	50%	25	74%	34	100%	34	100%
Wskaznik 2.2.2. Liczba operacji wspierających lokalne zasoby obszaru LSR	0	0%	0	0%	7	100%	7	41%	12	71%	17	100%
Wskaznik 2.2.3. Liczba operacji realizujących cele do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie promowania środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania do niej	0	5	12	15	20							

ZALĄCZNIK NR 3 DO LSR – BUDŻET LSR:

Zakres wsparcia	PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WPROWADZENIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	Program / Fundusz EFR	EFS+	
Miasta i powiaty (art. 34 U.S. z III, 5)	3 500 000,00	0,00	2 554 719,69*	6 054 719,69
2024/1/060				
Zarządztwo LSR (art. 34 U.S. z III, 5)	662 500,00	0,00	450 832,88*	1 113 332,88
2024/1/060				
RAZEM	4 162 500,00	0,00	3 005 552,57*	7 168 052,57

* Wysokość środków EFS+ dostępnych dla LGD będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

ZALĄCZNIK NR 4 DO LSR – PLAN WYKORZYSTANIA BUDŻETU LSR:

Fundusz	Średnioroczne wydatki (w tys. zł)													
	31.12.2024	31.12.2025	30.06.2026	31.12.2026	31.12.2027	31.12.2028	31.12.2028	31.12.2029	31.12.2029	31.12.2029				
	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR	% wydatki system. LSR				
EFIRYWY	0	0%	700 000,00	20%	1 400 000,00	40%	1 750 000,00	50%	2 000 000,00	80%	3 150 000,00	90%	3 900 000,00	100%
RAZEM	0	0%	250 831,41	10%	250 831,41	10%	1 165 325,64	40%	2 326 651,29	80%	2 326 651,29	80%	2 908 314,11	100%
RAZEM	0	0%	950 831,41	15%	1 650 831,41	26%	2 913 325,64	45%	5 126 651,29	80%	5 476 651,29	85%	6 408 314,11	100%